

**YAŞLILIK OLGUSUNUN
SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Çağatay EMEKSİZ

Yüksek Lisans Tezi

Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Elif KIRAN

2019

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YAŞLILIK OLGUSUNUN
SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

Çağatay EMEKSİZ

SAĞLIK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: DR. ÖĞR. ÜYESİ ELİF KIRAN

TEKİRDAĞ-2019
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

06 /01 / 2020

Çağatay EMEKSİZ

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SAĞLIK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çağatay EMEKSİZ tarafından hazırlanan “Yaşlılık Olgusunun Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından İncelenmesi” konulu Yüksek Lisans Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca günü saat’da yapılmış olup, tezin OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:
Üye:		Kanaat:	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../2020

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdür V.

ÖZET

Kurum, Enstitü, : Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
ABD : Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı
Tez Başlığı : Yaşlılık Olgusunun Sosyal Güvenlik Sistemi Açısından
İncelenmesi
Tez Yazarı : Çağatay EMEKSİZ
Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Elif KIRAN
Tez Türü, Yılı : Yüksek Lisans Tezi, 2019
Sayfa Sayısı : 103

İnsanlığın hayat evrelerinden sonuncusu olan yaşlılık döneminde, kişiler belirli yaşam fonksiyonlarını kaybettikleri için mevcut sosyal risklere daha fazla maruz kalmaktadırlar. Özellikle çalışma hayatının sonlanması ya da çalışma hayatında eskisi kadar verimli olunamamasından kaynaklanan gelir kaybı ile yaşlanmanın getirdiği sağlık problemlerinin sonucu olarak sağlık harcamalarının artması ciddi bir maddi kayba yol açmakta dolayısıyla yaşam kalitesinin çalışma dönemine nazaran düşük olmasına neden olmaktadır.

Ülkemizde 1950'li yıllardan itibaren gelişmeye başlayan ve kişilerin yaşlılık döneminde de hayat standartlarının yüksek olması ile sosyal risklere karşı korunmasını sağlayan sosyal güvenlik sistemi; yaşlılık sigortası ile kişilerin yaşlılık dönemlerini güvence altına almaktadır. Yaşlılık sigortasından sağlanan temel hak yaşlılık aylığı bağlanması olup, yaşlılık aylığının bağlanması için de; sigortalı olmak, belirli bir yaşı tamamlamak ve belirli sürelerde sigortalılık süresi olmak üzere üç şartı gerçekleştirmek gerekmektedir. Emekli olarak yaşlılık aylığına hak kazanan bireyler yaşlılık aylığının yanı sıra; sağlık hizmetleri ve kamu görevlileri için emekli ikramiyesi, işçiler için kıdem tazminatı, kadrosuzluk tazminatı ve emlak vergisi muafiyeti gibi birçok hakka da sahip olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Güvenlik, Yaşlılık, Yaşlılık Aylığı

ABSTRACT

Institution, Institute,	: Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of Social Sciences,
Department	: Department of Health Management
Title	: An Analysis of Old Age from the Perspective of Social Security System
Author	: Çağatay EMEKSİZ
Adviser	: Asst. Prof. Elif KIRAN
Type of Thesis ,Year	: MA Thesis, 2019
Total Number of Pages	: 103

During the last period of human life, old people are more exposed to existing social risks because they lose certain life functions. In particular, as a result of the end of working life and the loss of income caused by the inability to be as productive as the old working life, the increase in health expenditures as a result of the health problems caused by aging causes a serious financial loss and therefore the quality of life is lower than the working period.

The social security system, which started to develop in our country since 1950s and protects people against the social risks due to the high standards of life in old age, old age insurance with the old-age insurance. The basic right provided by the old-age pension is to be connected to the old-age pension; to be insured, to complete a certain age, and to be insured for a period of three years. In addition to the old age pension, the individuals who are entitled to retirement and old age pension; retirement bonuses for health services and public officials, severance pay for workers, compensation for cadres compensation and property tax exemption.

Keywords: Social Security, Old Age, Old Age Pension

ÖNSÖZ

Yaşlılık dönemindeki sosyal risklerle mücadelede önemli rol oynayan Sosyal Güvenlik Sistemi, kişilerin çalışma dönemlerindeki yaşam standartlarını yaşlılık döneminde de sürdürebilmeleri açısından birtakım haklar ve bu haklardan yararlanma şartlarını ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada, bireylerin yaşlılık dönemlerinde de ferah içinde yaşamlarını sürdürebilmeleri için Sosyal Güvenlik Sisteminden faydalanabilmeleri adına hangi şartları yerine getirmeleri gerektiği ve bu şartları sağladıktan sonra sahip olacakları haklar ile bu hakların etkileri detaylı biçimde incelenmiştir.

Çalışmanın yürütülmesi sırasındaki yoğun çalışmalarına hem teknik hem de manevi destek veren eşim Dr. Gaye Kübra EMEKSİZ'e, bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana yol gösteren kıymetli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Elif KIRAN'a ve ilgi ve öneriyle her daim bana destek olan aileme ve arkadaşlarıma teşekkür ve saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1
1. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ.....	3
1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı	3
1.2. Sosyal Güvenliğin Tarihçesi	4
1.2.1. Dünyada Sosyal Güvenlik	5
1.2.1.1. Sermaye Ağırlıklı Sosyal Güvenlik Sistemleri.....	7
1.2.1.2. Refah Ağırlıklı Sosyal Güvenlik Sistemleri	8
1.2.1.3. Kapsayıcı Sosyal Güvenlik Sistemleri.....	9
1.2.1.4. Almanya.....	9
1.2.1.5. ABD	10
1.2.1.6. Fransa.....	11
1.2.1.7. Çin.....	12
1.2.1.8. İngiltere.....	13
1.2.2. Türkiye’de Sosyal Güvenlik	14
1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Sosyal Güvenlik.....	14
1.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Sosyal Güvenlik.....	15
1.3. Reformdan Sonra Türk Sosyal Güvenlik Sistemi.....	18
1.3.1. Kısa Vadeli Sigorta Kolları.....	18
1.3.1.1. İş Kazası Sigortası	18
1.3.1.2. Meslek Hastalığı Sigortası	19
1.3.1.3. Analık ve Hastalık Sigortası	21
1.3.1.4. Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Sağlanan Haklar	21

1.3.2. Uzun Vadeli Sigorta Kolları	23
1.3.2.1. Yaşlılık Sigortası.....	23
1.3.2.2. Malullük Sigortası	24
1.3.2.3. Ölüm Sigortası	25
1.3.3. Genel Sağlık Sigortası	28
2. TOPLUMSAL AÇIDAN YAŞLILIK.....	36
2.1. Yaşlılığın Tanımı ve Yaşlılık Çeşitleri.....	36
2.1.1. Kronolojik Yaşlanma.....	37
2.1.2. Biyolojik (Tıbbi) Yaşlanma	37
2.1.3. Duygusal Yaşlanma	37
2.1.4. Fonksiyonel Yaşlanma.....	38
2.2. Yaşlılık Kuramları	38
2.2.1. Yaşlılığı Açıklamaya Yönelik Biyolojik Kuramlar	38
2.2.1.1. Yaşam Hızı Enerjisi Kuramı.....	39
2.2.1.2. İmmünolojik ve Endokrin Yaşlanma Kuramı.....	39
2.2.1.3. Serbest Radikaller Kuramı.....	39
2.2.1.4. Telomer Kuramı.....	40
2.2.1.5. Otoimmün Kuramı	40
2.2.1.6. Yaşlanma ve Yıpranma Kuramı	41
2.2.1.7. Çapraz Bağlanma Kuramı.....	41
2.2.1.8. Genetik Programlama Kuramı	41
2.2.2. Yaşlılığı Açıklamaya Yönelik Toplumsal Kuramlar	42
2.2.2.1. Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı.....	43
2.2.2.2. Rol Bırakma Kuramı.....	43
2.2.2.3. Eksiklik Kuramı	43
2.2.2.4. Aktivite Kuramı	44
2.2.2.5. Süreklilik Kuramı	44
2.2.2.6. Modernleşme Kuramı	45
2.2.2.7. Toplumsal Değiş Tokuş Kuramı.....	45
2.2.2.8. Sosyo-Çevresel Kuram	46
2.3. Yaşlılık ve Yaşlanmaya Yönelik Bilim Dalları.....	47

2.3.1. Gerontoloji	47
2.3.2. Geriatri	47
2.3.3. Coğrafi Gerontoloji.....	48
2.3.4. Geronteknoloji	48
2.4. Nüfusun Yaşlanmasının Demografik Göstergeleri	49
2.5. Değişen Demografik Yapıyla Ortaya Çıkan Yaşlılık Olguları	50
2.5.1. Yaşlılığın Gençleşmesi	50
2.5.2. Yaşlılığın Meslekten ve Çalışmadan Soyutlanması.....	50
2.5.3. Yaşlılığın Kadınsallaşması	51
2.5.4. Yaşlılığın Tekilleşmesi	51
2.5.5. İleri Yaşlılık	51
2.6. Nüfusun Yaşlanmasına Yol Açan Dinamikler	51
2.6.1. Doğum Oranındaki Azalış	51
2.6.2. Ölüm Oranındaki Azalış	52
2.6.3. Doğuşta Beklenen Yaşam Süresinin Artışı.....	52
2.6.4. Göçler.....	52
2.7. Yaşlanma Stratejileri	53
2.7.1. Yaşlanma Direnci	53
2.7.2. Sağlıklı Yaşlanma	54
2.7.3. Aktif Yaşlanma	54
2.7.4. Başarılı Yaşlanma	55
2.8. Hukuki Açından Yaşlılık.....	55
2.9. Sosyal Güvenlik Açısından Yaşlılık.....	56
2.10. Yaşlılık Sigortasının Tarihçesi ve Gelişimi.....	57
2.10.1. Birleşmiş Milletler	58
2.10.2. Uluslararası Çalışma Örgütü.....	59
2.10.2.1. 128 Sayılı Sözleşme.....	59
2.10.2.2. 118 Sayılı Sözleşme.....	60
2.10.2.3. 102 Sayılı Sözleşme.....	60
2.10.3. Avrupa Birliği	61
2.11. Yaşlılık Kavramı ve Yaşlılık Sigortasına İlişkin Literatür Değerlendirmesi	64

3. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE YAŞLILIK SİGORTASI	69
3.1. Yaşlılık Sigortasından Faydalanma Şartları	69
3.1.1. Sigortalı Olmak.....	69
3.1.1.1. Sigortalı Sayılanlar	69
3.1.1.2. Bazı Sigorta Kollarının Uygulanacağı Sigortalılar	73
3.1.2. Belirli Bir Yaşı Tamamlamak.....	74
3.1.2.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olanlar	75
3.1.2.2. 08/09/1999-30/04/2008 Tarihleri Arasında Sigortalı Olanlar	76
3.1.2.3. 30/04/2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olanlar.....	76
3.1.2.4. Özel Yaş Şartları.....	78
3.1.2.4.1. Erken Yaşlanma.....	78
3.1.2.4.2. Malul Çocuğu Olan Kadın Sigortalılar	79
3.1.2.4.3. Maden İşçileri	79
3.1.3. Sigortalılık Süresi	80
3.2. Yaşlılık Aylığının Hesaplanması.....	80
3.3. Yaşlılık Aylığının Başlaması.....	81
3.4. Yaşlılık Aylığının Kesilmesi ve Durdurulması	82
3.5. Yaşlılık Toptan Ödemesi ve İhya	82
3.6. Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Haklar	83
3.6.1. Emekli İkramesi.....	83
3.6.2. Sağlık Hizmetleri	84
3.7. Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Hakların Ölümünden Sonra Hak Sahiplerince Kullanılması	86
3.7.1. Sigortalıya İlişkin Koşullar.....	87
3.7.2. Hak Sahibine İlişkin Koşullar.....	88
3.7.2.1. Eşe Aylık Bağlama Şartları.....	89
3.7.2.2. Çocuklara Aylık Bağlama Şartları.....	90
3.7.2.3. Anne/Babaya Aylık Bağlama Şartları.....	92
3.7.2.3.1. Anne/Babaya İlişkin Gelir Tespiti İşlemleri.....	94
SONUÇ	96
KAYNAKÇA	100

KISALTMALAR LİSTESİ

BES	: Bireysel Emeklilik Sistemi
BM	: Birleşmiş Milletler
DMK	: Devlet Memurları Kanunu
GSS	: Genel Sağlık Sigortası
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
KVS	: Kısa Vadeli Sigorta
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSGSSK	: Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UVS	: Uzun Vadeli Sigorta

GİRİŞ

Beslenme, barınma ve güvenlik ihtiyaçlarını gerçekleştirmek, insanoğlunun varoluş sürecinden itibaren yaşamının ana gayesi olmuştur. İnsan ancak bu temel ihtiyaçlarını giderebildiği zaman yaşama tutunur ve kendi yaşam formuna ait diğer özellikleri kullanabilir. Geçmiş dönemlere bakıldığında insanlar barınma ve güvenlik için mağaralarda yaşamaya başlamış, beslenme için sürekli gelişen bir şekilde avlanma araçları icat etmişlerdir. Sosyal bir varlık olan insan bütün bunları bir düzen içinde sağlamaya başladıktan sonra toplumsal hayatı şekillenmiştir. Aile, toplum ve ahlak değerlerinin ortaya çıkması insanların toplum içerisinde belirli kurallar koymalarına neden olmuştur.

Günümüze bakıldığında Amerikalı bilim adamı Abraham Maslow'un 1954 yılında yaptığı araştırma sonucu ortaya koyduğu ihtiyaçlar hiyerarşisine göre sırasıyla fizyolojik, güvenlik, ait olma ve sevgi, takdir ve saygı görme ve son olarak kendini gerçekleştirme ihtiyaçları içerisinde daha birinci ve ikinci basamaktaki ihtiyaçları dahi karşılayamayan toplumlar olduğu görülürken; temel ihtiyaç noktasını gerçekleştirmiş olup, sosyal ihtiyaçlar için birtakım düzenlemelere ihtiyaç duyan yerler olduğunu da görmekteyiz. Bu büyük farkın sebebi ise sosyal güvenlik anlayışının küresel düzeyde bir bilince ulaşamaması ve ülkelerin içinde bulunduğumuz zaman diliminde sadece yerel ihtiyaçlarına cevap verecek durumda olmasıdır. Örnek için çok uzağa gitmeye gerek kalmadan ülkemizi ele alırsak; insanoğlunun temel gereksinimlerinden biri olan güvenlik ihtiyacı konusunda sorun yaşanan bölgelerimizin yanında bu konularda sorun yaşamayan; bilimde, edebiyatta, sanatta gelişebilmiş ve bu alanlar için çeşitli hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulan bölgelerimiz bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle temel ihtiyaçların karşılanmadığı yerler bulunurken sosyal ihtiyaçların diğer bölgelerde bu durumda olması, sosyal güvenliğin çıkış sebebi olan eşit ve refah biçimde yaşama hakkının tam olarak sağlanamadığını ortaya koymaktadır. Çünkü güvenliğin olmadığı yerde sosyal güvenlik olmayacağı aşikârdır.

Hal böyleyken günümüzde yapılan sosyal güvenlik düzenlemeleri aslında sadece sosyal ihtiyaçları değil temel ihtiyaçlarını dahi gerçekleştiremeyen toplumlar için de yapılmaya başlamıştır. Çünkü insanoğlu hangi şartlarda yaşarsa yaşasın fizyolojik döngüleri doğum, gençlik, yaşlılık ve ölümden oluşmaktadır. Bu durum aslında sosyal bir varlık olan insanın temel ihtiyaçlarla birlikte aynı sosyal haklara sahip olduğunu da göstermektedir. Bilinmektedir ki yaşlı bir insanın temel ihtiyaçları olan beslenme, barınma ve korunma ihtiyaçları toplumdan topluma değişmemektedir. Savaş olan bir bölgede de refah düzeyi yüksek olan bir bölgede de çoğu zaman korunmaya muhtaç olan yaşlılar için gerekli düzenlemeler yapılmazsa en temel hakları olan yaşama hakkından mahrum kalmış olacaklardır.

Bu çalışmada yaşlılık olgusu yukarıda saydığımız konular ışığında sosyal güvenlik açısından ele alınacaktır. Bu amaçla birinci bölümde sosyal güvenlik sisteminin hem dünyada hem de ülkemizde doğuşu, tarihçesi ve gelişimi incelenecek, şuan da yürürlükte bulunan Sosyal Güvenlik sisteminin mülga kanunlarla olan ilişkisi ve günümüze yansımaları ile mevcut düzenlemelerde sosyal sigorta kollarının içeriği ve detayları ele alınacaktır.

İkinci bölümde toplumsal açıdan yaşlılığın olgusu incelenecektir. Bu bağlamda yaşlılık tanımı, çeşitleri, kuramları, yaşlılıkla ilgili bilim dalları ve yaşlılığın nüfus ve demografik bileşenlerle olan ilişkilerine değinilecektir. Yaşlılık olgusunun özü insanoğlunun temel ihtiyaçları ışığında tüm detaylarıyla irdelendikten sonra yaşlılıktaki refah düzeyinin sürdürülebilmesi amacıyla yapılan hukuki düzenlemelerden bahsedilecektir.

Üçüncü ve son bölümde ise yaşlılıkla ilgili en temel hukuki düzenleme olan sosyal güvenlik sistemindeki haklar, hakların içeriği ve faydalanma şartları ile sistemin getirdiği hak ve ayrıcalıkların yararlarından ve yaşlılık dönemine olan olumlu ve olumsuz etkilerinden bahsedilecek olup ülkemiz şartları ve dinamikleri içerisinde sistemin yaşlılık dönemi açısından optimum yarar sağlaması adına ihtiyaç duyulan düzenlemelerden söz edilip önerilerde bulunulacaktır.

1. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİ

1.1. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal Güvenlik; dünya üzerinde yaşayan canlılar arasında yalnızca insanların toplumsal hayatlarını daha iyi yönde regüle etmeye yönelik ortaya çıkan bir kavramdır. Sosyal Güvenlik terimini oluşturan sözcüklerden ilki olan “sosyal” kelimesi Latince kökenli olup “socius” kelimesinden türemiştir. Sosyal kelimesi anlam olarak; toplum içerisinde bulunan sınıflar ve gruplar arasındaki ilişkileri, bu sınıflar arasındaki daha iyi konum alma mücadelelerini ve bunun sonucu olarak sosyal tabakalaşma ve kutuplaşmayı ifade etmektedir (Güven, 1995, s. 8). “Güvenlik” kelimesi ise güven içinde, emniyet içinde olma anlamını taşımaktadır. Güvenlik öncelikle tehlikeden korunmayı, tehlikeli durumda ise bundan kurtulmayı ifade etmektedir. Tehlikenin sadece bireysel açıdan değil aynı zamanda toplum refahı için de önem taşıması sosyal güvenlik kavramını gündeme getirmektedir (Yazgan, 1992, s. 18). Bir başka tanımda sosyal güvenlik kavramından toplum hâlinde yaşamaktan kaynaklanan tehlikeler de dâhil olmak üzere insanın karşı karşıya bulunduğu tehlikelerin ekonomik ve mali sonuçlarına karşı emniyet sağlanması olarak bahsedilmektedir (Arıcı, 2015, s. 2). Sosyal güvenlik kavramını kanunun özü düşünülerek tanımlamaya çalışırsak ise gelir durumları ne olursa olsun, kişilere belirli sosyal riskler (iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık, analık, malullük, yaşlılık, ölüm, işsizlik gibi kısa ve uzun vadede) karşısında gelir, sağlık ve refah bir yaşam güvencesi sağlama görevini yerine getiren uygulamalar topluluğu olarak tanımlayabiliriz.

Toplumunu oluşturan bireylerin kendi istek ve iradeleri dışında meydana gelen veya gelmesi muhtemel tehlikelere karşı uğrayacakları zararları minimize etme yahut bu zararların tamamını ortadan kaldırma garantisi olarak da tanımlanabilen sosyal güvenlik; tehlike meydana gelmeden önce güvenlik tatminini, tehlike gerçekleştiğinde ise bireylerin özellikle ekonomik olarak süregelen yaşam standartlarını korumayı hedeflemektedir.

1.2. Sosyal Güvenliğin Tarihçesi

Sosyal Güvenlik; tarih boyunca insanların yeme-içme, barınma ve güvenlik gibi elzem ihtiyaçlarını karşıladıktan ve yaşam biçimlerini toplumsal bir yapı haline dönüştürmeye başladıktan sonra kendi aralarında gerçekleştirdikleri çeşitli dayanışma ve yardımlaşma sistemleri olarak ortaya çıkmaya başlamıştır. Eski çağlarda özellikle yerleşik hayata geçildikten sonra hastalara, yaşlılara, dul ve yetimlere ihtiyaç duydukları yardımların yapılması bu sistemin ilk örneklerini oluşturmaktadır (Demirbilek, 2005, s. 23).

Sosyal güvenlik uygulamalarının 20. yy'daki görünümü ise gelir durumu ve sağlık arasındaki önemli bağlantıyı göstermektedir. Yoksulluk, sağlık sorunları ile yakından ilişkilidir. Birçok insanın, yeterli beslenememe ve olumsuz yaşam koşulları sebebiyle hayati ihtiyaçlarını karşılayacak kadar üretim yapma imkânına sahip olmadığı çoğu gelişmekte olan ülkede gelir güvencesinin başlıca engellerinin başında kötü sağlık koşulları ve kapasite eksikliği gelmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise kişilerin yalnızca sağlık sorunları sebebiyle yaşamlarını idame ettirecek kadar gelir elde edememeleri durumuna çok sık rastlanmamaktadır. Bununla birlikte, sağlık sorunları ve engelliliğin işsizlikle kesiştiği ve kişileri iş güvencesinden yoksun bıraktığı örneklerin sayısı azımsanmayacak kadar fazladır. Sağlık sistemlerine erişim çalışan nüfusun çalışma yaşamına geri dönebilmesi, çocukların büyümesi ve yetişkinlerin toplum yaşamına aktif katılımları için gereklidir. Bu yüzden sağlık politikası tüm yaşamı kapsayan ve kişilerin engel ya da kronik hastalıklar olmadan yaşlanmalarını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Sağlık hizmeti ve yaşlılık aylığı bekleyen yaşlıların sayısının artması bir tehdit ya da kriz olarak görülmemelidir. Aksine, bu durum yaşlı ve genç tüm vatandaşların gelecekte iyi yaşam koşullarına sahip olmalarını sağlamak için gerekli yasalar üretmek için bir fırsattır. Ülkeler sağlık, sosyal ve ekonomik reformların koordinasyonu ve toplumun hangi uygulamayı seçeceklerine dair farkındalıklarının artırılması için stratejik düzenlemeler geliştirmelidirler. Nüfusun yaşlanması günümüz toplumlarının en büyük sorunudur ve bu sebeple toplumların sağlık, sosyal ve ekonomik politikaları

uygun şekilde analiz etmeleri ve sosyal güvenlik alanında gerekli değişiklikleri yapmaları gerekmektedir (WHO, 1999, s. 20).

Çalışmanın bu bölümünde sosyal güvenliğin tarihi arka planı dünyada ve Türkiye’de meydana gelen değişiklikleri ele alan iki ayrı kısım şeklinde incelenecektir.

1.2.1. Dünyada Sosyal Güvenlik

Yerleşik hayata geçilip çeşitli medeniyetlerin ortaya çıkmasından sanayi devrimine kadar geçen süreçte sosyal güvenliğin çeşitli uygulamaları görülmektedir. Yunan medeniyetinde ekonominin temeli ticarete dayanmakta ise de bu faaliyetlerin yanında tarım, çiftçilik ve el sanatları da önemli geçim kaynakları içinde yer almaktaydı. Ticaret yapanlarla geçimini kendi emekleri karşılığında kazanan kişiler arasındaki gelir farkından oluşan yoksulluğa karşı sosyal güvenlik, aileler için yasal güvence altına alınmış yardımlarla sağlanmaya çalışılıyordu. Eski Yunan’da bu uygulamaların dışında esnaf ve sanatkârlara yardım eden birçok birlik, lonca ve dernekler de bulunmaktaydı (Dilik, 1988, s. 44).

Eski Roma’da ise sosyal yardım tedbirleri siyasi davranış mekanizması sonucunda ortaya çıkmaya başlamıştır. Seçim hakkına sahip olan üstün vatandaşlara devlet tarafından özellikle gıda alanında ihtiyaç oldukça yapılan yardımlar sosyal güvenliğin temellerini oluşturmaktadır. Miladi takvime geçildikten sonra kurulan hastalık ve ölüm sandıkları sayesinde hastalık ve kaza hallerinde uğradıkları zarar ve gelir kayıplarını önlemenin yanı sıra tedavi ve ilaç yardımları da yapılmaktaydı (Dilik, 1988, s. 44).

Yunan ve Roma gibi sanayi devrimine kadar en organize toplumsal yapıyı yansıtan iki medeniyetin temellerini attığı sosyal güvenlik Anadolu ve Mezopotamya coğrafyalarında da özellikle Selçuklular döneminde başlayıp Osmanlı İmparatorluğu döneminde de esnaf loncalarının oluşturdukları sandıklar sayesinde varlığını sürdürmüştür. Görüldüğü üzere sanayi devrimi öncesinde, aile yapıları ve üretim

kaynakları açısından çeşitli faktörlere bağlı olarak ortaya çıkan sosyal risklere karşı, geleneksel yöntemlerle çeşitli korunma mekanizmaları geliştirilmiştir. Sanayi toplumunda kitlesel üretim sürecine geçilmesiyle birlikte geleneksel korunma yöntemleri, ortaya çıkan yeni risklere karşı yetersiz kalmış, sosyal alanda yeni korunma arayışları başlamış ve bu süreçte devletin ve politikanın yeni görev üstlenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte 19. yüzyılın sonlarına doğru başlayan ve 20. yüzyılda şekillenen sosyal güvenlik sistemleri bir yönüyle iktisadi sistemlerden ve bir yönüyle de siyasal gelişmelerden etkilenmiş ve dünya ekonomisi üzerinde söz sahibi olan ülkeler bu sistemin öncülüğünü yapmışlardır (Gümüş, 2010, s. 6).

Dünya’da sosyal sigorta sistemini kuran ilk ülke Almanya olmuştur. 1881 yılında Almanya Başbakanı Otto Von Bismarck tarafından hazırlanan ve İmparator I. Wilhelm tarafından kabul edildikten sonra ilan edilen İmparatorluk Fermanında toplum huzurunu sağlamak ve yardıma muhtaç bireyleri sosyal güvenliğe kavuşturmak amacıyla çeşitli sosyal güvenlik kanunlarının çıkarılacağı belirtilmiş olup akabinde Alman Sosyal Sigorta Sistemi 1880-1890 yılları arasında yürürlüğe giren çeşitli kanunlarla oluşturulmuştur. Bu kanunlar kapsamında 1883 tarihinde Hastalık Sigortası, 1884 tarihinde iş kazaları sigortası ve 1889 tarihinde yaşlılık ve maluliyet sigortası kanunları kabul edilmiş, 1898 tarihinde ise primsiz emekli aylığı uygulamasına geçilmiştir. Kısa bir süre içerisinde Almanya’nın sosyal güvenlik sistemi çeşitli uygulamalarla Avrupa’nın birçok ülkesinde model olarak kullanılmaya başlanmıştır (Türkoğlu, 2013, s. 283).

İngiltere’de 1911 tarihinde yürürlüğe giren ulusal sigorta yasası ile dünyada ilk kez işsizlik sigortası düzenlenmiştir. İngiliz sosyal güvenlik sistemi açısından mihenk taşlarından biri olan 1942 tarihli Beveridge Raporunda” Sosyal Güvenlik sisteminin tek elden yönetilmesi, bütün sigorta kolları için zorunlu olarak tek bir prim alınması, milli sağlık hizmetinin kurulması, sosyal güvenliğin sadece ücretlileri ve prim ödeyenleri değil herkesi kapsamaması gerektiği savunulmuş ve bu ilkeler kanunlarla uygulamaya konulmuştur (Bilgili, 2008, s. 6).

1929 Ekonomik Krizi ile Amerika’da oluşan ekonomik problemlerden dolayı sosyal güvenlik ikinci plana itilmişse de 1932 yılında Amerikan Devlet Başkanı Roosevelt tarafından oluşturulan “Refah Devleti” Doktrinini (Le Doctrine Du Welfare State) sonucunda 14.08.1935 tarihli Sosyal Güvenlik Kanunu yürürlüğe konmuştur. Böylece sosyal güvenlik kavramı dünyada ilk kez hukuk alanında kullanılmaya başlanmıştır (Ayhan, 2012, s. 43).

14 Ağustos 1945 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri tarafından çıkarılan ve oldukça kapsamlı olan Sosyal Güvenlik Yasası ise çağdaş dönemde sosyal güvenliğin en net şekilde anlamda ortaya koyuluş şekli ve hukuk düzeni tarafından benimsenmesinin simgesi olarak değerlendirilmektedir. Sonuç olarak temel ihtiyaçlarımız olan yeme-içme, barınma ve güvenlik gibi zaruri ihtiyaçların giderilmesinden hemen sonra gelmekte olan sosyal güvenlik, çağımızda temel bir insan hakkı olarak görülmektedir. 1948’de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca kabul edilen “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin” 22. maddesinde ve hukuk düzeninin hâkim olduğu bütün devletlerin anayasalarında sosyal güvenliğe temel insan haklarından biri olarak yer verilmiştir (Bilgili, 2008, s. 6).

Almanya’nın önderliğini yaptığı ve Amerika Birleşik Devletlerinin katkılarıyla günümüzde milletler için çok önemli bir devlet politikası ve geleneği haline gelen sosyal güvenlik kavramı ülkelerin kültür, gelişmişlik düzeyi ve ekonomik durumları gibi çeşitli faktörlerle şekillenerek her bölgede farklı ekoller halinde uygulanmaktadır. Bu ekolleri Sermaye Ağırlıklı, Refah Ağırlıklı ve Kapsayıcı Sosyal Güvenlik Sistemleri olarak ana başlıklar halinde sınıflandırabilmekteyiz (Ayhan, 2012, s. 62).

1.2.1.1. Sermaye Ağırlıklı Sosyal Güvenlik Sistemleri

Sermaye ağırlıklı sosyal güvenlik sistemleri, sosyal güvenlik sisteminin arzının devlet tarafından değil özel sektör tarafından karşılandığı sistemlerdir. Bu sistemde ülke vatandaşları sosyal güvenliğin en büyük unsurlarından olan emeklilik, sağlık hizmeti gibi haklardan sektör içerisinde bulunan birden çok şirket üzerinden kendi

imkânlarına uygun olan şirketi seçerek faydalanabilmektedir. Devlet burada vatandaşlara yalnızca vergisel kolaylık sağlamakta olup, sistemin işlevselliğini tamamen özel sektöre bırakmış durumdadır. Şirketler kendi hedef ve amaçları doğrultusunda ülke vatandaşlarına emeklilik ve sağlıktan faydalanma şartları ve kapsamı ile diğer sosyal yardımlar hakkında çeşitli paketler hazırlayıp, bu paketleri ücretlendirerek kar amaçlı olarak pazarlamaktadır. Kişiler de bütçe ve beşeri şartlarına en uygun olan paketleri belli süreliğine satın alarak bu haklardan faydalanmaktadır. Örneğin bir sene boyunca sağlık hizmetlerinin tamamından faydalanmak isteyen bir kişinin bunun karşılığı olarak belirli bir prim ödemek ve bunu sözleşmesine uygun olarak zamanında gerçekleştirmesi gerekmektedir. Sözleşmeye aykırı davrandığında ise herhangi bir sosyal güvencesi olmayan bir şahıs gibi işlem görmektedir. Prim ödemesine rağmen herhangi bir hizmetten faydalanmayan kişinin bu prim veya ücretleri geri alma şansı da olmamaktadır. Bu sebeplerden dolayı maddi imkânları iyi olan kişiler sosyal güvenlik sisteminden maddi imkânları iyi durumda olmayan kişilere göre çok daha ayrıcalıklı şekilde faydalanabilmektedir (Ayhan, 2012, s. 63).

1.2.1.2. Refah Ağırlıklı Sosyal Güvenlik Sistemleri

Sosyalizm akımlarına karşı Alman Başbakan Bismarck'ın aldığı önlemlere dayanan ve aslında Sosyal Güvenlik Sisteminin doğmasına neden olan refah ağırlıklı yaklaşımlardan oluşan sistemdir. Bu sistemde ülke vatandaşlarının emeklilik ve sağlık gibi haklardan faydalanmaları için devlet tarafından konulan kurallara uymaları ve belirli şartları sağlamaları istenmektedir. Zorunlu kamu emeklilik sistemi tek basamaktan oluşan kazançla bağlantılı bir sistemdir. Sisteme giriş, bağımsız çalışanlar ve gelir seviyesi çok düşük olanlar hariç tüm çalışanlar için zorunludur (Supan, 2013, s. 2). Bu şartları sağlamak için her ülke vatandaşının aynı derece hakka sahip olması ve maddi imkânların iyi olmasından dolayı herhangi bir ayrıcalık elde edilememesi vatandaşlar arasında huzuru da sağlamaktadır. Özellikle sağlık hizmetlerinde acil, riski yüksek olan ve tedavisi uzun ve maliyetli olan hastalıklarda herhangi bir prim ve ücret beklentisi olmadan devlet vatandaşlarına bu hizmetleri sağlamaktadır. Bunun haricinde diğer hak ve imkânlardan faydalanmak

için vatandaşlarından standart ve gelir dağılımı gözetmeksizin cüzi miktarlarda prim ve ücret alarak tüm sosyal haklardan faydalanmasını sağlamaktadır. Türkiye ve Yunanistan gibi ülkelerde bu sistem görülmektedir. Bu sistemin yanı sıra kendisiyle asla rekabet etmeyecek ama ikame edebilecek şekilde yine devlet tarafından desteklenen özel sosyal güvenlik sistemlerinin de yaratıldığı ülkeler bulunmaktadır. Ülkemizde son yıllarda uygulanmaya çalışılan BES ve türevleri olan sistemler sayesinde Almanya, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde vatandaşlar sosyal güvenlik sistemlerinden maksimum katkıyı sağlayabilmekte ve istenen refah seviyesine ulaşabilmektedirler (Ayhan, 2012, s. 64).

1.2.1.3. Kapsayıcı Sosyal Güvenlik Sistemleri

Sosyal Güvenlik Sisteminin getirdiği hak ve ayrıcalıklardan ülke vatandaşlarının tamamının ücretsiz şekilde faydalanması amaçlanmaktadır. Bu sistemde herhangi bir ücretlendirme veya prim alacağı bulunmamaktadır. Sağlık ve emeklilik gibi hizmetlerin finansmanı tamamen devlet tarafından sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra vatandaşların daha iyi hizmet alabilmelerini sağlayacak özel sistemlerin varlığını da desteklenmektedir fakat vatandaşlar tarafından bu sistemler tercih edilmemektedir. Özellikle emeklilik konusunda vatandaşlardan çalıştıkları süre boyunca da emekli olacakları dönemde maaşa teşkil etmek üzere herhangi bir kesinti yapılmamaktadır. İskandinav ülkeleri ve Kanada, Kapsayıcı Sosyal Güvenlik Sisteminin uygulandığı ülkeler arasında yer almaktadır (Ayhan, 2012, s. 65).

Genel sınıflandırmanın ardından, bazı ülkelerin sosyal güvenlik sistemlerine örnekler verilmiştir. Ülkeleri seçerken öncelikle sosyal güvenlik sistemine ve dolayısıyla yaşlılık sigortası sistemine yön veren gelişmiş ülkeler olmasına dikkat edilmiştir.

1.2.1.4. Almanya

Almanya'nın sosyal güvenlik sistemi hem Avrupa Birliği ve Avrupa Ekonomik Bölgesi'ne üye ülkelerle hem de İsviçre'de bulunan özel sigorta şirketleriyle irtibat

halindedir. Ülkede 1 Ekim 2005 tarihinde emeklilik sigortasında gerçekleştirilen organizasyon reformu ile tek tip bir sigortalılık hayata geçirilmiştir. Eskiden var olan işçilere ve memurlara yönelik emeklilik sigortası kurumlarının yetkileri kaldırılarak, bunun yerine sigortalıların statüleri sabitlenmiş ve böylelikle de doğru bir sigortalı yapılanması ile emeklilik sigortası kurumları üzerine düşen iş yükü arasında da eşit ve dengeli bir dağılım sağlanmıştır.

Almanya'daki sosyal güvenlik sistemi tek basamaktan oluşan kazançla bağlantılı bir sistemdir. Sisteme giriş, bağımsız çalışanlar ve gelir seviyesi çok düşük olanlar hariç tüm çalışanlar için zorunludur. Ayrıca düşük gelir seviyesindekiler için toplumsal yardım sigortası da mevcuttur. Almanya'da yaşlılık-ölüm-maluliyet ve kaza aylıklarından ayrı olarak bir de ek bir sigorta niteliğinde işletme emekli aylığı ve ek emeklilik aylığı bulunmaktadır. Özellikle büyük ölçekli firmalarda işletme emekli sandıkları ve kamuya ait işletmelerde de ek emeklilik sandıkları kurulmuştur. Bu sandıklar, işçinin hiçbir katkısı olmaksızın sadece işverenin yaptığı ödemelere bağlı olarak, Alman zorunlu emeklilik sigortası'ndan bağlanan emekli/dul-yetim aylığından ayrı olarak az miktarda da olsa bir işletme emekli/dul-yetim aylığı veya tazminat öderler. Böylece kişinin çalışma hayatındaki refah seviyesini emeklilik dönemlerinde de korunmasını sağlamaya çalışırlar (Supan, 2013, s. 3).

1.2.1.5. ABD

Bu ülkede emeklilik özel ya da kamu sektöründe çalışanlar bakımından ayrı ayrı yapılandırılmıştır. Özel sektörde çalışanlar kendi emekliliklerini çeşitli yollarla emeklilik için oluşturdukları fonda para biriktirerek kendileri planlamaktadırlar. Plana ve biriktirilen paraya göre emekli olma yaşını kişiler kendileri belirleyebilmektedir. Devlet ya da federal hükümet adına çalışanlar bakımından ise emeklilik sistemi iki gruba ayrılmaktadır. İlki, Civil Service Retirement System (CSRS) olarak ifade edilir. Devlet hizmetinde çalışanların dâhil olduğu bu sistemde emekliliğe hak kazanabilmek için belli bir yaşa ulaşmak, belli bir süre hizmet yılına sahip olmak ve bunların yanı sıra bazı özel koşulları da yerine getirmek gerekmektedir. Ayrıca CSRS'den yararlanabilmek için emekli olmadan önceki son iki yılını bu sisteme bağlı olarak çalışarak geçirmek gerekmektedir. İkincisi ise,

Federal Employees Retirement System (FERS) olarak adlandırılır. 1987 yılında oluşturulan bu sistem, CSRS'nin yerini alarak, kamu çalışanlarına emeklilik hakkı tanımaktadır. Bu sistem diğerine göre daha kapsamlı olup, temel plan, ekonomi tasarruf planı ve sosyal güvenlik gibi olanaklar sunmaktadır. Emekliliğe hak kazanabilmek için belli bir yaş koşulunun yanı sıra, creditable service olarak adlandırılan bir koşulu tamamlamaya da ihtiyaç duyulmaktadır. Sistemde son olarak, gönüllülük esasına dayalı özel emeklilik sistemlerinin olduğunu ifade etmek gerekir. Yatırım esaslı bu sistemde, prim oranı %9 olarak kabul edilmiştir. 1974 yılında yürürlüğe giren Çalışanların Emeklilik Geliri Güvenlik Kanunu ile oluşturulan emeklilik planları, işveren tarafından sunulan ve ödenen primlere vergi avantajı sağlanan programlardır. Ülkemizdeki bireysel emeklilik fonları ile önemli benzerlikleri olan bu programlara girmek veya dışında kalmak kişinin tercihinine bağlı olup, işveren ve sigortalı primleri ile finanse edilmektedir (Alper, 2008, s. 2).

1.2.1.6. Fransa

Fransa'da iki basamaklı bir emeklilik sistemi vardır. Bunlar kazançla bağlantılı olan genel emeklilik sistemi ve puanlama esasına dayalı zorunlu mesleki emeklilik sistemidir. Bu sistem de kendi içinde dört gruba ayrılmaktadır. İlk grupta özel sektör çalışanları yer almaktadır. İkinci grupta kamu çalışanları ya da yarı kamusal alanda çalışanlar yer almaktadırlar. Diğer pek çok ülkede olduğu gibi Fransa'da da bu grupta çalışanlar diğerlerine kıyasla daha avantajlı emeklilik haklarına sahiptirler. Üçüncü grupta tarım çalışanları vardır. Son grubu ise, bağımsız çalışanlar oluşturmaktadır. Genel emeklilik sistemi, kazanç testinin olmadığı çalışanın ve işverenin finansmanına birlikte katkıda buldukları, haftalık olarak ödeme yapılan bir sosyal güvenlik planıdır. Bunun yanı sıra, yaşlılar için belirlenmiş minimum seviyede bir de gelir sağlanmaktadır. Genel emeklilik sisteminden yararlanabilmek için 2008-2012 yılları arasında en az 41 yıllık bir sigortalılık süresi gerekmektedir. 2012 yılından itibaren ise yaşam beklentisiyle orantılı bir biçimde bu sürenin artış göstermesi planlanmıştır. Bu ülkede kabul edilen emeklilik yaşı ise, kazançla bağlantılı olan genel nitelikli emeklilik sisteminde 65 olarak kabul edilmiştir. 41 yıllık sigortalılık süresi olan bir kişi ise 60 yaşında emekli olabilmektedir. Bazı

meslek grupları ise erken yaşta emeklilik hakkına sahiptir. Bunlara örnek olarak otobüs şoförleri ya da madencilerin 50 yaşında emekli olabilmelerini göstermek mümkündür. Kadın çalışanlar için ise, sahip oldukları her bir çocuk için sigortalılık süresine 2 yıl eklenmektedir. Bunun yanı sıra üç çocuk büyüten ebeveynler için çocuklar 16 yaşına gelinceye kadar 9 yıl boyunca emekli maaşında %10 oranında bir artış yapılmaktadır. Her ne kadar bu istisnalar olsa da ülkede halk sosyal güvenlik ve çalışma sisteminden memnun değildir. Bunu da son yıllarda yapılan ve adına sarı yelekliler denilen grubun yaptıkları protestolardan anlamak mümkündür (Özer, 2012, s. 87).

1.2.1.7. Çin

Dünyanın en kalabalık nüfusuna sahip olan Çin'in sosyal güvenlik sisteminin incelenmesi, yaşlılık sigortası için büyük sorun teşkil eden yoğun nüfus ve yaşlanma hızındaki artışla nasıl başa çıkıldığının ortaya konulmasında önem arz etmektedir. Çin'de emeklilik sistemine işçiler ve bağımsız çalışanlar dâhildir. Bazı eyaletlerde ise bağımsız çalışanların emeklilik sistemine dâhil edilmeleri gönüllülük esasına dayanmaktadır. Kamu çalışanları, komünist parti çalışanları, kültür, eğitim ve bilimsel alanlarda çalışanlar ise, devlet tarafından finanse edilip, işverenler tarafından yönetilen özel bir emeklilik sistemine dâhil edilmişlerdir. Sistem, üç temel ayakta ibarettir. Birinci ayak, iki basamaktan oluşmaktadır. İlk basamak, temel emeklilik sistemi olarak adlandırılmaktadır. Dağıtım esasına göre çalışan bu sistem işverenler tarafından finanse edilmektedir. İkinci basamak ise, zorunlu işçi sigortasından oluşmaktadır. Bu sistemde ise primler çalışanlar tarafından ödenmektedir. Söz konusu sistemde 2006 yılında reform yapılmıştır. Yeni sistem şehirde çalışan işçileri kapsamaktadır. En son olarak ise 2010 yılının ekim ayında yasal değişiklikler yapılmıştır. Bu değişiklikler ise 2011 yılının temmuz ayında yürürlüğe girecektir. Sistemdeki ikinci ayak, çalışan ve işverenlerin ortak biçimde katkıda buldukları gönüllülük esasına dayalı bireysel hesaplarından oluşmaktadır. Üçüncü ve son ayak ise, çalışanlar tarafından gönüllülük esasına dayalı olarak ödenen primlerden oluşmaktadır.

1.2.1.8. İngiltere

İngiliz emeklilik sistemi de diğer pek çok ülkede olduğu gibi, son dönemde yaygın olan sosyal sigorta sisteminden, bireysel emekliliğe doğru yönelen bir anlayışı benimsemektedir. Bu ülke emeklilik sistemi, hem devlet hem de özel sektör emeklilik programlarından oluşmaktadır. Sistem, üç ayak üzerine inşa edilmiş olup, ilk ayakta devlet kanalıyla işleyen temel emeklilik ve kazanca bağlı emeklilik, ikinci ayakta işverenler kanalıyla işleyen işletme düzeyinde mesleki emeklilik sistemi yer almaktadır. Üçüncü ayakta ise bireysel emeklilik programı bulunmaktadır. İngiltere emeklilik sisteminin ilk ayağı temel emeklilik ve kazançlarla bağlantılı emeklilikten oluşmaktadır. Temel devlet emekliliğine üyelik, hem işçiler hem de bağımsız çalışanlar açısından zorunludur. Kazançlarla bağlantılı emekliliğe üyelik ise, belli bir miktardan fazla kazanan tüm işçiler için zorunludur. Ancak, ikinci ayak işveren programı ile mesleki emekliliği ya da üçüncü ayak bireysel emeklilik ile özel emekliliği seçenlere kazançlarla bağlantılı emekliliğe üyelik zorunlu değildir. İkinci ayak olarak adlandırılan, işverenler tarafından kurulan mesleki emeklilik programlarında, işverenler ve çalışanlar, kurdukları fona belirlenmiş bir miktar katkıda bulunmaktadırlar. Bu katkıların nemalanması ile emeklilikte oluşacak toplu para çalışana verilecektir. Ancak çalışanlar ileride ne kadar para alabileceklerini önceden bilememektedirler. Üçüncü ayaktaki özel emeklilik sistemleri ise, işveren emeklilik planlarına ek gönüllü katılım planları ve bireysel özel emeklilik planlarından oluşmaktadır. Emeklilik yaşı, 05.04.1950 ve öncesinde doğan kadınlar için 60, erkekler için ise 65'dir. 2010 yılından itibaren her iki cinsiyet için de ortak bir emeklilik yaşı belirleme yönünde adım atılarak, 2020 yılı itibarıyla ülkede emeklilik yaşı 65 olacaktır. 2007 yılında kabul edilen emeklilik yasasının bir sonucu olarak, emeklilik yaşında kademeli bir artış planlanmıştır. Buna göre, 2024-2028 arası yaş sınırı 66, 2034-2036 yılları arası 67 ve nihayet 2044-2046 yılları arasında ise 68 olacaktır. Bu ülkede ayrıca pension credit adı verilen, maddi durumu iyi olmayan emeklilere yapılan yaşlılık sigortası yardımı mevcuttur. Bu sistem 2003 yılından bu yana uygulanmakta olup, iki unsurdan oluşmaktadır. Bunlardan biri, Guarantee Credit olarak adlandırılan gelir bağlantılı bir ödemedir ve belli bir gelirin altında kazanan ve minimum emeklilik yaşı olan 60'a (emeklilik yaşındaki kademeli

artışla birlikte bu sınır da artmaktadır) ulaşanlara ödenir. Diğeri ise, Savings Credit olarak adlandırılır ve bu yardıma hak kazanabilmek için aranan yaş koşulu 65'dir. İngiliz emeklilik sisteminde, erken emeklilik mümkün değildir. Ancak sistem geç emekliliği kabul etmektedir (Özer, 2012, s. 88).

1.2.2. Türkiye'de Sosyal Güvenlik

Türkiye'de sosyal güvenlik sistemi, Cumhuriyet'in ilanına kadar ve Cumhuriyet'in ilanından sonra ortaya çıkan uygulamalar açısından farklılıklar göstermektedir. Ayrıca, 2. Dünya Savaşı sonrası oluşan barışçıl dönem sonrasında dünya üzerinde sosyal güvenliğin öneminin artmasıyla birlikte sürekli iyileştirme anlayışı içerisinde sosyal güvenlik sistemleri geliştirilmeye devam edilmiş, Türkiye de bu yeni sistem modellerini yakından takip ederek revize çalışmalarını ulusal anlayış içerisinde sürdürmüştür.

1.2.2.1. Cumhuriyet Öncesi Sosyal Güvenlik

Orta Asya döneminde Eski Türklerde aile bağları güçlü olduğu için aile içi yardımlaşmalar sosyal güvenliğin ilk örneklerini oluştururken, yerleşik hayata geçişle birlikte muhtaç olanlara yardım etmek amacıyla kurulan vakıf kurumları ise daha geniş kapsamlı bir yardımlaşmayı esas almaktaydı. Orta Asya'dan Anadolu'ya gelindiğinde tarih boyunca Osmanlılardan önce coğrafyada en fazla süre hüküm sürmüş Türklerden olan Selçuklular da ise halk göçebe, köylü ve şehirli olmak üzere üç gruba ayrılmış; göçebeler hayvancılıkla, köylüler tarımla, şehirli ise ticaretle uğraşarak yaşamlarını idame ettirmişlerdir. Şehirli tarafından Ahi Teşkilatları ile ticaret ve zanaatın çeşidine göre bu teşkilatın içerisinde iş kollarına göre loncalar kurularak şehirli arasında yardımlaşma ve dayanışma arttırılmaya çalışılmıştır (Şimşek, 2015, s. 12-13).

Avrupa'da modern sosyal güvenlik sisteminin temellerinin oluşmasını sağlayan Sanayi Devriminin Osmanlı İmparatorluğunu etkilememesi nedeniyle Osmanlı İmparatorluğunda işçi sınıfı oluşmamıştır. Sosyal güvenliğin zorlayıcı unsuru olan

işçi sınıfı bulunmadığı için de dağınık ve bölgesel olan sosyal yardımlar gerçek bir sosyal güvenlik sistemine dönüşmemiştir (Okur, 1999, s. 26).

Osmanlı İmparatorluğu dönemindeki sosyal yardımlar, temelde aile içi yardımlaşmalar, dinsel inanışlardan dolayı yapılan yardımlaşmalar ve meslek kuruluşlarının kendi içinde yaptığı yardımlaşmalar olarak üç kategoride ele alınabilir (Güvercin, 2004, s. 89).

Yapılan bu yardımlardan aile içi yardımlaşmalar; ailenin en büyüğü ya da en saygı duyulan kişisi tarafından toplanan yardımların ihtiyacı olanlara adaletli şekilde dağıtılması şeklinde, dini vecibeler gereği meslek gruplarının kendi içinde yaptığı yardımlaşmalar ise (gönüllü sadaka, zekât, fitre) lonca teşkilatı veya vakıf müesseseleri aracılığıyla yerine getirilmekteydi (Türkoğlu, 2013, s. 278).

Osmanlıda devlet hazinesi aracılığıyla yapılan sosyal güvenlik alanında yapılan ilk düzenlemeler, tekaüt (emekli) ve teavün (yardımlaşma) sandıkları ile Tanzimat sonrasında işçilerle ilgili sınırlı düzenlemelerin yer aldığı 1865 tarihli Dilaver Paşa Nizamnamesi sayesinde 1866 tarihinde Askeri Tekaüt Sandığı ve 1881 tarihinde Sivil Memurlar Emekli Sandığı kurularak yapılmıştır. Ancak, 1876 ve daha sonra güncellenmiş haliyle 1908'de tekrar yürürlüğe giren Kanun-i Esasinin getirmiş olduğu birçok yeniliğe rağmen bu anayasalarda sosyal güvenliğe ilişkin hiçbir düzenlemeye yer verilmemiştir (Şimşek, 2015, s. 14).

1.2.2.2. Cumhuriyet Sonrası Sosyal Güvenlik

Cumhuriyetin ilanından sonra ülke şartlarının zorluğundan ve önceliğin diğer alanlara verilmesinden dolayı sosyal güvenlik alanında uzunca bir süre herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. Ekonominin iyileşmesi, fabrikaların açılması ve işçi ile işveren kavramlarının ortaya çıkmasından sonra ilk düzenleme 1936 yılında çıkarılan İş Kanunu ile olmuşsa da 2. Dünya Savaşı sonrasına kadar kanunla hedeflenen gelişmeler sağlanamamıştır.

2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünyada sosyal güvenlik ile ilgili meydana gelen gelişmelerin paralelinde ülkemizde sırasıyla 27.06.1945 tarih ve 4772 sayılı İş Kazaları Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu, 09.07.1945 tarih ve 4792 sayılı İşçi Sigortaları Kanunu ve 02.07.1949 tarih ve 4792 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu ile sosyal güvenlik sisteminin temelleri atılmıştır. Daha sonra, 08.06.1949 tarih ve 5434 sayılı T.C Emekli Sandığı Kanunu ile memur yardımlaşma sandıkları birleştirilmiş, 02.07.1949 tarih ve 5417 sayılı İhtiyarlık Sigortası Kanunu güncellenerek 30.01.1957 tarih ve 6900 sayılı Maluliyet İhtiyarlık ve Ölüm Sigortaları Kanunu çıkarılmıştır. 1952 yılında çıkarılan 6379 sayılı Deniz İş Kanunu ile gemi adamları sosyal sigorta kapsamına alındıktan sonra gelişen sosyal güvenlik sisteminin sonucu olarak 1961 Anayasasının 48. maddesinde sosyal güvenlik ilk defa anayasal bir hak olarak düzenlenmiştir. 17.07.1964 tarih ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile işçilere yönelik dağınık mevzuat toparlanmış ve izleyen yıllarda 02.09.1971 tarih ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, 24.05.1983 tarih ve 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabii Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun, 17.10.1983 tarih ve 2925 sayılı Tarım işçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 17.10.1983 tarih ve 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ve 08.05.1995 tarih ve 3201 sayılı Yurt Dışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun ile primli ve primsiz sosyal güvenlik alanını düzenleyen diğer yasalarla sosyal güvenlik sisteminin kapsamı oldukça genişletilerek toplumun büyük bir kesimi sistemin içine dâhil edilmiştir (Akyıldız, 2004, s. 2).

1990'lı yıllardan sonra dünya konjonktürüne uygun olarak sosyal güvenlik sistemi altın çağlarını yaşamaya başlamıştır. 1999 yılında kabul edilen 4447 sayılı Kanun ile sosyal güvenlik sisteminde ortaya çıkan açıkları kapatmak amacıyla düzenlemeler yapılmış, böylece sistemin gelirini artırmaya ve giderlerini azaltmaya yönelik olarak kadınlarda emeklilik yaşı 58'e, erkeklerde ise 60'a çıkarılmış, var olan prime esas kazançlar artırılarak sigorta kollarına ilişkin primler yükseltilmiş, mevcut prim ödeme sistemine yeni primler eklenmiş ve kayıt dışı çalışmayı engellemek amacıyla

“Önce Bildirim Sonra İş” kapsamında işyerinin ve sigortalı çalışacakların önceden bildirim zorunlu hale getirilmiştir (Gökbayrak, 2010, s. 141).

Geçmişte her ne kadar mevcut sosyal güvenlik sistemini iyileştirmeye yönelik birçok düzenleme yapılıyor olsa da 506 sayılı Kanunla hizmet akdiyle çalışanların, 1479 sayılı Kanunla kendi nam ve hesabına çalışanların, 5434 sayılı Kanunla devlet memuru olarak çalışanların, 2925 sayılı Kanunla tarımda hizmet akdiyle çalışanların ve 2926 sayılı Kanunla tarımda kendi nam ve hesabına çalışanların sosyal güvenlik hakları olmak üzere sigortalıların sosyal güvenlik hakları 5 ayrı yasa ile düzenlendiği için uygulama birlikteliğine gidilememekte ve adil olmayan uygulamalarla karşı karşıya kalınmaktaydı. Sosyal güvenlik sisteminde makro birliğin sağlanması ve sürdürülebilir ve geliştirilebilir bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması amacıyla sosyal güvenlik reformuna ihtiyaç duyulmaktaydı. Bu doğrultuda, 20.05.2006 tarih ve 26173 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5502 sayılı Kanunla, 08.06.1949 tarih ve 5434 sayılı T.C Emekli Sandığı Kanunu ile kurulan Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü, 17.07.1964 tarih ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile kurulan Sosyal Sigortalar Kurumu(SSK), 02.09.1971 tarih ve 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile kurulan Bağ-Kur Genel Müdürlüğü, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çatısı altında birleştirilerek sosyal güvenlik alanında önemli bir reform gerçekleştirilmiştir. Yapılan reform ile nüfusun tamamını sosyal güvenlik açısından kapsayacak genel sağlık sigortası sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, 31.05.2006 tarihinde 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu kabul edilmiş, ancak 5510 sayılı Kanununun bazı maddelerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi sonucunda Kanun 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Böylelikle 5510 sayılı Kanun ile sosyal sigortalar alanında birçok konuda norm ve standart birliği sağlanarak uygulamaya konulmuştur (Şimşek, 2015, s. 17).

1.3. Reformdan Sonra Türk Sosyal Güvenlik Sistemi

01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (SSGSS) adından anlaşılacağı gibi Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası (GSS) olarak ikiye ayrılmaktadır. Kanun kapsamı;

1-) Sosyal Sigortalar;

Kısa Vadeli Sigorta Kolları

- İş Kazası ve Meslek Hastalığı Sigortası
- Analık ve Hastalık Sigortası

Uzun Vadeli Sigorta Kolları

- Yaşlılık Sigortası
- Malullük Sigortası
- Ölüm Sigortası

2-) GSS olmak üzere iki farklı sigorta ve alt kollarından oluşmaktadır.

1.3.1. Kısa Vadeli Sigorta Kolları

Sosyal Sigortalar bölümü altında hizmet akdiyle veya kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan sigortalıların tabi olduğu kısa vadeli sigorta hükümlerinden oluşmaktadır. Bu sigorta kolları İş kazası ve Meslek hastalığı, Analık ve Hastalık sigortalarını kapsamaktadır.

1.3.1.1. İş Kazası Sigortası

İş Kazası;

- Sigortalının işyerinde bulunduğu sırada,
- İşveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle sigortalı kendi adına ve hesabına bağımsız çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle,
- Bir işverene bağlı olarak çalışan sigortalının, görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,

- Bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- Sigortalıların, işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında, meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hâle getiren olaydır.

İş kazasının 4 üncü maddenin birinci fıkrasının; (a) bendi ile 5 inci madde kapsamında bulunan sigortalılar bakımından bunları çalıştıran işveren tarafından, o yer yetkili kolluk kuvvetlerine derhal ve Kuruma da en geç kazadan sonraki üç işgünü içinde, (b) bendi kapsamında bulunan sigortalı bakımından kendisi tarafından, bir ayı geçmemek şartıyla rahatsızlığının bildirim yapmaya engel olmadığı günden sonra üç işgünü içinde, iş kazası ve meslek hastalığı bildirgesi ile doğrudan ya da taahhütlü posta ile Kuruma bildirilmesi zorunludur. Bu fıkranın (a) bendinde belirtilen süre, iş kazasının işverenin kontrolü dışındaki yerlerde meydana gelmesi halinde, iş kazasının öğrenildiği tarihten itibaren başlar.

Kuruma bildirilen olayın iş kazası sayılıp sayılmayacağı hakkında bir karara varılabilmesi için gerektiğinde, Kurumun denetim ve kontrol ile yetkilendirilen memurları tarafından veya Bakanlık iş müfettişleri vasıtasıyla soruşturma yapılabilir. Bu soruşturma sonunda yazılı olarak bildirilen hususların gerçeğe uymadığı ve olayın iş kazası olmadığı anlaşılırsa, Kurumca bu olay için yersiz olarak yapılmış bulunan ödemeler, ödemenin yapıldığı tarihten itibaren gerçeğe aykırı bildirimde bulunanlardan, 96'ncı madde hükmüne göre tahsil edilir (5510 sayılı Kanun, 13. Madde).

1.3.1.2. Meslek Hastalığı Sigortası

Meslek Hastalığı; sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik halleridir.

Sigortalının çalıştığı işten dolayı meslek hastalığına tutulduğunun;

a) Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucuları tarafından usulüne uygun olarak düzenlenen sağlık kurulu raporu ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi,

b) Kurumca gerekli görüldüğü hallerde, işyerindeki çalışma şartlarını ve buna bağlı tıbbî sonuçlarını ortaya koyan denetim raporları ve gerekli diğer belgelerin incelenmesi, sonucu Kurum Sağlık Kurulu tarafından tespit edilmesi zorunludur.

Meslek hastalığı, işten ayrıldıktan sonra meydana çıkmış ve sigortalı olarak çalıştığı işten kaynaklanmış ise, sigortalının bu Kanunla sağlanan haklardan yararlanabilmesi için, eski işinden fiilen ayrılmasıyla hastalığın meydana çıkması arasında bu hastalık için Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikte belirtilen süreden daha uzun bir zamanın geçmemiş olması şarttır. Bu durumdaki kişiler, gerekli belgelerle Kuruma müracaat edebilirler. Herhangi bir meslek hastalığının klinik ve laboratuvar bulgularıyla belirlendiği ve meslek hastalığına yol açan etkenin işyerindeki inceleme sonunda tespit edildiği hallerde, meslek hastalıkları listesindeki yükümlülük süresi aşılmış olsa bile, söz konusu hastalık Kurumun veya ilgilinin başvurusu üzerine Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunun onayı ile meslek hastalığı sayılabilir.

Meslek hastalığının 4 üncü maddenin birinci fıkrasının;

a) (a) bendi ile 5 inci madde kapsamında bulunan sigortalılar bakımından, sigortalının meslek hastalığına tutulduğunu öğrenen veya bu durum kendisine bildirilen işveren tarafından,

b) (b) bendi kapsamındaki sigortalı bakımından ise kendisi tarafından, bu durumun öğrenildiği günden başlayarak üç işgünü içinde, iş kazası ve meslek hastalığı bildirgesi ile Kuruma bildirilmesi zorunludur. Bu yükümlülüğü yerine getirmeyen veya yazılı olarak bildirilen hususları kasten eksik ya da yanlış bildiren işverene veya 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamındaki sigortalıya, Kurumca bu durum için yapılmış bulunan masraflar ile ödenmişse geçici iş

göremezlik ödenekleri rücu edilir. Meslek hastalığı ile ilgili bildirimler üzerine gerekli soruşturmalar, Kurumun denetim ve kontrol ile yetkilendirilen memurları tarafından veya Bakanlık iş müfettişleri vasıtasıyla yaptırılabilir. Hangi hallerin meslek hastalığı sayılacağı, iş kazası ve meslek hastalığı bildirgesinin şekli ve içeriği, verilme usulü ile bu maddenin uygulanmasına ilişkin diğer usul ve esaslar, Kurum tarafından çıkarılacak yönetmelikte düzenlenir. Yönetmelikte belirlenmiş hastalıklar dışında herhangi bir hastalığın meslek hastalığı sayılıp sayılmaması hususunda çıkabilecek uyuşmazlıklar, Sosyal Sigorta Yüksek Sağlık Kurulunca karara bağlanır (5510 sayılı Kanun, 14. Madde).

1.3.1.3. Analık ve Hastalık Sigortası

4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalının, iş kazası ve meslek hastalığı dışında kalan ve iş göremezliğine neden olan rahatsızlıklar, hastalık halidir.

4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalı kadının veya sigortalı erkeğin sigortalı olmayan eşinin, kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alan kadının ya da gelir veya aylık alan erkeğin sigortalı olmayan eşinin gebeliğinin başladığı tarihten itibaren doğumdan sonraki ilk sekiz haftalık, çoğul gebelik halinde ise ilk on haftalık süreye kadar olan gebelik ve analık haliyle ilgili rahatsızlık ve engellilik halleri analık hali kabul edilir (5510 sayılı Kanun, 15. Madde).

Analık ve hastalık hallerine sahip olanlar SGK tarafından şartları sağladıkları andan itibaren Kısa Vadeli Sigortalı sayılırlar ve gerekli haklardan faydalandırılırlar.

1.3.1.4. Kısa Vadeli Sigorta Kollarından Sağlanan Haklar

KVS kapsamında İş kazası veya meslek hastalığı sigortasından sağlanan haklar şunlardır:

a) Sigortalıya, geçici iş göremezlik süresince günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilmesi.

b) Sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlanması.

c) İş kazası veya meslek hastalığı sonucu ölen sigortalının hak sahiplerine, gelir bağlanması.

d) Gelir bağlanmış olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi.

e) İş kazası ve meslek hastalığı sonucu ölen sigortalı için cenaze ödeneği verilmesi.

Hastalık ve analık sigortasından sigortalıya hastalık veya analık hallerine bağlı olarak ortaya çıkan iş göremezlik süresince, günlük geçici iş göremezlik ödeneği verilir. Analık sigortasından sigortalı kadına veya sigortalı olmayan karısının doğum yapması nedeniyle sigortalı erkeğe, bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılardan; kendi çalışmalarından dolayı gelir veya aylık alan kadına ya da gelir veya aylık alan erkeğin sigortalı olmayan eşine, her çocuk için yaşaması şartıyla doğum tarihinde geçerli olan ve Kurum Yönetim Kurulunca belirlenip Bakan tarafından onaylanan tarife üzerinden emzirme ödeneği verilir.

Sigortalı kadına veya sigortalı olmayan eşinin doğum yapması nedeniyle sigortalı erkeğe emzirme ödeneği verilebilmesi için, Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının;

a) (a) bendi kapsamında olanlar için doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olması,

b) (b) bendi kapsamında olanlar için doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi yatırılmış ve genel sağlık sigortası primi dahil prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması şarttır.

Emzirme ödeneğine hak kazanan sigortalılardan 9'uncu maddeye göre sigortalılığı sona erenlerin, bu tarihten başlamak üzere üç yüz gün içinde çocukları

doğarsa, sigortalı kadın veya eşi analık sigortası haklarından yararlanacak sigortalı erkek, doğum tarihinden önceki on beş ay içinde en az 120 gün prim ödenmiş olması şartıyla emzirme ödeneğinden yararlandırılır (5510 sayılı Kanun, 16. Madde).

1.3.2. Uzun Vadeli Sigorta Kolları

Sosyal Sigortalar bölümü altında hizmet akdiyle veya kendi adına ve hesabına bağımsız çalışan sigortalıların tabi olduğu UVS hükümlerinden oluşmaktadır. Bu sigorta kolları Yaşlılık, Malullük ve Ölüm sigortalarını kapsamaktadır.

1.3.2.1. Yaşlılık Sigortası

Yaşlılık sigortasından sigortalıya sağlanan haklar şunlardır:

- a) Yaşlılık aylığı bağlanması.
- b) Toptan ödeme yapılması.

İlk defa bu Kanuna göre sigortalı sayılanlara;

Kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olmaları ve en az 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için prim gün sayısı şartı 7200 gün olarak uygulanır. Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce 25 inci maddenin ikinci fıkrasına göre malül sayılmayı gerektirecek derecede hastalığı veya engelliliği bulunan ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılara, en az on beş yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3960 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla yaşlılık aylığı bağlanır.

Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucularının sağlık kurullarınca usûlüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, Kurum Sağlık Kurulunca çalışma gücündeki kayıp oranının;

a) % 50 ilâ % 59 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 16 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4320 gün,

b) % 40 ilâ % 49 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 18 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4680 gün, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olmak şartıyla ikinci fıkranın (a) bendindeki yaş şartları aranmaksızın yaşlılık aylığına hak kazanırlar. Bunlar 94 üncü madde hükümlerine göre kontrol muayenesine tâbi tutulabilirler (5510 sayılı Kanun, 28. Madde).

1.3.2.2. Malullük Sigortası

Sigortalının veya işverenin talebi üzerine Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmeti sunucularının sağlık kurullarınca usulüne uygun düzenlenecek raporlar ve dayanağı tıbbî belgelerin incelenmesi sonucu, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün veya iş kazası veya meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ını, (c) bendi kapsamındaki sigortalılar için çalışma gücünün en az % 60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiği Kurum Sağlık Kurulunca tespit edilen sigortalı, malûl sayılır. Ancak, sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce sigortalının çalışma gücünün % 60'ını veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiği önceden veya sonradan tespit edilirse, sigortalı bu hastalık veya engelliliği sebebiyle malullük aylığından yararlanamaz.

Yedek subay veya er olarak ya da talim, manevra, seferberlik veya harp dolayısıyla görevleri ile ilgileri kesilmeksizin silâh altına alındıkları dönemde malûl olup, bu malullükleri asıl görevlerini veya işlerini yapmaya mani olmayanlar hakkında, bu hastalık veya engellilik hâlleri sebebiyle malullük sigortasına ilişkin hükümler uygulanmaz.

4'üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalıların yazılı talepleri halinde, haklarında bu madde hükümleri uygulanmaksızın malullüklerinin mani olmadığı başka vazife veya sınıflara nakil suretiyle tayinleri yapılmak üzere istifa etmiş sayılırlar. Bunların, istifa etmiş sayıldıktan sonra dahi, bu Kanun hükümlerinin uygulanmasını isteme hakları mahfuzdur. Ancak, kurumlarında başka

vazife ve sınıflara nakli mümkün olanlardan özel kanunlarına göre yükümlülük süresine tabi olanlar, bu yükümlülüklerini tamamlamadıkça veya malûliyetlerinin yeni vazifelerine de mani olduğuna dair usulüne uygun yeniden rapor almadıkça bu haklarını kullanamazlar.

4'üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılardan, vazifelerini yapamayacak derecede hastalığa uğrayanlar, hastalıkları kanunlarında tayin edilen sürelerden fazla devam etmesi halinde, hastalıklarının mahiyetlerine ve doğuş sebeplerine göre birinci fıkra uyarınca malûl veya 47'nci madde hükümlerine göre vazife malûlü sayılırlar.

4'üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamındaki sigortalılardan; personel kanunlarına tabi olmayanların hastalık sebebiyle malûl sayılmalarına esas alınacak hastalık süresi hakkında kendi özel kanunları yürürlüğe girinceye kadar 657 sayılı DMK'a hastalık iznine ilişkin hükümleri uygulanır. Kanunlarındaki yazılı sürelerden önce geçen hastalığı en çok bir yıl içinde nüksetmesi halinde eski ve yeni hastalık süreleri birleştirilmek suretiyle işlem yapılır (5510 sayılı Kanun, 25. Madde).

1.3.2.3. Ölüm Sigortası

Ölüm sigortasından sağlanan haklar şunlardır:

- a) Ölüm aylığı bağlanması.
- b) Ölüm toptan ödemesi yapılması.
- c) Aylık almakta olan kız çocuklarına evlenme ödeneği verilmesi.⁽¹⁾
- d) Cenaze ödeneği verilmesi.

Ölüm aylığı;

a) En az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş veya 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için,

her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş,

b) 47'nci maddede yazılı sebeplerle kazaya uğramış, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış,

c) Bağlanmış bulunan malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş, durumda iken ölen sigortalının hak sahiplerine, yazılı istekte bulunmaları halinde bağlanır. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendine göre sigortalı sayılanların hak sahiplerine aylık bağlanabilmesi için ölen sigortalının genel sağlık sigortası primi dahil kendi sigortalılığından dolayı prim ve prime ilişkin her türlü borcunun olmaması veya ödenmesi şarttır (5510 sayılı Kanun, 32. Madde).

Sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine bağlanan aylığın hesaplanmasında;

a) Sigortalının almakta olduğu veya bağlanmasına hak kazandığı malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı,

b) Malullük veya yaşlılık aylığı bağlandıktan sonra sigortalı olarak çalışmaya başlaması sebebiyle aylığı kesilen sigortalının ölüm tarihi esas alınarak 27 nci veya 30 uncu maddelere göre tespit edilecek aylığı,

c) 32 nci maddenin ikinci fıkrasının (a) bendi kapsamında malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olan sigortalının prim ödeme gün sayısı, 9000 günden az ise 9000 gün üzerinden, 9000 gün ve daha fazla ise toplam prim ödeme gün sayısı üzerinden, 29 uncu madde hükümlerine göre hesaplanan aylığı, esas alınır. Ancak, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılanlar için 9000 prim gün sayısı 7200 gün olarak uygulanır.

4'üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri ile 5 inci madde kapsamındaki sigortalılar için ayrı ayrı olmak üzere; sigortalıların ölümleri halinde ölüm sigortasından dosya bazında her yıl bağlanan aylıkların aylık başlangıç tarihinin ait olduğu yılın Ocak ayı itibarıyla yıl içine ait artışlar uygulanmaksızın

hesaplanacak tutarları, yaşlılık sigortasından bir önceki yılın son ödeme ayında söz konusu sigortalılar için ayrı ayrı ödenen en düşük yaşlılık aylığından az olamaz. Sigortalı başka birinin sürekli bakımına muhtaç durumda malûl sayılarak aylık bağlanmasına hak kazanmış ise, birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinin uygulanmasında bu durum dikkate alınmaz (5510 sayılı Kanun, 33. Madde).

Ölen sigortalının 33 üncü madde hükümlerine göre hesaplanacak aylığının;

a) Dul eşine % 50'si; aylık bağlanmış çocuğu bulunmayan dul eşine ise bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmaması veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olması halinde % 75'i,

b) Bu Kanunun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (a), (b) ve (e) bentleri hariç bu Kanun kapsamında veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmayan veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklardan;

1) 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yüksek öğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların veya,

2) Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az % 60 oranında yitirip malûl olduğu anlaşılanların veya,

3) Yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlarının her birine % 25'i,

c) (b) bendinde belirtilen çocuklardan sigortalının ölümü ile anasız ve babasız kalan veya sonradan bu duruma düşenlerle, ana ve babaları arasında evlilik bağı bulunmayan veya sigortalının ölümü tarihinde evlilik bağı bulunmakla beraber ana veya babaları sonradan evlenenler ile kendisinden başka aylık alan hak sahibi bulunmayanların her birine % 50'si,

d) Hak sahibi eş ve çocuklardan artan hisse bulunması halinde her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması ve diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması şartıyla ana ve babaya toplam % 25'i oranında;

ana ve babanın 65 yaşın üstünde olması halinde ise artan hisseye bakılmaksızın yukarıdaki şartlarla toplam % 25'i, oranında aylık bağlanır. Ancak, hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmayanların, bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaları, bunlara aylık bağlanmasına engel oluşturmaz. Sigortalı tarafından evlât edinilmiş, tanınmış veya soy bağı düzeltilmiş veya babalığı hükme bağlanmış çocukları ile sigortalının ölümünden sonra doğan çocukları, bağlanacak aylıktan yukarıda belirtilen esaslara göre yararlanır. Hak sahiplerine bağlanacak aylıkların toplamı sigortalıya ait aylığın tutarını geçemez. Bu sınırın aşılmaması için gerekirse hak sahiplerinin aylıklarından orantılı olarak indirimler yapılır (5510 sayılı Kanun, 34. Madde).

1.3.3. Genel Sağlık Sigortası

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun Sosyal Sigortalar kolu altında kısa ve uzun vadeli sigorta kollarının yanı sıra çeşitli sebeplerle sosyal güvencesi olmayan kişilerin sosyal haklardan faydalanabilmesi için Genel Sağlık Sigortası da bulunmaktadır. Genel Sağlık Sigortası kapsamında olmak için;

İkametgâhı Türkiye'de olan kişilerden;

a) 4'üncü maddenin birinci fıkrasının;

1) (a) ve (c) bentleri gereğince sigortalı sayılan kişiler,

2) (b) bendi gereğince sigortalı sayılan kişiler,

b) İsteğe bağlı sigortalı olan kişiler,

c) Yukarıdaki (a) ve (b) bentlerine göre sigortalı sayılmayanlardan;

1) Harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, Kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan

vatandaşlar ile gelir tespiti yapılmaksızın genel sağlık sigortalılığı ya da bakmakla yükümlü olduğu kişi bulunmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar

2) Uluslararası koruma başvurusu veya statüsü sahibi ve vatansız olarak tanınan kişiler,

3) 1/7/1976 tarihli ve 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

4) 24/2/1968 tarihli ve 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler,

5) 28/5/1986 tarihli ve 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

6) 3/11/1980 tarihli ve 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

7) 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler ile ana ve babası olmayan Türk vatandaşlarından 18 yaşını doldurmamış çocuklar,

8) Harp malullüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar,

9) 18/3/1924 tarihli ve 442 sayılı Köy Kanununun ek 16'ncı maddesine göre aylık alan kişiler,

10) 11/10/1983 tarihli ve 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler,

d) Mütakabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler,

e) 25/8/1999 tarihli ve 4447 sayılı Kanun gereğince işsizlik ödeneği, Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinin ve ilgili kanunları gereğince kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan kişiler,

f) Bu Kanun veya bu Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler,

g) Yukarıdaki bentlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar, genel sağlık sigortalısı sayılır.

6' ncı maddenin birinci fıkrasının (a), (b), (c), (f), (g), (h), (ı) ve (k) bentlerinde sayılanların öncelikle, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olup olmadığına bakılır. Genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi ise tescili yapılmaz. Aksi takdirde birinci fıkra hükümlerinden durumuna uyan bende göre genel sağlık sigortalısı sayılır. Birinci fıkranın (f) bendi kapsamında gelir alması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanlar, aynı zamanda diğer bentler gereği de genel sağlık sigortalısı sayılması halinde (f) bendi dışındaki bentler kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır.

6' ncı maddenin birinci fıkrasının (e) ve (l) bentleri kapsamında olanlar, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde bulunan hükümlü ve tutuklular, birinci fıkranın (d) bendi kapsamına girenlerden Türkiye'de bir yıldan kısa süreyle yerleşik olanlar, (f) bendi kapsamında olup mülga 30/5/1978 tarihli ve 2147 sayılı ve 8/5/1985 tarihli ve 3201 sayılı kanunlara göre borçlanarak aylık bağlanan kişilerden ise Türkiye'de ikamet etmeyenler genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar.

Birinci fıkranın (d) ve (g) bentlerinin uygulanmasında evli olanlar için, eşlerden hangisinin bu maddeye göre genel sağlık sigortalısı, hangisinin bakmakla yükümlü olunan kişi olacağının tespiti kendi tercihlerine bırakılır. Diğer bentler gereği eşlerin her ikisinin de genel sağlık sigortalılık şartlarının oluşması halinde her ikisi de ayrı ayrı genel sağlık sigortalısı sayılır.

4'üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı sayılanlardan, ilgili kanunları gereğince bir yıldan fazla aylıksız izin kullanan eşler, genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılır.

Bu maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi ile 80 inci maddede belirtilen aile; aynı hane içerisinde yaşayan eş, evli olmayan çocuk, büyük ana ve büyük babadan oluşur. Ülkemizde öğrenim gören yabancı uyruklu öğrenciler birinci fıkranın (d) bendindeki ve 52'nci maddenin ikinci fıkrasının ikinci cümlesindeki şartlar aranmaksızın ilk kayıt tarihinden itibaren üç ay içinde talepte bulunmaları hâlinde genel sağlık sigortalısı olurlar. Bu sürede talepte bulunmayanlar hakkında öğrenimleri süresince genel sağlık sigortası hükümleri uygulanmaz. Kendilerince 82'nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının üçte birinin 30 günlük tutarı üzerinden genel sağlık sigortası primi ödenir.

19/3/1969 tarihli ve 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca avukatlık stajı yapmakta olanlardan bu Kanuna göre genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi durumunda olmayanlar staj süresi ile sınırlı olmak üzere genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu şekilde genel sağlık sigortalısı sayılanların genel sağlık sigortası primleri Kanunun 82'nci maddesine göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarının % 6'sıdır. Bu primler Türkiye Barolar Birliği tarafından ödenir.

8/3/2012 tarihli ve 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümlerine göre hakkında koruyucu tedbir kararı verilen kişilerden genel sağlık sigortalısı olmayan ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi kapsamına da girmeyen veya genel sağlık sigortası kapsamında olup sağlık yardımlarından yararlanamayanlar, bu hâllerin devamı süresince gelir tespiti yapılmaksızın birinci fıkranın (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır.

29/7/2002 tarihli ve 4769 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu kapsamına göre hizmet öncesi eğitime alınanlar, eğitim

gördükleri süre içinde genel sağlık sigortalısı sayılırlar. Bu kişilerin genel sağlık sigortası primleri, 82 nci maddeye göre belirlenen prime esas günlük kazanç alt sınırının otuz günlük tutarı üzerinden Adalet Bakanlığı bütçesinden ödenir. Bu kişilerin, 3 üncü maddenin birinci fıkrasının (10) numaralı bendine göre tespit edilecek eş ve çocukları ile ana ve babaları da bakmakla yükümlü olunan kişi sıfatıyla genel sağlık sigortasından yararlandırılır.

Ana veya babası üzerinden bakmakla yükümlü olunan kişi sayılmayanlardan; lise ve dengi öğrenimden mezun olanlar 20 yaşını, yükseköğrenimden mezun olanlar ise 25 yaşını geçmemek ve bakmakla yükümlü olunan kişi ya da bu maddenin birinci fıkrasının (g) bendinde sayılanlar hariç genel sağlık sigortalısı olmamak şartıyla mezun oldukları tarihi izleyen günden itibaren iki yıl süreyle gelir tespiti yapılmaksızın birinci fıkranın (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılır.

Askerlik hizmetlerini er ve erbaş olarak yapmakta olanlar askere sevk tarihi ile terhis tarihi arasında, yedek subay öğrencileri ve adayları askere sevk tarihi ile yedek subay nasıp tarihi arasında, askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adayları ise intibak eğitimine başladıkları tarih ile yemin ettikleri tarih arasında primleri ilgili kamu idaresi tarafından karşılanmak suretiyle genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu sürenin hesabında, mevzuatı uyarınca askerlik hizmet süresinden sayılmayan haller (disiplin kurulları tarafından verilen cezalar ve sağlık sebepleri hariç) dikkate alınmaz. Bu kapsamda genel sağlık sigortalısı sayıldıkları sürece bu maddenin diğer fıkraları kapsamında genel sağlık sigortalısı ve genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi sayılmazlar.

Uluslararası Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında Türkiye’de eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir askeri personel ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden, söz konusu anlaşmada sağlık hizmeti giderleri, kabul eden devlet tarafından karşılanacağı hüküm altına alınanlar genel sağlık sigortalısı sayılır.

Uluslararası Eğitim İşbirliği Anlaşmaları kapsamında Türkiye’de Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Başkanlığında eğitim ve öğretim gören yabancı uyruklu misafir personel ile bakmakla yükümlü oldukları aile fertlerinden, söz konusu anlaşmada sağlık hizmeti giderleri, kabul eden devlet tarafından karşılanacağı hüküm altına alınanlar genel sağlık sigortalısı sayılır (5510 sayılı Kanun, 60. Madde).

Genel sağlık sigortalılığı başlangıcının tespiti ve tescil işlemleri aşağıdaki hükümlere göre yürütülür. 60’ıncı maddenin birinci fıkrasının;

a) (a) ve (b) bentlerinde sayılanlar; sigortalı veya isteğe bağlı sigortalı olarak tescil edildikleri tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır ve ayrıca bir bildirim gerek olmaksızın tescil edilmiş sayılır.

b) (c) bendinde sayılanlardan; (1) numaralı alt bentte belirtilenler Kurumca tescil edildiği, (3), (4), (5), (6), (8), (9) ve (10) numaralı alt bentlerde belirtilenler ise aylığa hak kazandıkları tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır. Yukarıdaki alt bentler kapsamı dışında kalanlar ise uluslararası koruma başvurusu yaptıkları veya uluslararası koruma statüsü aldıkları veya vatansız kişi sayıldıkları, korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaya başladıkları tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır ve ilgili kurumlarca kapsama alındığı tarihten itibaren bir ay içinde Kuruma bildirilir. (1) numaralı alt bentte belirtilenlerin taleplerinin Kurumca değerlendirilmesi sonucu talep tarihi itibarıyla müstahak olduğu anlaşılana kadar talep tarihi; daha sonra müstahak olanların ise müstahak oldukları tarih, Kurumca tescil edildikleri tarih olarak kabul edilir.

c) (d) bendinde sayılanlar Türkiye’deki yerleşim süresinin bir yılı geçtiği tarihten sonra talepte bulunmaları hâlinde talep tarihini takip eden günden itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır. Bu kişilerin genel sağlık sigortalılığı bu Kanunda belirtilen nedenlerle sona erer.

d) (e) bendinde sayılanlar, işsizlik, Esnaf Ahilik Sandığı veya kısa çalışma ödeneğinden yararlanmaya başladıkları tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır ve Türkiye İş Kurumu tarafından işsizlik veya Esnaf Ahilik Sandığı ödeneğinin bağlandığı tarihten itibaren bir ay içinde Kuruma bildirilir.

e) (f) bendinde sayılanlar; gelir veya aylıktan yararlanmaya başladıkları tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılır ve ayrıca bir bildirim gerekliliği olmaksızın tescil edilmiş sayılır.

f) (g) bendinde sayılanlar; diğer bentlere göre genel sağlık sigortalısı olmadıkları veya diğer bentlere göre genel sağlık sigortasından yararlanma haklarının sona erdiği tarihten itibaren bu bent kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar ve Kurumca resen tescil edilirler.

60'ncı madde gereği genel sağlık sigortalısı sayılanların çocukları, ana ya da babanın tescil edilmiş olmasına bakılmaksızın ve ayrıca bir işleme gerek olmaksızın 18 yaşını dolduruncaya kadar genel sağlık sigortalısı veya genel sağlık sigortalısının bakmakla yükümlü olduğu kişi olarak sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlandırılır.

60'ncı madde gereği genel sağlık sigortalısı iken durumunda değişiklik olan kişilerden, aynı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendine veya (g) bendi kapsamına giren kişiler durumlarında değişiklik olduğu tarihten itibaren en geç bir ay içinde Kuruma başvurmak zorundadır. Bu kişilerin 60'ncı maddenin birinci fıkrasının (c) bendinin (1) numaralı alt bendi kapsamına girmediğinin tespit edilmesi halinde, durumlarında değişiklik olduğu tarihten başlamak üzere (g) bendi kapsamında genel sağlık sigortalısı sayılırlar.

Genel sağlık sigortalılığı, yerleşim yerinin Türkiye olmadığı veya 60'ncı maddenin üçüncü fıkrası gereği genel sağlık sigortası kapsamı dışına çıkılan tarihten itibaren sona erer.

Bu maddede belirtilen genel sağlık sigortası giriş bildirgesini süresi içinde vermeyenler hakkında 102 nci maddenin birinci fıkrasının (a) bendine göre idarî para cezası uygulanır.

60'ıncı maddenin yedinci fıkrası kapsamında sayılanlardan dilekçeyle Kuruma müracaat edenlerin, talep tarihini takip eden günden itibaren genel sağlık sigortalılığı başlatılır ve öğrenimleri süresince genel sağlık sigortalılıkları devam eder. Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu kararı ile burslandırılan uluslararası öğrencilerin bildirimleri ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı veya Uluslararası Öğrenciler Değerlendirme Kurulu tarafından görevlendirilen kurum tarafından yapılır. Bunların genel sağlık sigortalılıkları bu Kanunda belirtilen nedenlerle sona erer.

60'ıncı maddenin sekizinci fıkrası kapsamında sayılanlar avukatlık stajına başladıkları tarihten itibaren genel sağlık sigortalısı sayılırlar ve avukatlık stajları devam ettiği sürece genel sağlık sigortalılıkları devam eder. Bu kapsamdaki stajyerler, staja başladıkları tarihten itibaren bir ay içerisinde Türkiye Barolar Birliğince genel sağlık sigortası giriş bildirgesi ile Kuruma bildirilir.

60'ıncı maddenin on ikinci fıkrası kapsamındaki er ve erbaşlar ile yedek subay öğrencileri ve adaylarının genel sağlık sigortası bildirimini, askerlik şubesinden sevk tarihi, askeri öğrenci adayları ile Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi öğrenci adaylarının genel sağlık sigortası bildirimini, intibak başlangıç eğitimine başladıkları tarih itibarıyla; 60'ıncı maddenin on üçüncü ve on dördüncü fıkraları kapsamında sayılanların bildirimini, personelin eğitim ve öğretime başladığı tarih itibarıyla ilgili kamu idaresi tarafından yapılır (5510 sayılı Kanun, 61. Madde).

2. TOPLUMSAL AÇIDAN YAŞLILIK

2.1. Yaşlılığın Tanımı ve Yaşlılık Çeşitleri

İnsan hayatı genel olarak bebeklik, çocukluk, gençlik ve yaşlılık olmak üzere belli dönemlere ayrılmaktadır. Birbirlerinden kesin bir biçimde ayrılamayan bu süreçlerden yaşlılık dönemi hayat sürecinin en zorlu dönemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Şakar, 1987, s. 17).

Yaşlılığı, belirli süreç içerisinde hastalık, kaza ve diğer fonksiyonel çevre odaklı baskıların kaçınılmaz bir biçimde artmasına neden olan fizyolojik yeterlilik azalması olarak veya yetişkinliğin bir uzantısı olarak yaşam süresinin ileriki döneminde fiziksel ve ruhsal değişimlerin görüldüğü bir evre olarak tanımlamak mümkündür (Onur, 2000, s. 10).

Yirminci yüzyılda yaşanan demografik değişiklikler yaşlanmaya olan ilgiyi büyük ölçüde arttırmıştır. Yaşam sürelerinin uzaması, çocuk sahibi olma sayılarının düşmesi gibi sebeplerle yaşlı nüfus sayısı özellikle sanayileşmiş toplumlarda artış göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla, 65 yaş üstü bireylerin sağlık bakımı, sosyal hizmet ya da devlet yardımları gibi refah sistemlerinden yararlanmaları durumu ülkelerin ana gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Politika belirleyicileri bu konu üzerinde önemle durmaya başlamışlardır. Bu siyasi sonuçların yanında yaşlılık ve yaşlanmanın toplumsal boyutları da oldukça önem kazanmıştır. Yaşlıların statüleri farklı toplumlarda farklı şekillerde oluşmaktadır. Buna bağlı olarak, emeklilik politikaları ve emeklilik aylıkları gibi düzenlemelerin yaşlılara hangi açılardan ne tür katkı sağladıkları ya da sağlamadıkları toplumsal yapılara göre değişmektedir (Marshall, 1999, s. 268).

Yaşlanma olgusunu türlerine göre sınıflandırdığımızda; kronolojik yaşlanma, biyolojik (tıbbi) yaşlanma, duygusal yaşlanma ve fonksiyonel yaşlanma olarak dört farklı tipte karşımıza çıkmaktadır.

2.1.1. Kronolojik Yaşlanma

Kronolojik yaşlanma, zamana bağlı olarak ve vücudun yapısına dış faktörlerden herhangi bir zarar gelmeden ortaya çıkan anatomik ve fiziksel işlev değişiklikleri olarak tanımlanabilmektedir. Bireylerin günlük yaşam rutinlerinde işlevselliğinin azaldığı ve birtakım fizyolojik farklılıklarla birlikte yaşam kalitesinin yavaş yavaş düşmeye başladığı yaşlanma türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelerin önemli bir kısmında emeklilik yaşı olan 65 yaş, yaşlılığın başlangıcı olarak kabul edilirken, Birleşmiş Milletlerin yaşlılıkla ilgili yayınladığı raporlarda 60 yaş kronolojik yaşlanma sınırı olarak belirtilmektedir (Durak, 2004, s.3).

2.1.2. Biyolojik (Tıbbi) Yaşlanma

Biyolojik yaşlanma, yaşlanmaya bağlı olarak insan vücudunun yapı ve fonksiyonlarında meydana gelen değişikliklerdir. Yaş ilerledikçe vücudumuzun tüm organ ve uzuvları zamana yenik düşerek canlılığını kaybetmeye, işlevselliğini yitirmeye başlar. Çevresel faktörlerden de yeterince beslenilemezse doğaya adaptasyon süreciyle tıbbi olarak yaşlanma gerçekleşmiş olur. (Turgul ve Çiftçi, 2011, s. 6). Bu değişiklikler fiziksel ve zihinsel kapasitede zayıflama, hastalığa yakalanma riskinin artması ve ölüme yol açar (Ageing and Health, 2018).

2.1.3. Duygusal Yaşlanma

Duygusal yaşlanma, kişinin kendini çevredeki diğer canlılara göre yaşlı hissetmesine bağlı olarak yaşam görüşü ve yaşam şeklinin değişmesidir. Bu yaşlanma türünde kronolojik yaşlanma türünden bağımsız olarak çevresel faktörler, yaşam tarzı ve bulunduğu coğrafyanın etkileri net bir şekilde izlenebilmektedir. Buna göre örneğin çalışma hayatından erken ayrılan bir bireyin herhangi bir üretim faaliyeti içerisinde kendine yer edinememesi, aktif olarak çalışma içerisinde olmaması kendisini faydasız hissetmesine ve bir nevi tıbbi olarak da yaşlılık belirtileri göstermeye başlayıp yaş olarak olmasa da duygusal ve duygu olarak yaşlı hissetmesine yol açacaktır (Kayırgan, 2014, s. 4).

2.1.4. Fonksiyonel Yaşlanma

Fonksiyonel yaşlanma ise, aynı yaşta olan bireylerle karşılaştırıldığında toplum içinde fonksiyonlarının devam ettirilememesidir. Bu yaşlanma türü duygusal yaşlanmayla benzer olsa da temel farklılıkları fonksiyonel yaşlanma türünde; çalışma hayatından isteyerek çekilme söz konusu olmayıp artık yeterli bilgi ve beceriye sahip olunamamasından kaynaklanan bir durum ortaya çıktığından kişilerin artık verimli ve faydalı olamaması olarak değerlendirilmektedir (Durak, 2004, s.3).

2.2. Yaşlılık Kuramları

Bebeklik, çocukluk, gençlik, yetişkinlik çağlarından sonra gelen ve yaşamın son evresi olarak kabul edilen yaşlılık ve yaşlanma sürecini açıklamaya yönelik çabalar, tarihin ilk dönemlerinden beri süre gelmiştir. Yaşlılık döneminde meydana gelen biyolojik, psikolojik ve sosyal değişimler, dönemin genel karakteristik özelliklerinin birey ve toplum üzerindeki temel etkileri, sağlıklı ve uzun yaşamın sırları, gibi yaşlanmaya ve içinde bulunulan çevreye bağlı birçok değişim, biyolojik ve toplumsal olarak ikiye ayırabileceğimiz farklı yaşlılık kuramları ile açıklanabilmektedir (Akgül, 2018, s. 65).

2.2.1. Yaşlılığı Açıklamaya Yönelik Biyolojik Kuramlar

İnsanlığın doğal döngüsü içinde biyolojik organizmanın ana rahmine düşmesiyle başlayan ve bütün bir ömür boyu süren büyüme, gelişme, olgunlaşma ve son olarak hücre kayıpları ve moleküler yaşlanmaya bağlı olarak biyolojik organizmanın işlevinin sona ermesi anlamına gelen ölüm sürecinin nedenlerini anlama çabası yaşlanma ve yaşlılığı biyolojik açıdan incelemeye yönelik kuramların odak noktasını oluşturmaktadır. Yaşlanma süreciyle meydana gelen değişimlerin en somut göstergesi fizyolojik ve biyolojik boyutuyla gözlemlenebildiği için de kendi içerisinde farklı özelliklere göre bu kuramları sınıflandırabilmekteyiz.

2.2.1.1. Yaşam Hızı Enerjisi Kuramı

Bu kuram ilk kez Alman bilim adamı Rubner tarafından ortaya atılmıştır. Rubner canlıların metabolizma hızı, vücut büyüklüğü ve yaşam sürelerini değerlendirerek, canlıların belli miktarda enerjiyle dünyaya geldiğini ve bu enerjinin bitiminde de ölümün gerçekleştiğini öne sürmüştür. Rubner'in kuramına göre yaşam boyunca tüketilecek toplam enerji miktarı, kalp atışı, soluk alıp verme sayısı ya da uyku döngüsü gibi vücudun çeşitli işlevleriyle bağlantılıdır. Bu fizyolojik işlevlerin sayısının artmasına yol açacak etkenler yaşam süresini de kısaltmaktadır.

2.2.1.2. İmmünolojik ve Endokrinal Yaşlanma Kuramı

Yaklaşımın temel çerçevesi hormonların etkisini ve insan bağışıklık sistemi ile yaşlanma süreci arasındaki ilişkiyi irdelemek üzerinedir. İnsan organizmasının doğuştan zayıf bir bağışıklıkla dünyaya geldiği ve zamanla karşılaşılan patojenlere karşı oluşturulan antikorlar ve yapılan aşılarla hastalıklara karşı bağışıklık kazanıldığını savunan kuram temel olarak yaşlılığın, bağışıklık sisteminin gerilemesi sonucunda vücudun kendini yaralanmalar, hastalıklar, mutasyonlar ya da dışarıdan gelen organizmalara karşı koruyamamasıyla çeşitli hastalıkların ortaya çıktığını ileri sürmektedir. İmmünolojik yaşlanma kuramına göre; diyet yapmak ve aşırı beslenmeden kaçınmak suretiyle vücuttaki serbest radikaller azalmakta, metabolizma hızı yavaşlamakta, hücre yapısı sağlamlaşmakta, immün sistem güçlenmekte, yaşlılıkla birlikte görülen hastalıklara yakalanma riski azalmakta ve böylelikle yaşlanma süreci geciktirilmektedir (Akgül, 2018, s. 67).

2.2.1.3. Serbest Radikaller Kuramı

Bilim adamı Harman tarafından ortaya atılan bu kuram, aerobik metabolizma sırasında oluşan serbest radikallerin dokularda birikmesi sonucu oluşan hasarlara dayanır. Serbest radikaller kuramına göre yaşlanma, hücre proteinlerinde ve genetik yapılarda meydana gelen bu bozulmaların sonucudur. Stres, sigara, ultraviyole ışınlar, röntgen, çevre kirliliği serbest radikaller üretimini hızlandırır, kolaylaştırır. Serbest radikaller kuramına göre; yaşlanma kaçınılmaz olsa da hem dışarıdan

vücudumuza girecek serbest radikallerden kendimizi koruyarak hem de düzenli ve dengeli beslenme yoluyla antioksidan savunma sistemini güçlendirerek sağlıklı bir biçimde yaşlanmak mümkündür (Akgül, 2018, s. 68).

2.2.1.4. Telomer Kuramı

Bu kurama göre telomerler hücrede kromozomların sonundaki en uç kısımları olup tekrarlanan nükleotit dizileridir. Bu yaşam iplerinin görevi kromozomları yeni düzenlemelerden korumaktır. Telomerlerin uzunluğunun hücrelerin yaşı ile ilgili olduğu düşüncesi Hayflick tarafından ileri sürülmüş, biyolojik yaşlanmada temel olduğu savunulmuştur. Bu kurama göre telomer uzunluğu belli bir sınırın altına düştüğünde hücre daha fazla bölünemez ve ölür. Bu değişim doğumla birlikte başlar ve yaşam boyu bu yaşam ipleri kısalır. Bu döngünün sonucu olarak da dokular önceki kadar yenilenemeyeceğinden yaşlanır. Bu konuda çalışmalar sürdüren Elizabeth Blackburn telomerazı keşfiyle 2009 yılında Nobel tıp ödülünü almıştır. Telomerazların görevi kısalan telomerleri onarmaktır. Eğer bu süreç gerektiği kadar gerçekleşmezse yaşlanma hızlanır. Telomer kaybının belirlenmiş bir programa sahip olduğu ve dışarıdan müdahale edilemeyeceği düşüncesi yapılan araştırmalar sonucunda telomeri dış etkilerin etkileyebileceğine yönelmiştir (Bulut ve Özçakar, s. 3).

2.2.1.5. Otoimmün Kuramı

Bu kuram immünolojik yaşlanma kuramının bir anlamda tersi sayılabilir. Vücudun kendi hücrelerini tanımayıp bu hücrelere reaksiyon vermesini engelleyen self tolerans mekanizmasının çalışması için immün sistemin ve onun hücresel bileşenlerinin normal şekilde çalışması gereklidir. Otoimmün yaşlanma kuramına göre, immün yaşlanma kuramının aksine yaşlanma, bağışıklık sistemindeki gerilemeye bağlı olarak vücudun dış etkilere karşı kendini savunamamasından değil, bağışıklık sisteminin vücudun kendi hücrelerini tanıyamaz hale gelmesi ve vücut hücrelerini yok etmeye başlamasının sonucudur (Akgül, 2018, s. 69).

2.2.1.6. Yaşlanma ve Yıpranma Kuramı

Bu kuram, ilk olarak Dr. Weismann tarafından 1882 yılında öne sürülmüştür. Aşınma ve yıpranma kuramı temel olarak canlıları makinelere benzetir. Parçaları uzun yıllar çalışmalarının sonucunda aşınmaya ve yıpranmaya başlarlar. Bu aşınma ve yıpranma, vücudun kendini tamir edemeyeceği boyuta ulaştığında ise yaşlanma süreci başlamış olur (Danış, 2019).

2.2.1.7. Çapraz Bağlanma Kuramı

Kollajen (hareket sisteminin yapı taşlarını, özellikle kemik, kıkırdak, lif ve eklemleri oluşturan bir proteindir) vücut proteinlerinin % 25'ini oluşturan önemli bir moleküler maddedir. Deride, kan damarlarında, organların yapısında bulunur. Bu kurama göre kollajen vücutta normalde birbirlerinden ayrı halde bulunan temel moleküller arasında güçlü bağlar oluşturarak bu maddelerin ve dolayısıyla hücrelerin işlevlerini bozar. Zamanla bu moleküller birikerek yaşlanmaya neden olur (Danış, 2019).

2.2.1.8. Genetik Programlama Kuramı

Bu kurama göre yaşlanma genetik olarak kodlarımıza programlanmış bir süreçtir. Farklı tür ve hücrelerin farklı yaşam süresine sahip olması ve DNA'yı onarma yeteneğinin metabolizma sırasında ya da farklı etkiler sonucunda ortaya çıkan yıkımlarla baş edemeyeceği varsayımına dayanmaktadır. Bu etkiler solunumla, besinlerle alınabileceği gibi vücutta oluşturulan maddelerle de gerçekleşebilir. Yıllarca süren bu hasar etkisi sonucunda bozulma, yaşlanma ve ölüm ortaya çıkmaktadır. Genetik programlama kuramına göre düzenleyici genler gelişim sırasında harekete geçerler ve dururlar. Orta yaşlara yaklaşırken ya gençlik genleri durur ya da yaşlanma genleri harekete geçer. Şu halde bedenin bozulması ve ölümü genlerin önceden programlanmış olmasıyla ortaya çıkmaktadır. Kuramın odak noktası, nasıl anne karnındaki embriyonik gelişmenin bir programı varsa, insanın normal hayatı da, bebeklik, çocukluk, delikanlılık, yetişkinlik, olgunluk, yaşlanma ve

ölüm süreçlerini içine alan bir programa göre gerçekleşir savına dayanmaktadır (Akgül, 2018, s. 73).

Yaşlılığa ilişkin verilmeye çalışılan bu kuramların dışında başka bazı kuramlarda vardır. Örneğin; Kopya yanlışlarının birikmesi kuramına göre biyolojik yıkımın hücredeki protein sentezi sırasında yapılan yanlışların sonucu olduğu varsayılır. Metabolik artıklar kuramında ise organizmalar yaşlanırlar, çünkü hücreleri metabolizmanın artık ürünleriyle yavaş yavaş zehirlenirler ya da işlevleri bozulur. Hücre yaşlanması kuramına göre; nöron, iskelet ve kalp kası hücreleri gibi bölünme hızını kaybetmiş hücrelerde zarla çevreli pigmentli cansız yapılar birikmekte ve süreç içerisinde bu yapılar çoğalarak yaşlanmaya ve ölüme neden olmaktadır.

2.2.2. Yaşlılığı Açıklamaya Yönelik Toplumsal Kuramlar

Yaşlanma ve yaşlılığı açıklamaya yönelik toplumsal kuramlar sosyolojik olarak yaşlılık döneminde ortaya konan davranış, tutum, işlev, ilişki ve etkileşimleri açıklama gayreti içerisinde olup, yaşlanma ile birlikte toplumsal düzeyde meydana gelen değişimleri ve bunun nedenlerini irdeleme fonksiyonuna sahiptir. Yaşlılığı açıklamaya yönelik toplumsal kuramlar mikro düzeyde yaşlı bireyi ve onun aile, akraba ve yakın çevresiyle ilişkilerini, makro düzeyde ise daha genel bir perspektiften toplumsal sistemlerle ilişki ve etkileşimlerini açıklama oryantasyonuna sahiptir. Bu kuramlar; yaşlı bireyin sosyal yapı içinde, gerek toplumsal rollerinde, gerekse toplumsal statüsünde meydana gelen değişimlerin onun hayatını nasıl etkilediği ve bununla beraber, yaşlı bireyin sadece yaşlanma nedeniyle kişilik özelliklerinde ve kişiler arası ilişkilerinde belirgin değişimler olup olmadığı sorularına yanıt aramaktadır. Yaşlanma süreci ile birlikte ortaya çıkan psikolojik ve toplumsal değişimlerin olduğu da bilinmektedir. Değişik sosyal ve kültürel yapılar yaşlılardaki bir takım psikolojik ve toplumsal özellikleri belli derecede farklılaştırırsa da, birçok yaşlının benzer koşullar altında benzer tipik özellikler gösterdiği bildirilmektedir. Farklı toplumsal yapılarda görece farklı sonuçları olan yaşlılık ile sosyal çevre arasındaki ilişkileri açıklamak için birçok kuramsal çalışma bulunmaktadır (Onur, 2000).

2.2.2.1. Yaşamdan Geri Çekilme Kuramı

Henry'nin geliştirdiği bu kuram sosyolojide yaşlılık üzerine geliştirilen ilk kuramdır. Bu kurama göre; yaşlılığa uyum sağlayan birey toplumsal ve psikolojik bağlarının giderek azaldığını kolayca kabul eder ve değişimlere tepki göstermeden uyum sağlar. Uyum sağlayan yaşlılar, bu izolasyonu kolaylıkla karşılayarak huzurlu ve mutlu bir yaşam sürdürmeyi kabul ederler. Psikolojik açıdan çekilme süreci ise yaşlanan bireyin geniş bir çevreye dönük olan dikkatinin giderek, kendi duygu ve düşüncelerine odaklanarak iç dünyasına yönelmesidir (Demirbilek, 2005).

2.2.2.2. Rol Bırakma Kuramı

Kuram Sosyolog Blau tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre; yetişkin kimliği ve meslek statülerinin yitilmesi, yaşlıların toplumsal bakımdan önemli derecede işlevselliklerini kısıtlamaktadır. Yetişkin aynı zamanda zorunlu ve isteğe bağlı rollere sahiptir. Politik alanda, gönüllü kuruluşlarda, spor ve oyun etkinliklerinde çeşitli rolleri üstlenebilir. Emekli olma, dulluk, yaşlı kişinin toplumun iş ve aile gibi temel kurumsal yapılarına katılımını sona erdirmektedir. Bunun sonucu olarak, yaşlıları toplumsal bakımdan yararlı kılan özellikler azalmaktadır. Blau, özellikle meslek ve evlilik statüsü yitimini yıkıcı nitelikte görmektedir.

2.2.2.3. Eksiklik Kuramı

Bu kuram, yaşlanmanın bireylerin zeka, öğrenme ve tepki verme yeteneklerindeki eksiklikle ortaya çıktığı temeline dayanır. Zeka, öğrenme ve reaksiyon yeteneklerinin araştırılmaya başlanması, kısa süre içerisinde yaşlanmanın bir gerileme süreci olduğu kanaatinin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. 19. yüzyılın başından itibaren yapılan pek çok karşılaştırmalı zeka, kavrama ve yetenek testinde ortaya çıkan sonuçlar, yaşlıların, bu kriterler bakımından gençlere göre daha düşük değerlere sahip oldukları yönündeydi. Ancak elde edilen bu sonuçlar, zeka ve yetenek testlerinin kullanılmaya başladığı ilk dönemlere aitti. İlerleyen yıllarda yapılan iyi planlanmış ve gelişmiş testlerle bu tezinin geçersizliği ortaya konmuştur.

Zeka ve kavrama yeteneklerinde az miktarda gerileme olsa da yaşlılar bu gerilemeyi yaşamları boyunca edindikleri bilgi birikimiyle telafi edebilmektedirler.

2.2.2.4. Aktivite Kuramı

Literatürde etkinlik kuramı olarak da adlandırılan aktivite kuramının temelinde “yaşlının yaşamdan kendini geri çekmesi ve çevresiyle ilişkilerini kesmesi” düşüncesine karşı bir tepki bulunur. Aktivite kuramı, eksiklik (deficit) kuramına karşı bir tepki olarak 1960’lı yıllarda ortaya çıktıktan sonra, çok sayıdaki araştırmalarla yaşam memnuniyeti, yaşam niteliği, yaşam kalitesi ve aktivite arasındaki bağlar ortaya konulmuştur. Yaşlılıkta yaşam kalitesinin, sosyal görev ve sorumluluklardan geri çekilerek değil, sosyal ilişkileri çoğaltarak ve aktif kalarak elde edilebileceği vurgulanmaktadır. Aktivite kuramına göre, iyi bir yaşlanma süreci geçirebilmek için her insanın yaşamında aktifliğini ömür boyu koruması gerekmektedir. Yaşamın en ileri dönemlerine kadar aktifliğini koruyabilen insanlar, daha mutlu ve huzurlu bir yaşlılık geçirmektedirler. Bu kuramın taraftarları, yaşlıların gençlik günleri ve anılarıyla ilişkilerini kopardıkları takdirde, çevrelerindeki bütün olaylardan, hareket ve aktivitelerden de uzaklaşacakları fikrini savunmaktadırlar. Bu kuram, aktif bireylerin, diğer insanlar tarafından gereksinim duyulan kişiler olduğunu, bu durumun ise onların daha mutlu olmalarına yol açtığını varsaymaktadır. Kuram yararlılığın tanımını yapmazken, pasifliğin yararsızlık olduğunu kabul etmekte ve pasifleşen yaşlının yaşamında kontrolü elinde tutamayacağı için mutsuz olacağını ileri sürmektedir. Hayatında başarılı olmak isteyen her insan, kendi yaşam alanlarını ömür boyu genişletmeye devam etmelidir. İnsanlar yaşlılıklarında da kendilerine yeni etkinlik alanları yaratmalı, devamlı uğraş içinde olmalı, kendilerine hala ihtiyaç duyulduğu hissini yaşamalı ve bu duygunun ayakta kalmasını sağlamalıdır.

2.2.2.5. Süreklilik Kuramı

Süreklilik kuramı, 1972 yılında, Atchley tarafından geliştirilmiştir. Kuram; yaşlılıkta bazı rollerle ilişkinin kesilmesi yoluyla, bazı rollerdeki başarının

sürdürülebileceği iddiasındadır. Örneğin, emeklilik nedeniyle aktif çalışma yaşamından kopan bir kişi, üretkenliğini sürdürebilmek için emeklilik sonrası sivil toplum çalışmalarına katılabilir. Böylelikle aktif çalışma rolü sona erse de, gönüllülük yoluyla sosyal yaşama katkıda bulunma rolü devam edecektir. Kurama göre her zaman pasif, çekingen, içe kapanık bireyler emeklilik döneminde de aktif olamazlar. Benzer şekilde her zaman aktif, sosyal katılım düzeyi yüksek bireylerde emeklilik dönemlerinde bir köşeye çekilip, hayattan bağlarını koparmazlar. Genel olarak nasıl bir yaşlılık dönemi geçireceğimiz, bundan önceki dönemlerde nasıl bir çocukluk, gençlik ve yetişkinlik dönemi geçirdiğimize bağlıdır. Yaşamla aktif etkileşim içerisinde geçirilen süre ne kadar uzunsa, yaşlılık döneminde de daha sosyal, katılımcı ve üretken bir yaşam sürebilmek o derecede mümkündür.

2.2.2.6. Modernleşme Kuramı

Kuramın temel iddiası toplumlar modernleştikçe yaşlıların konumunda bir gerilemenin olduğu yönündedir. Bu nedenle gelişen toplumlardaki yaşlıların işlevsellikleri ile endüstrileşme hızı paralellik göstermemektedir. Teknolojik değişim hızına ayak uyduramayan yaşlılar Batı'da kimi zaman modası geçmiş olarak algılanmaktadır. Bu durum yaşlı bireyin güvenlik, saygı, sevgi, ait olma ve kendini gerçekleştirme gibi gereksinimlerini tehdit etmektedir. Bunun tam aksine geleneksel toplumlarda yaşlıların bilgelikleri ve tecrübelerinden kaynaklanan statüleri gereği toplumsal saygınlıkları da bir o kadar yüksektir. Sanayileşme ile modern toplumlarda yaşlıların daha az değer gördükleri ifade edilmektedir. Modernleşme kuramı, yaşlının rolünün ve statüsünün teknolojik gelişmelerle ters orantılı olduğunu ileri sürer. Kentleşme ve sosyal hareketlilik gibi faktörler ailelerin parçalanmasına yol açmıştır. Teknolojik gelişmeler yaşlıların yaşam tecrübelerine ya da bilgeliğine daha az değer verilmesine yol açmıştır.

2.2.2.7. Toplumsal Değiş Tokuş Kuramı

Kuramın temel varsayımı bireyin ceza gerektiren davranış, eylem ve tutumlardan kaçındığı, ödülle sonuçlanan ilişki, etkileşim, duygu ve statüler aradığı yönündedir.

Buna göre birey, grup, aile topluluk, toplum ya da kurumlar var olan sonuçlar içerisinde en çok ödül, en düşük bedel sonucuna yönelik seçenekleri tercih ederek yaşamlarına devam etmektedirler. Bu seçim reel ödül ve ceza değil, algısal olarak bireyin ödül ve cezayı nasıl anladığına bağlı olarak şekillenmektedir. Toplumsal değiş tokuş ya da diğer bir ismiyle toplumsal alışveriş kuramı, temel olarak bireylerin içsel ve dışsal ödüllerin beklentisiyle hareket ettiklerini varsayar. Bireyin topluma ve çevresine sunabileceği kaynakları ya da olanakları, o kimsenin toplumdan ve çevresinden alacakları ile denge içindedir. Yaşlılık nedeniyle bireyin topluma ve çevresine sunabileceği kaynakları azalmış ve buna bağlı olarak yaşının konumu zayıflamış olduğundan, bireyin toplum yaşamında gerilemesi, çekilmesi bu alışveriş dengesini kuracağından daha sağlıklı olduğunu varsayımını savunur.

2.2.2.8.Sosyo-Çevresel Kuram

Kuramın temel varsayımı insan davranışının, dolayısı ile yaşlanma sürecinin belirli bir çevre yapısı içinde gerçekleştiği, buna göre yaşlı bireyin çevresel sistemlerden, çalışma, komşuluk, ekonomi, inanç, sosyo-politik, akrabalık, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri, güvenlik hizmetleri, eğitim vb. sistemlerle ilişki ve etkileşimlerinin onun yaşlanma seyri üzerinde etkili olduğu yönündedir. Kuram “aktivite kaynakları” ve aktivite normları” olmak üzere iki temel kavram üzerine inşa edilmiştir. Yaklaşım; yaşamın tıpkı diğer dönemlerinde olduğu gibi yaşlılık döneminde de çevrenin öneminin büyük olduğu, çevre göz ardı edilerek yaşlanmanın yönü ve seyri ile yaşlı bireyin statüsü konularında doğru saptamalar yapılamayacağı iddiasındadır. Gelişmiş ülkelerde ve Batı toplumlarında yaşlılık politikaları sadece daha uzun bir yaşam değil, yaşam doyumu yüksek, tatmin edici bir yaşlanma sürecini gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Buna paralel olarak, başarılı ve aktif bir yaşlanma süreci öngörülmekte, bireylerin sosyal yaşamın içinde dinamik bir öge olarak varlıklarını sürdürmeleri, toplumsal etkileşim süreçlerine aktif bir unsur olarak katılmaları, spor, sanat, kültür, eğitim, sosyal hizmet temelli destek mekanizmalarından yararlanarak yaşama yıllar değil, yıllara yaşam eklemeleri amaçlanmaktadır.

2.3. Yaşlılık ve Yaşlanmaya Yönelik Bilim Dalları

2.3.1. Gerontoloji

Gerontoloji kavramı ilk kez 1903’de tıp alanında Nobel ödüllü Rus asıllı bilim insanı Metchnikoff tarafından dile getirilmiştir. 1940 yılına kadar fazla bir gelişme kaydedilme sağlanamazken James Birren, diğer öncüler gibi kendi alanında “yaşlı hastalıkları”nı farklı bir başlık altında incelenmesi gerektiği düşüncesini hayata geçirmeye sarf etmiştir. Yaşlılık konusuna kafa yormuş farklı disiplinlerden bilim insanları bir araya gelerek 1945 yılında “Gerontological Society of America”yı hayata geçirmiştir. İki yıl sonra James Birren ilk akademik araştırma merkezinde, yaşlılık çalışmaları için ayrılan Kaliforniya Üniversitesi Ethel Percy Andrus Gerontoloji Merkezine kurucu müdür olarak atanmıştır. 1975 yılında, “USC Leonard Davis School of Gerontoloji” ilk akademik Gerontoloji Bölümü olmuş ve Birren kurucu dekan olarak çalışmaya başlamıştır. Gerontoloji, yaşlanmanın ve yaşlılığın sosyal, psikik, bedensel, kültürel ve tarihsel açıdan tanımını, açıklamasını ve modifikasyonu ile ilgilenmekte ve bu yönde çalışmalarını yapmaktadır. Gerontoloji, yaşlanma için önemli çevreler ve sosyal kurumları da analizlerine dâhil etmektedirler. Gerontolojinin yaşlanma ve yaşlılık olgularıyla ilgili temel sorunlara yanıt ararken takip ettiği “geleneksel” sistematiği, yaşlanmanın karmaşık, çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Yaşlanma ve yaşlılığı inceleyen ilk bilim dalları felsefe, psikoloji ve tıp olmuştur. Gerontoloji, bunlardan doğan bir bilim koludur. Sosyal gerontoloji, yaşlılar hakkında sosyal çevreyle ilişkili bilgiler sunmaktadır (Cangöz, 2019, s. 1).

2.3.2. Geriatri

Geriatri kelime olarak Yunancadır ve yaşlı (geros) ile iyileştirici (iatros) kelimelerinin birleşiminden oluşur. Geriatri kelimesini ilk olarak 1909 yılında geriatriinin babası kabul edilen Dr. Nacher önermiştir. Nacher’in amacı ileri yaşın kendine has özelliklerinin olduğu ve bu yaşam sürecinin ayrı bir alan olarak görülmesi gerektiğini açıklamıştır. Geriatri, tıp dilinde yaşlı tıbbı manasına gelmektedir ve yaşamın ileriki dönemlerinde kişilerin sağlıklarının korunması,

hastalıklarının önlenmesi ve çok yönlü bir değerlendirmeyle tedavisini amaç edinen bilimsel uygulamaları içeren bilim dalıdır. Kısaca, yaşlının sağlık sorunuyla ilgilenen ve yaşlıyı tedavi etmeye çalışır. Geriatri alanında ilk çalışmalar XX. yüzyıldan önce başladığı bilinmektedir. Gerontolojik araştırmaların tarihsel süreç içerisinde gelişimi hakkındaki bilgilere Wahl'in çalışmaları ışık tutmaktadır (Cangöz, 2019, s. 1).

2.3.3. Coğrafi Gerontoloji

Yaşlanmanın coğrafi boyutlarının incelenmesi asla tam potansiyeline ulaşamamıştır. Coğrafya ile gerontoloji arasındaki kesişme, yapısal olarak kurumlarda ve entelektüel olarak ortaya çıkmaktadır. Gerontoloji yeni bir ilgi alanı gibi görünmesine rağmen 30 yıldan fazla bir geçmişe sahiptir. Bu alanda ilk sayılabilecek çalışma Golant tarafından 1972 yılında yapılan "The Residential Location and Spatial Behavior of the Elderly" adlı çalışmadır. Diğer bir çalışma ise yine Golant tarafından 1984 yılında yayımlanan "A Place to Grow: The Meaning of Environment in Old Age" adlı çalışmadır. Bu dönemlerden sonra araştırmaların hem kapsamı hem de alanı önemli ölçüde genişletilmiştir. İnsan Coğrafyasında İlerleme alanında yazılan dört raporla yapılan çalışma, bu alana yapılan en önemli katkılardır. Graham Rowles, Stephan gibi coğrafyacılar da bu alanda çalışmalar yapmıştır. Diğerleri ise Golant, Glenda Laws, Mark Rosenberg ve de onları izleyen diğer coğrafyacılarıdır (Özgür, 2019, s. 4).

2.3.4. Geronteknoloji

Geronteknoloji, teknolojinin yaşlı kişilerin istek ve imkânlarına yönelik olduğu, disiplinlerarası bir araştırma alanıdır. Geronteknoloji, yaşam kalitesini artırmak için araştırma, geliştirme veya ürün tasarımı gibi sağlıklı, tam sosyal katılım ve yüksek yaşlara kadar bağımsız yaşamayı amaçlamaktadır (Anderson, 2009, s. 188).

2.4. Nüfusun Yaşlanmasının Demografik Göstergeleri

Bir nüfusun yaş yapısındaki değişimler neticesinde, o nüfustaki çocukların ve gençlerin oranının azalması ve 65 yaş ve üzeri nüfus oranının toplam nüfus içindeki payının giderek artması nüfus yaşlanması olarak ifade edilmektedir. Toplumların karşılaştırılabilmesi için yaşlıların diğer yaş gruplarına oranı belirleyici bir ölçüttür. Bu oran uluslararası karşılaştırmalar ve sınıflandırmalarda kullanılmaktadır. Bir konu hakkında doğru bir fikir üretebilmek ve doğru bir planlama yapabilmek için hizmet götürülecek grubun sayısının bilinmesi önem arz etmektedir. Demografik yaşlanma, toplam nüfusun içinde bulunan yaşlı nüfus oranının artmasıdır. Nüfusun yaşlanmasında iki temel olgu rol oynar. Bunlardan birincisi doğurganlığın azalması, ikincisi ölümlerin azalıp ölüm yaşının ilerlemesidir. Yaşlılık sadece insanlar için geçerli bir olgu değildir, toplumlarda yaşanır. Toplumsal yaşlanmanın ölçütleri ile ilgili farklı görüşler bulunmaktadır. 65 yaş ve üzeri yaşlıların toplam nüfus içindeki paylarına göre “genç”, “olgun” ve “yaşlı” toplum tanımları yapılmaktadır. Buna göre 65 yaş ve üzeri nüfusun toplam nüfus içindeki payı; %4’ten az ise genç toplum, %4-7 arasında ise olgun toplum %7-10 arasında yaşlı toplum ve %10’un üzerinde ise çok yaşlı toplum şeklinde adlandırılmaktadır. Ekonomik olarak ele alınan tanımda, bireyin emekli olmasıyla birlikte yaşlılık başlatılmaktadır. Kronolojik tanımlamada ise yaşlılığın başlangıcında bir yaş sınırı kullanılmaktadır. BM göre yaşlı nüfusun %8 - %10 arasında olması nüfusun yaşlı, %10’un üzerinde olması ise çok yaşlı nüfus olduğu anlamını taşımaktadır. Gerontologlar, bir ülkedeki 65 yaş ve üstü nüfusun %14 ten fazla olması durumunda o toplumları yaşlı nüfus olarak değerlendirmektedirler (Akgül, 2018, s. 71).

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre 2015 ve 2050 yılları arasında dünya nüfusunun 60 yaş üstü bireylerinden oluşan oranı %12’den %22’ye çıkacaktır. 2020 yılı itibariyle, 60 yaş üstü bireylerin sayısı 5 yaş altı çocukların sayısından daha fazla olacak, 2050 yılında ise yaşlı nüfusun %80’i orta ya da düşük gelir seviyesindeki ülkelerde yaşıyor olacaktır. Bunun yanında, yaşlanma hızı geçmişe göre büyük bir artış göstermiştir. Tüm ülkeler, sağlık sosyal sistemlerini bu demografik dönüşüme hazır hale getirmek için büyük mücadeleler vermektedirler. Yaşlanan bir dünyada

yaşamak birtakım gereklilikleri de beraberinde getirir. Bunlardan en öne çıkanları, yaşlı insanları değerli bir kaynak olarak kabule etmek ve yaşlılık ile mücadele etmek, gelişim sürecinde yaşlı bireylerin de aktif rol almalarını sağlamak, yeterli sağlık ve bakım koşullarını sağlamak ve nesillerarası dayanışmayı sağlamaktır (WHO, 1999, s. 5).

2.5. Değişen Demografik Yapıyla Ortaya Çıkan Yaşlılık Olguları

Modernleşme süreci içinde değişime uğrayan yaşam stilleri beklentileri, yaşlanma sürecini de değiştirmektedir. Bilim adamları ise bu değişimleri daha anlaşılır bir düzene koymak ve sistematik bir yapı içinde toparlamanın yollarını aramaktadırlar (Keskin, 2018, s. 1).

2.5.1. Yaşlılığın Gençleşmesi

Toplum içerisinde sağlıklı ve zinde yaşlılar çoğaldıkça yaşlılığın gençleşen siması yaşlıların dış görünümünde de gençleşmeye yol açmaktadır. Eskiden bir yaşlıyı giyim kuşamından tanımak daha kolayken bugün giysilerine bakarak, insanın yaşını tahmin etmek oldukça zorlaşmıştır. Sadece kadınlar değil, erkekler de artık eskisinden daha fazla dış görünümüne gençlik kazandırmaya çalıştıkları için yaşlılık tanımları içerisinde fiziki kısıtlamalar yerini yaşlılarında genç görüldüğü konseptlere bırakmıştır (Keskin, 2018, s. 4).

2.5.2. Yaşlılığın Meslekten ve Çalışmadan Soyutlanması

Endüstri öncesi toplumlarda yaşlılar ölünceye kadar çalışmak zorundaydılar. Bugün 65 yaşın üzerinde olup da, çalışma hayatının içinde olan yaşlıların sayısı azalmıştır. Çalışanların çoğu ise serbest meslek sahibi olduğu için çalışma hayatındaki etkinlikleri kaybolmuştur (Akgül, 2018, s. 72).

2.5.3. Yaşlılığın Kadınsallaşması

Bundan yüzyıl yıl öncesine kadar yaşlı erkek ve kadın sayısı aşağı yukarı eşitti. Bugün ise endüstri toplumlarında 60 yaşın üzerindeki yaşlıların üçte ikisini kadınlar meydana getirmektedir. Hatta 75 yaşın üzerindeki dördte üçünün kadın olduğu görülmektedir. Bu durumda yaşlılık aynı zamanda kadının da en büyük problemi haline gelmiş ve yaşlılığın kadınlar açısından ele alınmasına neden olmuştur (Akgül, 2018, s. 72).

2.5.4. Yaşlılığın Tekilleşmesi

Eskiden yaşlılar çocuklarının yanında yaşamak zorundaydılar. Sosyal güvenlik imkânları sayesinde yaşlılık, aynı zamanda bağımsızlık anlamına da gelmeye başlamış ve yalnız yaşamak genel bir yaşam stili haline gelmiştir (Keskin, 2018, s. 5).

2.5.5. İleri Yaşlılık

Yaşam süresinin uzaması yaşlılığın da farklı safhalara ayrılarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Günümüzde yaşlılar genç ve yaşlı yaşlılar olmak üzere iki gruba ayrılarak değerlendirilmektedirler (Akgül, 2018, s. 73).

2.6. Nüfusun Yaşlanmasına Yol Açan Dinamikler

2.6.1. Doğum Oranındaki Azalış

Demografik yaşlanmadaki esas etkin olan ana sebep doğurganlıkta yaşanan düşüştür. Yaklaşık olarak yapılan bütün araştırmalarda bu konu hakkında fikir birliği vardır. Yaşlanmayla ilgili yapılacak politikalar ve uygulamaların, doğurganlığın artırılması yönünde olması gerekmektedir.

2.6.2. Ölüm Oranındaki Azalış

Ölümlülükteki hızlı düşüş doğurganlıktan daha önce başlamış ve ortalama yaşam süresindeki artışa bağlı olarak da ileri yaşlarda daha fazla nüfus birikmiştir. Buna bağlı olarak ta nüfus piramidinin tepesi genişlemeye başlamıştır. Ölümlülükteki cinsiyet farklılıkları hormonal etkiler ve biyolojik faktörlerden etkilendiği gibi kültürel farklılıklardan ve yaşam biçimindeki farklılıklardan da etkilenmektedir. Sigara, alkol vb. sağlıksız kullanımlar, mesleki riskler, risk alma alışkanlığı, kazalar vb. riskli durumlar erkeklerde daha yaygın ve fazladır.

2.6.3. Doğuşta Beklenen Yaşam Süresinin Artışı

Yeni doğan bir kişinin ömrü boyunca yaşaması beklenen ortalama sene sayısına doğuşta beklenen yaşam süresi denir Doğuşta beklenen yaşam beklentisindeki artış yaşlı nüfusun artmasındaki önemli nedenlerden biridir.

2.6.4. Göçler

Kişilerin bir alandan başka bir alana hareket etmesi, nüfusun dağılımını ve nüfus ile kaynaklar arasındaki dengeyi bozmaktadır. Göç, demografiyi, ekonomiyi ve sosyal olayları etkileyen bir olgudur. Gıda tüketimi, sağlık ve endüstriyel verimlilik vb. olaylar arasındaki denge göç nedeniyle bozulmaktadır. Kişinin yaşadığı doğal ortamın değişmesinde hem sebep hem de sonuç ilişkisi oluşturur. Doğal şartlardaki değişmeyi, büyük ölçüde göç hareketlerine bağlanmaktadır. Bu hareketlerin doğru değerlendirilmesi adına göçün ölçümü yapılmaktadır. Göçün ölçülmesi ile ilgili en temel araçlardan ikisi, ülke içine ve ülke dışına verilen göç hızları olarak ele alınmaktadır. Ülke içine olan göç hızı başka yerlerden gelen nüfusun yıl veya dönem ortası nüfusa bölünerek çıkan değer 1000 ile çarpılması yoluyla elde edilen değerdir. Ülke dışına olan göç hızı ise; bir yerden dışarıya giden nüfusun yıl veya dönem ortası nüfusa bölünerek çıkan değer 1000 ile çarpılması sonucunda elde edilen değerdir.

Yenilenme (Yerine Koyma) Göçü; olası nüfus eksikliğini karşılamak (nüfus büyüklüğü ve çalışma yaşındaki nüfusta azalmayı ve nüfusun yaşlanmasını dengelemek) üzere gereksinim duyulan uluslararası göç olarak tanımlanmaktadır. Dünya çapında giderek gelişmekte olan ülkelerde, kentleşme ve sanayileşme sonucu yoğunlaşan göç hareketlerine sahne olmuştur. Kırsalda yaşlı nüfusun artmasındaki önemli nedenlerden birisi kırsalda yaşanan göç olayıdır. Genç ve ergin nüfusun eğitim ve iş için başka yerlere göç etmesi ve bulunduğu yeri terk etmek istemeyen ya da evlatları tarafından götürülmek istenmeyen anne-babalar ise kırsalda yalnız başlarına kalmaktadır. Bu nedenle bu alanlarda yaşlı nüfus oranı her geçen gün artış göstermektedir. Nüfusun göç etmesi doğurganlık üzerinde de etkili olmakta ve doğurgan nüfus göç ettiği için doğum oranlarında da düşüşler yaşanmaktadır. Bu durum kırsaldaki genç nüfusun daha da azalmasına neden olmaktadır (Akgül, 2018, s. 73).

2.7.Yaşlanma Stratejileri

2.7.1. Yaşlanma Direnci

Sağlığı koruyan ve yaşlanmayı önleyen aktivitelerden, kozmetik ürünlere, cerrahi ve tıbbi müdahalelere kadar pek çok konuyu içermektedir. Yaşlanmayı durdurabilmek, önlemek, yavaşlatabilmek, geriye döndürmek ve ölümsüzlük birbirinden farklıdır. Bundan dolayı bu stratejide yaşam tarzı değişikliklerini, koruyucu hekimlik uygulamalarını, eğitim ve hijyeni, modern ve alternatif tıba ait ilaç ve yöntemler ile bireyin yaşam kalitesini ve ortalama yaşam uzunluğunu arttırmayı amaç edinirken; hem de moleküler ve genetik anlamda çalışmalar ile kişinin maksimum yaşam süresinin arttırılması gibi konulardaki çalışmalarını hedef edinir. İnsanoğlunun varoluşundan bu yana kendi ile birlikte bugüne dek taşıdığı ebediyen genç kalma mitosu, postmodern dünyanın tüketim ilişkileri için vazgeçilmez bir meta haline dönüşmüştür (Önal, s. 3).

2.7.2. Sağlıklı Yaşlanma

Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlıklı yaşlanma tanımı, her yaş kategorisindeki insanların sağlıklı, güvenli ve sosyal olarak aktif olabilecekleri bir hayat tarzını öngörmektedirler (Çifçili, 2012, s. 8).

2.7.3. Aktif Yaşlanma

Aktif yaşlanma, toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel manada etkin olarak yaşanan süreci ifade etmektedir. DSÖ, yaşlanan kişilerin yaşam kalitesinin düşmemesi için güvenlik, sağlık ve topluma katılım fırsatlarının çok iyi seviyede sağlanma süreci olarak ifade etmekte ve aktif yaşlanmayı bütün insanlar için bir hak olduğunu belirtmektedir. İlk defa 20. yüzyılın son çeyreğinde dünya gündeminde yer alan aktif yaşlanma terimi, yaşlı bireylerin çalışmalarına devam edebilmelerini, sağlıklı kalmalarını, topluma katkıda bulunmaya devam etmelerini savunmakta ve bunun için daha fazla fırsatın sunulması gerektiğini savunmaktadırlar. Başka bir deyişle, her yaşlının toplum içinde aktif yaşlanma, aktif olma hakkına sahip olduğu vurgulanmaktadır. Aktif yaşlanma kavramı, Dünya Sağlık Örgütü tarafından 1990'lı yılların sonuna doğru geliştirilmiştir. Araştırmalarda aktif yaşlanmanın belirleyicileri kültür, cinsiyet, ekonomik faktörler, ulaşılabilen sağlık ve sosyal hizmetler, fiziksel ve sosyal olarak tüm çevresel koşullar, kişisel ve davranışsal değişkenler olarak sıralanmaktadır. Yaşlı bireyler “yaşlı hissetmemek” için günlük yaşamdan daha çok keyif almaktan söz etmektedir. Yaşlılık bir süreç olarak ele alınmakta ve bu süreçte, yaşlı bireylerin gündelik yaşama sağlıklı ve güvenli bir şekilde katılımları esas alınmaktadır. Bilim insanları yaşam süresini uzatmayı başarmış olmalarına rağmen yaşam kalitesini artırmak için az ilerleme kaydedildiğini itiraf etmektedir. AB 2012 yılını “Aktif Yaşlanma ve Kuşaklararası Dayanışma” yılı olarak duyurmuştur. Bu girişimin amacı; 1- Artan sayıdaki yaşlı insanlar için işyerlerinde daha iyi iş imkânı ve çalışma koşullarını yaratmaya yardımcı olmak, 2- Yaşlıların toplumda aktif bir rol oynamalarına yardımcı olmak, 3- Sağlıklı yaşlanmayı ve bağımsız yaşamı teşvik etmek Bu temel amaçlar Avrupa toplumlarında yaşlanmanın neden olduğu zorluklarla mücadele adına; 60 yaş ve üzeri kişilerin daha fazla iş yaşamında bulunmalarını ve çok erken emekli olmamalarını amaçlamaktadır. Aktif yaşlanmaya

dayalı politikalar, yaşa bağlı olarak oluşan ayrımcılığı ortadan kaldırmakla birlikte aktif yaşlanmayı ilgilendiren plan, program ve uygulamaların geliştirilmesine yaşlıların katılımını sağlamayı amaçlamaktadır. Türkiye için aktif yaşlanmayla ilgili merkezi düzeydeki politikalar başlangıç aşamasında bulunmaktadır (Çifçili, 2012, s. 8).

2.7.4. Başarılı Yaşlanma

Yaşlanma süreçtir. Tek bir süreç değildir, çok boyutlu ve çok yönlü gelişen süreçlerden oluşur. Başarılı yaşlanma, sağlıklı ve fiziksel olarak iyi olma durumudur. Başarılı yaşlanmanın temel göstergeleri, yaşam süresindeki uzunluk, biyolojik ve zihinsel sağlığın iyi olması, bilişsel ve sosyal anlamda yeterlilik, üretkenlik, kişisel kontrol ile hayattan zevk almaktır. Yaşlanma sürecinde bireyin hedefi, sosyal sistemden kopmamak, onunla bütünleşmektir. Sadece kendisi için değil, aynı zamanda sosyal sistem için de değeri ve önemi vardır. Başarılı yaşlanma, bireyin bu uğraşında elde edebildiği subjektif değerlendirmedir. Kimse başkasının başarılı veya başarısız yaşlandığına kesin karar verebilecek bir ölçüte, cetvele sahip değildir. Brandstadter ve Grieve (1994) kırsalda yaşlıların yaşlanma sürecine eşlik eden farklı kayıplarla karşı karşıya kaldıklarında kişisel devamlılık ve anlam kazanma yeteneklerine vurgu yapmışlardır. Yaşlıların amaç ve isteklerinin gerçekçi seçeneklerle tutarlı kalması durumunda başarılı yaşlanma olasılığının yüksek olduğunu belirtmişlerdir.

2.8. Hukuki Açıdan Yaşlılık

Hukuki olarak doğuracağı sonuçlar düşünüldüğünde yaş ve yaşlılık kavramı temelde kronolojik yaş ve yaşlılık ile biyolojik yaş ve yaşlılık olarak ikiye ayrılır. Kronolojik yaş; insanın doğum tarihi ile başlayan, bürokratik kural ve işlemlerin uygulanabilmesi için gerekli olan ve kişi için uygun veya uygun olmayan insanları ayırt etmede yararlanılan temel ölçüttür (Altan ve Şişman, 2003, s. 5).

Kronolojik yaş toplumda genel geçer kabul görmüş olan çocukluk, orta yaş (gençlik) ve yaşıllık gibi üç temel gruba ayrılmaktadır. Bu üç temel gruptan kronolojik yaşıllık ise ilk yaşıllık ve ileri yaşıllık olarak ikiye ayrılmaktadır. İlk yaşıllık 65-75 yaş aralığını, ileri yaşıllık ise 75 yaş üzerini ifade etmektedir (Onur, 2000, s. 72).

Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılan başka bir ayrıma göre ise kronolojik yaşıllık; orta yaşlı (45-59 yaş), yaşlı (60-74 yaş) ve ileri yaşlılar (75 + yaş) olmak üzere üç safhaya ayrılmaktadır. Her iki değerlendirmede görüleceği üzere yaşıllık 60 yaş üzeri olarak kabul edilmektedir. Her ne kadar tanımlamalara göre yaşıllık tespit edilebiliyor olsa da kronolojik yaşıllığın tespiti, kişinin tam olarak yaşlı olup olmadığını ortaya koymada yeterli olmayabilmektedir. Zira aynı yaşta olmasına rağmen, iki kişi arasında yaşam biçiminden kaynaklanan bedensel ve çevresel faktörler, onların farklı yaşta görünmelerine ve hissetmelerine neden olmaktadır. İşte bu durum kronolojik yaşıllığın yanı sıra biyolojik yaşıllığın da önemini ortaya çıkarmaktadır (Özer, 2012, s. 7).

Biyolojik yaş ise, vücudun yıpranma derecesine göre gösterdiği yaşıllıktır (Tunçomağ, 1987, s.476). Bu ayrım insanların fiziksel görünüş, dayanıklılık, koordinasyon ve zihinsel kapasite gibi gözlenebilir bireysel özellikler sayesinde ortaya konulur (Altan ve Şişman, 2003, s.5). Böylece kronolojik yaş ile biyolojik yaşıllığın eşit olmadığı durumlar tespit edilerek her ikisinin de önemli olduğu kanun ve alt mevzuatlara göre değerlendirme yapılarak hukuki açıdan yaşıllık kavramı işlevselliğini sürdürür (Akgül, 2018, s. 73).

2.9. Sosyal Güvenlik Açısından Yaşıllık

Sosyal Güvenlik açısından yaşıllığı değerlendirdiğimizde emekli ve yaşlı kavramlarının her zaman için birbirine karıştırıldığını görmekteyiz. Emeklilik, kişinin çalışma hayatının sonlanması ve hizmetlerinin karşılığı olarak emeklilik aylığının bağlanması ifade etmekte iken, yaşıllık doğal ve fiziksel bir olayı içermektedir. Dolayısıyla her emekli yaşlı, her yaşlı da emekli olmayabilir. Ancak

emeklik ve yaşlılık kavramları bir birbirlerini tamamlamakta, yaşlılığın getireceği risklere karşı emeklilik hakkı elde edilmektedir (Baykara, 2014, s. 5).

Yaşlılığın bir sonu olan emeklilik yasalara göre belirli bir süre çalıştıktan sonra bireyin iş ile ilgisinin kesilerek kendisine aylık bağlandığı zaman olarak tanımlanabilir. Diğer yandan emeklilik insan yaşamında orta yaştan yaşlılığa geçişi belirleyen, toplumsal açıdan önemli bir dönüm noktasıdır. Bu açıdan yaklaşıldığında emeklilik ile birlikte çalışanlar devletin sosyal güvenliği altında daha önceki emeklerinin de bir karşılığı olarak korunmaktadırlar (Erol, 2011, s. 3).

Temelde çalışılan dönemdeki hizmetlerinin karşılığında emekliliğe hak kazanmak için sosyal güvenlik sistemine belli bir prim ödemek, belirli bir gün sayısına ulaşmak ve emekli olma yaş şartını taşımak gerekmektedir. Tüm bu unsurlar sağlandığında emekliliğe hak kazanılıp çalışma hayatı sonlanıyor olsa da her emekli olan çalışma hayatından çıkmamakta ve emekli olduktan sonra da çalışmalarını sürdürebilmektedirler. 5510 sayılı Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası kanununa göre emekli olduktan sonra çalışan kişilerden (5510 sayılı kanunun 4. maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (4) numaralı alt bendine tabi olarak çalışan tarımsal faaliyette bulunanlar hariç) çalıştıkları sigortalılık statüsüne göre emekli aylığı kesilmekte ya da almakta oldukları aylıklardan %15 oranında sosyal güvenlik destek primi kesilmektedir. 5510 sayılı kanundan önce sigortalılığı başlayan sigortalıların emekli olmaları halinde çalışmalarından dolayı yine SGDP primi kesilmekte ancak emekli aylıkları kesilmemektedir (Baykara, 2014, s.7). Tüm bu hizmetlerinin teminatı olarak yaşlılık sigortası yani çalışmadığı dönemde hak kazandığı yaşlılık aylığı, yaşlılığın sosyal güvenlik açısından temel konusunu oluşturmaktadır.

2.10. Yaşlılık Sigortasının Tarihçesi ve Gelişimi

Yaşlılık sigortasının ortaya çıkışı ve tanınması uluslararası alanda geçerliliği olan belgelerin kabulü ile olmuştur. Özellikle 2. Dünya Savaşından sonra barış ortamının simgesi haline gelen sosyal güvenlik yaklaşımları ve bunun sonucu olarak yaşlılık sigortası ile ilgili ilk düzenlemeleri Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi

örgütler gerçekleştirmiş olup, bu düzenlemeler günümüze kadar gelen süreçte çeşitli değişikliklere uğrayarak dünyada ve ülkemizde de geçerliliğini hala korumaktadır. Özellikle daha gelişmiş ülkelerde, birçok yaşlı birey kendilerini yoksulluktan koruyan kamu ya da özel yaşlılık aylığı sistemlerine dâhil olmuşlardır. Bu sistemlerinde dünya çapında gelişmesi ekonomilerin sanayileşmesi, kentleşme ve geleneksel aile bağlarının azalmasıyla ilişkilendirilmektedir. Yaşlılık aylığı sistemleri, kaynakların emekli olanlar ve çalışmaya devam edenler arasında paylaşılması şeklindedir. Pek çok gelişmekte olan ülkede, nüfusun yaşlanması yaşlı nüfusun yoksullaşması sorununu daha da büyütüştür. Geçmiş yıllarda aileler ebeveynlerinin bakımlarını üstlenirken günümüzün değişen dünyasında bu geleneksel rollerini devam ettirecek imkânları bulmakta zorlanmaktadır (WHO, 1999, s. 19).

2.10.1. Birleşmiş Milletler

2.Dünya savaşı sırasındaki devletlerarası barış süreçlerindeki yaklaşımlar sonucu olarak 1945'de kurulan BM, yaşlılık sigortasının oluşmasında aldığı kararlarla önemli rol oynamıştır. BM örgütü, yaşlı insanların sorunlarının giderilmesi amacıyla ilk farkındalığı 1948 yılında kabul edilen İnsan Hakları Bildirgesindeki herkesin, yaşlılık tehlikesi de dâhil bütün sosyal riskler karşısında sosyal güvenlik hakkına sahip olduğu belirterek sağlamıştır. Bu ifade ile anılan belge, yaşlılık sigortasının oluşmasında dikkate alınan uluslararası bir dayanak olarak kabul edilmelidir. Bunun yanı sıra, Uluslararası, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de mevcuttur. Bu sözleşmeye göre, yaşlıların korunması genel olarak sosyal güvenlik hakkı çerçevesinde sağlanmıştır (Altan ve Şişman, 2005, s. 105).

BM örgütü belgeleri arasında sayılabilecek bir sözleşme de, Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmedir. Bu sözleşmenin 24. maddesinde taraf devletlere, ülkelerinde yasal olarak ikamet eden mültecilere, sözleşmede belirlenen konularda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulama görevi yüklenmiştir. Bu konulardan biri de, sosyal güvenlik ve yaşlılık sigortasından yararlanabilmektir. Madde de ayrıca tamamen devlet fonlarından karşılanan ödenekler veya ödenek

bölgümleri ile normal bir emeklilik ödeneği için lüzumlu aidat “187 Sayılı Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair” sözleşme koşullarını yerine getirmemiş kişilere yapılan yardımlar konusunda ikamet edilen ülkenin ulusal yasaları ve yönetmelikleri hükümler içerebilir. hükmü de yer almaktadır.

BM tarafından, uluslararası boyutta sadece yaşlılar ve yaşlılık sigortasını ilgilendiren çalışmalar da yapılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak 1982 yılında Viyana’da yaşlanma ile ilgili politikaları belirlemek adına 1. Yaşlılık Asamblesi düzenlenmiştir. Asamblede kabul edilen kararlar Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından da onaylanmıştır. Bunun dışında 8-12 Nisan 2002 tarihinde Birleşmiş Milletler tarafından Madrid’de düzenlenmiş olan 2. Yaşlılık Asamblesinde ise, yaşlı nüfusun yaşam kalitelerinin iyileştirilmesi ve yaşlılık sigortası ile topluma entegrasyonlarının sağlanması ile tüm yaş gruplarını kapsayan politikalar oluşturulması ekseninde gelecek yirmi yılı kapsayacak eylem planları kabul edilmiştir. Madrid eylem planı olarak da geçen kararlar günümüzde halen geçerliliğini korumaktadır.

2.10.2. Uluslararası Çalışma Örgütü

Birleşmiş Milletlere bağlı bir kuruluş olarak faaliyetlerini sürdüren ILO, çalışma hayatında yaptığı birçok düzenlemeyle yaşlılık sigortasının oluşması ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. ILO belgeleri arasında özellikle yaşlılık sigortasıyla ilgili en somut belgeler sözleşmeler olup, bunlardan başlıcaları şunlardır;

2.10.2.1. 128 Sayılı Sözleşme

Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Yardımları başlıklı bu sözleşme, 1967’de kabul edilerek 1969 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ancak günümüz itibariyle ülkemiz bu sözleşmeyi henüz onaylamamıştır. Bu sözleşmede yaşlılık sigortasına ilişkin göze çarpan düzenlemelerden ilki, emeklilik yaşının 65’den fazla olarak düzenlenmemesi gerektiğidir. Ayrıca sözleşmede yaşlılık sigortasına ilişkin yardımlardan kimlerin

yararlanabilecekleri ve yaşlılık sigortası yardımlarının hesaplanma yöntemlerine yer verilmiştir (Özer, 2012, s. 53).

2.10.2.2. 118 Sayılı Sözleşme

Vatandaşlarla Vatandaş Olmayan Kimselere Sosyal Güvenlik Konusunda Eşit İşlem Yapılması Hakkındaki 118 Sayılı Sözleşme sosyal güvenlikle ilgili önemli ILO sözleşmelerinden biridir. Bu sözleşmede taraf ülkelere sosyal güvenlik kapsamına girme ve korumaya alınan riskler karşısında yapılacak yardımlara hak kazanma koşulları açısından yabancı ülke vatandaşlarına kendi vatandaşlarıyla eşit işlem yapma yükümlülüğü getirmektedir. Yapılacak yardımlar arasında kuşkusuz yaşlılık aylığı da yer almaktadır. Sözleşmenin 4. maddesine göre, —Yaşlılık Yardımlardan yararlanma bakımından eşit muamele, ikamet şartına bağlı olmaksızın sağlanır. Şu kadar ki, diğer bir üye devletin mevzuatına göre, belli bir sosyal güvenlik dalında yardımlardan yararlanmak için o üyenin ülkesinde ikamet şartı bulunduğu takdirde, o üye devlet vatandaşlarının söz konusu sosyal güvenlik dalı yardımlarından yararlandırılmaları ikamet şartına bağlanabilir. Yaşlılık sigortası yardımlarına hak kazanabilmek için ayrıca sözleşmede 18 yaşından sonra 10 yıl, (bu on yılın aralıksız olarak 5 yılının yardım talep tarihinden hemen önce) olması istenebilir. Hükmüne de yer verilmiştir (Özer, 2012, s. 53).

2.10.2.3. 102 Sayılı Sözleşme

Sosyal Güvenliğin Asgari Normları Hakkında Sözleşme, 28 Haziran 1952'de ILO tarafından kabul edilmiş olup, toplamda dokuz sosyal risk üzerinde çalışmalar yapmıştır. Bu riskler arasında yaşlılık riski de bulunmaktadır. Sözleşmede yaşlılık yardımlarına hak kazanabilmek için aranan yaş sınırı, 25. maddede Şu şekilde belirlenmiştir; “Mevzuatla tayin olunan yaş haddi 65'ten yukarı olmamalıdır. Bununla beraber, memleketteki yaşlı kimselerin çalışma güçleri göz önünde bulundurulmak suretiyle, yetkili merciler tarafından daha yüksek bir yaş haddi de tespit olunabilir.”

Diğer hak kazanma koşullarına ilişkin olarak da, şu düzenlemelere yer verilmiştir; 30 senelik bir prim ödeme veya çalışma süresi veya 20 senelik ikamet süresi şeklinde tespit edilebilecek bir staj süresini tamamlayan kimselerin yaşlılık aylığı alabilmelerine olanak tanınmalıdır. Öte yandan, bu şartları tamamlayamayanlar bakımından da indirimli bir yardım yapılması öngörülmüştür. Bunun için de, mevzuatla tayin olunan esaslara uygun olarak 15 yıllık bir prim ödeme veya çalışma süresini tamamlamış olma koşulu aranmıştır. Staj süresinin 10 senelik prim ödeme veya çalışma süresinden fazla fakat 30 senelik prim ödeme veya çalışma süresinden az olması halinde ise, yardımlarda orantılı bir indirme yapılabileceği kabul edilmiştir. Sözleşmenin 27. maddesinde ise kimlerin ihtiyarlık yardımı kapsamına alınması gerektiği düzenlenmiştir. Bunların toplumun büyük bir kısmını kapsadığı görülmektedir. Anılan hükümler incelendiğinde, mevzuatımızdaki hükümlerin genel olarak bu sözleşmeye uygun oldukları görülmektedir (Özer, 2012, s. 54).

2.10.3. Avrupa Birliği

Yaşlılık sigortasına ilişkin olarak Avrupa Birliği mevzuatı ve bu çerçevede AB Adalet Divanı kararlarında birçok düzenleme yapılmıştır. Ülkemiz yasal mevzuatını oluştururken BM ve ILO gibi örgütlerin planlarından etkilenmiş olsa da özellikle AB'ye giriş süreci içinde olmasından dolayı sosyal güvenlik ve yaşlılık sigortası alanında yapacağı düzenlemeler AB mevzuatıyla uyum içinde olması gerekmektedir. Ülkemizde yaşlılık sigortasının ortaya çıkışını inceleyecek olursak toplumun farklı sınıflarını, her sınıfın kendi içindeki özelliklerini dikkate alarak sisteme dâhil etmeye çalışan birçok Kanun ve yardım sandığı yapılanmasıyla oluşan bir Türk Sosyal Güvenlik Sistemi olduğunu görmekteyiz. Sistemimiz günümüzde 20/05/2006 tarih ve 26173 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5502 sayılı Kanunla yeni bir kurum olan Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çatısı altında birleşmiş biçimde yoluna devam etmektedir. 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası ve alt mevzuatları uyarınca yapılan düzenlemelerle sistemin işlevselliği arttırılarak daha iyi bir hizmet sunumu hedeflenmektedir. Ülkemizde gün geçtikçe artan yaşlı nüfustan dolayı mevcut sosyal güvenlik sistemimiz içerisinde özellikle yaşlılık sigortası kapsamında beklentiler karşılanamamaktadır. Yaşlılık sigortasının temelini

oluşturan yaşlılık aylığının finansmanını sağlayan mevcut çalışan kesimin, yaşlı nüfustan sayıca az olması gerekli primlerin toplanamamasına dolayısıyla düşük yaşlılık aylıklarına sebep olarak kişilerin çalıştıkları dönemden daha az bir gelirle emeklilik hayatı sürdürmelerine yol açmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da emeklilik hayatından tekrar çalışma hayatına geçenlerin sayısında artış olmaktadır.

Ülkemizdeki durum daha yakından incelediğimizde; Türkiye İstatistik Kurumunun 15/03/2018 tarih 27595 sayılı haber bültenindeki verilerine göre; Yaşlı nüfus (65 ve daha yukarı yaş) 2013 yılında 5 milyon 891 bin 694 kişi iken son beş yılda %17 artarak 2017 yılında 6 milyon 895 bin 385 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise 2013 yılında %7,7 iken, 2017 yılında %8,5'e yükselmiştir. Yaşlı nüfusun %44'ünü erkek nüfus, %56'sını kadın nüfus oluşturmaktadır. TÜİK'in nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı nüfus oranının 2023 yılında %10,2, 2030 yılında %12,9, 2040 yılında %16,3, 2060 yılında %22,6 ve 2080 yılında %25,6 olacağı öngörülmüştür.

Yaşlı nüfus yaş grubuna göre incelendiğinde ise, 2013 yılında yaşlı nüfusun %60,3'ü 65-74 yaş grubunda, %32,2'si 75-84 yaş grubunda ve %7,5'i 85 ve daha yukarı yaş grubunda iken, 2017 yılında %61,6'sı 65-74 yaş grubunda, %29,7'si 75-84 yaş grubunda ve %8,6'sı 85 ve daha yukarı yaş grubunda yer aldığı görülmektedir. Dünyaya baktığımızda kıyaslandığında en yüksek yaşlı nüfus oranına sahip ilk üç ülke sırasıyla %32,2 ile Monako, %27,9 ile Japonya ve %22,1 ile Almanya olmuştur. Türkiye bu sıralamada 167 ülke arasında 66. sırada yer almaktadır.

Çalışma çağındaki yüz kişiye düşen yaşlı sayısını ifade eden yaşlı bağımlılık oranı, 2013 yılında %11,3 iken bu oran 2017 yılında %12,6'ya yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre, yaşlı bağımlılık oranının 2023 yılında %15,2, 2030 yılında %19,6, 2040 yılında %25,3, 2060 yılında %37,5 ve 2080 yılında %43,6 olacağı öngörülmüştür.

Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre, 2016 yılında 15-64 yaş grubunda işgücüne katılma oranı %57 iken yaşlı nüfusun işgücüne katılma oranı %11,8 olarak gerçekleşmiştir. Yaşlı erkek nüfusta bu oran %19,9 iken yaşlı kadın nüfusta %5,5 olmuştur. Yaşlı nüfustaki işsizlik oranının ise %2,6 olduğu görülmektedir.

Hanehalkı işgücü araştırması sonuçlarına göre, istihdam edilen yaşlı nüfusun sektörel dağılımı incelendiğinde, 2016 yılında yaşlı nüfusun %70,2'sinin tarım sektöründe, %22,8'inin ise hizmetler sektöründe yer aldığı görülmektedir.

Görüleceği üzere yaşlı nüfusun artması, bunun sonucu olarak yaşlı nüfusun işgücüne daha fazla katılmaya başlaması yaşlılık sigortası üzerinde geçmişten günümüze reform niteliğinde değişiklikler yapılması neden olmuştur. Belli şartları sağlayan yaşlılar; 5510 sayılı kanunun ve yönetmeliklerle düzenlenen kanuni yükümlülükler sonucu yaşlılık sigortasından ve sağladığı haklardan faydalanabilmektedir. Bu kanun ve alt mevzuatımızın her ne kadar AB'ye uygun olduğu görüşü savunulsa da sürecin tam tam ve sağlıklı olarak işleyebilmesi için AB normlarının bilinmesi gerekmektedir. AB'nin sosyal güvenlik sistemlerine yönelik politikasının eşgüdümü sağlamak olduğu söylenebilir. Ancak bunu yapmak demek tüm AB üyesi devletlerde aynı sosyal güvenlik normlarının kabul edilmesi anlamına gelmemektedir. Zira sosyal güvenlik sistemleri, özellikle ekonomik ve hukuksal sistemle iç içedir. Sosyal güvenlik yardımlarını soyutlanmış bir biçimde eşit duruma getirme, söz konusu bağı dikkate almamak anlamına gelecektir. Örneğin sosyal güvenlik sistemlerinin uyumu, bu alanlardaki yardımların yüksek olduğu ülkelerde sorunlar yaratacaktır. Bu anlamda, yaşlılık aylıklarının yüksek olduğu ülkelerle diğer üye ülkelerin sosyal güvenlik sistemleriyle uyumlulaştırılması gerçekçi olmamaktadır. AB üyesi ülkelerde sosyal uyumlulaştırma, en iyi sosyal güvenlik sistemine göre değil, orta düzeyde bir sosyal güvenlik sistemine göre yapılacaktır. Belirtmek gerekir ki, Avrupa Birliğinin günümüzdeki oluşumunu tamamlayıncaya kadar pek çok değişikliğe uğradığı bilinmektedir. Bunun sebebi değinildiği gibi üye ülkeler arasındaki kültürel, sosyal ve gelişmişlik düzeyi arasındaki farklardan kaynaklanmaktadır. Bu yüzden her üye veya aday ülkenin kendi mevzuatı sonucu

yapılacak incelemelere göre sosyal güvenlik alanında tavsiyelerde bulunulmakta ve gerekli düzenlemeler yapılmaktadır (Özer, 2012, s. 55).

2.11. Yaşlılık Kavramı ve Yaşlılık Sigortasına İlişkin Literatür Değerlendirmesi

Son yıllarda ülkemizde ve dünyada, kişilerin yaşlılık dönemlerine ilişkin incelemeler ve uygulamalar oldukça popüler hale gelmiştir. Bu dönemde kişilerin iş hayatından ayrılmasıyla gelir kaybına uğraması ve dönemin doğal süreci olarak sağlık problemlerinin artması temel olarak yaşlılık dönemlerinde hayat standartlarının korunamamasına neden olmaktadır. Bu sorunların en kolay biçimde engellenmesi ya da çözülmesi ise ülkelerin ulusal düzeyde uygulayacakları sosyal güvenlik politikalarıyla sağlanmaktadır. Bu sebeplerden dolayı yaşlılık olgusu, dönemi ve sosyal güvenlik sistemlerinin yaşlılık dönemine etkisiyle ilgili akademik anlamda bazı çalışmalar yapılmıştır. Yapılan bazı çalışmalar aşağıda sıralanmıştır.

Yıldız (2013) yaşlılık olgusu ile ilgili yaptığı çalışmada genel yaşlılık tanımlarına değinmiştir. Geçmişte ve günümüzdeki yaşlıların durumu ile toplumdaki yaşlılık algıları öne çıkan başlıklardandır. Çalışma iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm yaşlılık ile ilgili yapılmış çalışmalardan elde edilen genel yaşlılık bilgisi içermektedir. İkinci kısımda ise Ömür Dediğin programı dahilinde görüşülen yaşlı bireylerin görüşmeleri çözümlenmiştir. Bu çalışma özellikle konusu itibarıyla önemlidir. Çünkü yaşlılık problemleri ülkemizin yaklaşmakta olan dikkati çeken toplumsal problemlerini oluşturmaktadır. Mevcut problemler ile birlikte çalışmada daha çok yaşlı bireylerin bakış açıları incelenmiştir. Özellikle tıp alanında yapılan çalışmalar yaşlılık problemlerinin birçok önemli bakım, hastalık, vücut değişimleri gibi konularına açıklık getirirken yaşlılığın sosyal problemleri kısmen daha az çalışılan bir alandır. Bu çalışma ise özellikle yaşlılığın sosyal yönlerine vurgu yapan ve yaşlı bireylerin gözünden, onların durumlarını anlama imkanı sağlamakta olan bir çalışmadır. Problemlerini, yaşamlarını, tecrübelerini yaşlı bireylerin kendi bakışından görmek yaşlılık konusunda farklı bir bakış açısı kazandırmış durumdadır.

Yoğan (2016) yaptığı çalışmada Türkiye de yaşayan genç ve yaşlıların sylenlerinde yaşlı olmanın anlamının nasıl inşa edildiğini, hangi dilsel kaynakların kullanıldığını ve bu kaynakların hangi noktalarda benzeşip farklılaştığını ortaya çıkarmaktır. Bunları tespit etmek amacıyla sylen analizi ve analitik odak olarak açıklayıcı repertuarlar kullanılmaktadır. Çalışmanın katılımcılarını 22 ile 27 yaşları arasında olan 8 niversite ğrencisi ile 65 yaşın üstünde olan 8 kişi oluşturmuştur. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Her grupta görüşmeci dahil 3 kişi bulunmuştur. Üniversite ğrencileri ile dört ve 65 yaş üstü kişilerle dört odak görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış, sonrasında kayıtların yazı dökümü yapılmış ve bunlar sylen analizi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda, Türkiye de yaşayan niversite öğrencileri ve 65 yaş üstü kişiler tarafından, yaşlı olmanın anlamı inşa edilirken 4 farklı açıklayıcı repertuara başvurulduğu görülmektedir. Bu repertuarlar sırasıyla şunlardır: Geline Konum Olarak Yaşlılık Repertuarı, Gündelik Yaşama Dahil Olma şeklindeki Yaşlılık Repertuarı, Fiziksel/Bedensel Bir Durum Olarak Ele Alınan Yaşlılık Repertuarı ve Kronolojik Yaşla Belirlenen Bir Durum Olarak Yaşlılık Repertuarı. Bu repertuarlardaki yaşlanmaya ilişkin inşa biçimleri psikososyal kuramlar ve sosyal psikoloji teorileri bağlamında ele alınmıştır.

Soysal (2015) yaptığı çalışmada Karabük Yücel Huzurevi rneğinde Karabük'teki yaşlanma-yaşlılık sorunları, yaşlılık kurumsallaşması, yaşlıların vreyi algılama biçimleri, yaşlıların sosyo - kültürel özellikleri, ait oldukları sosyo - kültürel yapıdan koparak farklı ve kurumsal bir yapı içine girmelerinin neden olduğu değişim ve uyum sorunları ile ilgili sürecin özelliklerinin saptanmasını amaçlamıştır. Araştırma, durum saptanmasına yöneliktir. Bu tür araştırmada amaç belli bir içeriğin (bir kültür, bir okul, bir sınıf, bir sosyal katman, bir insanlar grubu, vb) derinlemesine ve ayrıntılı olarak irdelenmesidir. Çalışmada anket ve derinlemesine mülakat tekniği kullanılmıştır.

Aklk (2015) yaşlıların yaşlılık algısıyla ilgili yaptığı çalışmada kültürel faktörlerin yaşlı algısını ne şekilde etkilediğini görebilmeyi amaçlamıştır. Yani yaşlı

algısında kültürel açıdan benzerliklerin ve farklılıkların neler olduğu bilgisine ulaşılmaya çalışılmıştır. Araştırmanın saha çalışması iki aşamalı yürütülmüş olup bunlardan ilki Polonya'nın Rzeszow şehrinde, diğeri de Antalya'nın Finike şehrinde gerçekleştirilmiştir. Saha çalışmasında veri toplama tekniklerinden anket yöntemine başvurulmuştur. Ayrıca tüm çalışma zengin bir literatür taraması ile desteklenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmına baktığımızda farklılıklar mevcut olsa da uç noktada bir farklılık görülmemiştir. Yaşlıların gerek şehirlere göre gerekse cinsiyete göre vermiş oldukları cevaplar iki şehir arasında benzerliklerin de olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır.

Kayırgan (2014) yaptığı çalışmada; yaşlılık olgusunun bir sonucu olarak gelir kaybının sosyal güvenlik hukuku alanında yapılacak çalışmalarla telafi edilebileceğinden bahsetmiş olup, bunun ülkemiz açısından -temel olarak- yaşlılık sigortası sayesinde sağlandığını belirtmiştir. Yaşlılık sigortasının sağlanan başlıca hakkın yaşlılık aylığı olduğu, bunun yanında sağlık hizmetleri, emekli ikramiyesi, kıdem ve diğer tazminatlar ile emlak muafiyetlerinin de yaşlılık sigortası kapsamında değerlendirildiğine değinmiştir. Çalışmada ilgili sigorta sayesinde yaşlılık döneminde istenilen yaşam seviyesinde yaşayabilmek için yaşlılık sigortasından yararlanma şartları ile şartların hangi ölçüde sağlandığında ne gibi etkileri olabileceği anlatılmaya çalışılmıştır.

Özer (2012) hazırladığı çalışmada yaşlılık aylığının etkilerinden ziyade aylığa hak kazanma koşullarını farklı dönemlerdeki yasal mevzuatları karşılaştırarak incelemiştir. 01.10.2008 tarihinde yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kanununu kendisinden öncesindeki SSK'lıları ilgilendiren 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu, Bağ-Kur ile ilgili olan 1479 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar ile Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve Kamu Hizmetindekileri ilgilendiren 5434 sayılı kanun ile 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına Tabii Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanun, 2925 sayılı Tarım işçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, 2926 sayılı Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ve 3201

sayılı Yurt Dışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlikleri Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Kanun hükümleriyle birlikte ele almış, kişilerin hangi dönemde hangi sigorta kolundan nasıl faydalanabileceğini ve bunun yaşlılık sigortalarından sağlayacakları haklar üzerinde ne gibi farklılıklar oluşturabileceğini anlatmaya çalışmıştır.

Öz (2014) yaptığı çalışmada; yaşlılık sigortasının en temel hakkı ve kazanımı olan yaşlılık aylığının koşullarını derinlemesine incelemiştir. Yaşlılık aylığının şartları, aylık bağlama oranları ve hesaplama yöntemleri ile farklı sigorta kollarından sağlanacak aylık miktarlarını ele almaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra yaşlılık aylığına hak kazanamayanlar için ödenen primlerin de karşılığının bulunduğunu, eksik olan primlerin yaşlılık aylığına hak kazanmak için nasıl tamamlanabileceğini belirtmiş olup, ölen sigortalıdan dahi hak sahiplerinin yaşlılık aylığı alabilmelerini imkan kılan mevzuat hükümlerinden bahsetmiştir. Ölüm toptan ödemesi, ölüm aylığı gibi kız ve erkek çocuklarının babalarından sağlayacakları haklar ile ölen çocuklarının hizmetleri üzerinden anne veya babanın aylığa hak kazanma koşullarının detaylarına değinilmiştir.

Demirel (2017) yaptığı çalışmada; yaşlılık aylığı alan bireylerin kişilik özelliklerini incelemiştir. Araştırma nicel araştırma yöntemi ile yapılmış olup yaşlılık aylığı alan bireylerin benlik saygısı, yaşam doyumu ve algılanan sosyal destek düzeyleri incelenmiştir. Araştırma Bolu ili Seben ilçesinde yaşlılık aylığı alan 126 yaşlı bireyden 01.01.2017 ile 01.04.2017 tarihleri arasında elde edilen veriler ile gerçekleştirilmiştir Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu, yaşam doyumu ölçeği, rosenberg benlik saygısı ölçeği ve çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, tam sayım örnekleme yapılarak maksimum sayı olan 150 bireye ulaşmayı hedefleyerek en az 65 yaşında olan ve yaşlılık aylığı almaya devam eden 126 yaşlı bireyle yüz yüze mülakat yolu ile toplanmıştır. Elde edilen veriler, bilgisayar ortamında SPSS 22.0 paket programında sayı, yüzde, frekans, t-Testi, tek yönlü Anova, Pearson Korelasyon testi ve Çoklu doğrusal regresyon analizleri ile değerlendirilmiştir.

Araştırma bulgularına göre, yaşlı bireylerin yaşam doyumunu; benlik saygısı ve algıladıkları sosyal destek düzeyinin etkilediği; ayrıca yaşam doyumunu, benlik saygısı ve algılanan sosyal desteğin bazı sosyo-demografik özelliklere göre anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Çalışma, yaşlılık aylığı alan bireylerin yaşam doyumunu, benlik saygısı ve algılanan sosyal destek düzeylerini incelemesi açısından önemlidir. Yaşlı bireylere yönelik politika ve programlar geliştirilirken çalışmanın yapıldığı tarzda sosyo-kültürel alt yapıya sahip bölgeler için yaşlı hizmet merkezleri, yaşlılara yönelik evde bakım ve destek hizmetleri ile huzurevlerinin yaygınlaştırılması ayrıca kalite yaşlanma programlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Çiftçi (2019) yaptığı çalışmada dünyada yaşlılar için uzun dönem bakım (UDB) hizmetlerini kullanan ülkeler incelenmiş olup, henüz uygulamaya geçmemiş olan ülkemiz için bir model önerisi sunulmaktadır. Türkiye'de yaşlılara sunulan birçok hizmet mevcuttur. Barınma, tıbbi hizmet, yiyecek ve giyecek yardımları gibi. Ancak bir bütün halinde ve sistemli şekilde sunulan bir hizmet dizisi henüz mevcut değildir. Amaç bu dağınık olan tüm yaşlı bakım hizmetlerini tek bir sigortada birleştirmek ve bu sigorta için bir prim ödeme modeli oluşturmaktır. Bu model önerisinde bir prim fiyatlama simülasyonu oluşturulmuştur. Bu simülasyon için yaş, insidans değerleri, reel faiz oranı, sistemden çekilme oranları ve daha birçok parametre kullanılmıştır. Matematiksel modelleme için gerekli olan kriterlerin sağlanabilmesi için her bir yaş değeri için 100000 bin simülasyon gerçekleştirilip yıllık ödemelerin şimdiki tutarına erişilmiştir. Duyarlılık analizleri sonucu yıllık ödemelerin şimdiki değerinin özellikle yaş ve insidans oranlarına duyarlılık gösterdiği; yaşın artması ile beraber yıllık ödemelerin şimdiki değerinin de orantılı bir şekilde arttığı gözlenmiştir. Aynı şekilde insidans oranlarının prim tutarının üzerindeki etkisini görebilmek için yapılan analizde insidans oranlarının üç katı alındığında yıllık ödemelerin şimdiki değerinin de oransal olarak arttığı gözlenmiştir.

3. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE YAŞLILIK SİGORTASI

3.1. Yaşlılık Sigortasından Faydalanma Şartları

Yaşlılık sigortasından faydalanma koşulları 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortasının 28. maddesinde belirtilmiştir. Sözü geçen maddede yaş ve prim ödemeye ilişkin olarak genel koşullar öngörülmüştür. Buna göre, yaşlılık aylığı bağlanabilmesi için kadın sigortalı için 58 yaşını, erkek sigortalı için 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 9000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması koşulu aranmıştır. Ancak, 4/1-a kapsamında sigortalı sayılanlar yani iş sözleşmesi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar için prim ödeme gün sayısı koşulu azaltılarak 7200 gün yeterli görülmüştür. Prim ödeme gün sayısı ve yaş koşullarına alternatif olmak üzere sigortalılık süresi koşulu da öngörülmektedir. Gerçekten yeraltında çalışanlar, belirli oranda çalışma gücünü kaybetmesine karşılık maluliyet sigortasından faydalanmayanlar gibi bir kısım kişilere de yaşlılık sigortasından faydalanma açısından yaş koşuluna alternatif olarak sigortalılık süresi koşulu getirilmiştir. Bunun yanında mülga kanunlara göre ilk defa sigortalı olanlar açısından da geçiş hükümleri çerçevesinde söz konusu koşulun arandığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple faydalanma koşulları açısından yapılacak tasnifte üç unsur sigortalı olmak, yaş ve sigortalılık süresi önem taşımaktadır (Kayırgan, 2014, s. 58).

3.1.1. Sigortalı Olmak

Günümüzde 5510 sayılı Sosyal Sigorta ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve alt mevzuatlarına göre düzenlenmiş olan Sosyal Güvenlik sisteminden faydalanılacak hakları elde etmek için bu sisteme kayıtlı olmak yani “sigortalı” olma durumunu sağlamak gerekmektedir. Bunun içinde sigortalı olma şartları ve kimlerin hangi statüde sigortalı sayılacakları detaylıca açıklanmıştır.

3.1.1.1. Sigortalı Sayılanlar

Bu Kanunun kısa ve uzun vadeli sigorta kolları uygulaması bakımından;

- a) Hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar,
- b) Köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan ise;
- 1) Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usûlde gelir vergisi mükellefi olanlar,
- 2) Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr siciline kayıtlı olanlar,
- 3) Anonim şirketlerin yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları,
- 4) Tarımsal faaliyette bulunanlar,
- c) Kamu idarelerinde;
- 1) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendine tabi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar,
- 2) Bu maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerine tabi olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 86'ncı maddesi uyarınca açıktan vekil atananlar, sigortalı sayılırlar.

Birinci fıkranın (a) bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler;

- a) İşçi sendikaları ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenler,
- b) Bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılan; film, tiyatro, sahne, gösteri, ses ve saz sanatçıları ile müzik, resim, heykel, dekoratif ve benzeri diğer uğraşları içine alan bütün güzel sanat kollarında çalışanlar ile düşünürler ve yazarlar,
- c) Mütakabiliyet esasına dayalı olarak uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi yapılmış ülke uyuğunda olanlar hariç olmak üzere, yabancı uyruklu kişilerden hizmet akdi ile çalışanlar,
- d) 2/7/1941 tarihli ve 4081 sayılı Çiftçi Mallarının Korunması Hakkında Kanuna göre çalıştırılanlar,
- e) 24/4/1930 tarihli ve 1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanununda belirtilen umumî kadınlar,
- f) Milli Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen kurslarda usta öğretici olarak çalıştırılanlar, kamu idarelerinde ders ücreti karşılığı görev verilenler ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 4 üncü maddesinin (C) bendi kapsamında çalıştırılanlar,
- g) Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen Toplum Yararına Çalışma Programlarından yararlananlar, hakkında da uygulanır.

Birinci fıkranın (b) bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler; 10/7/1953 tarihli ve 6132 sayılı At Yarışları Hakkında Kanuna tabi jokey ve antrenörler hakkında da uygulanır.

Birinci fıkranın (c) bendi gereği sigortalı sayılanlara ilişkin hükümler;

a) Kuruluş ve personel kanunları veya diğer kanunlar gereğince seçimle veya atama yoluyla kamu idarelerinde göreve gelenlerden; bu görevleri sebebiyle kendilerine ilgili kanunlarında Devlet memurları gibi emeklilik hakkı tanınmış olanlardan hizmet akdi ile çalışmayanlar,

b) Başbakan, bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, belediye başkanları, il encümeninin seçimle gelen üyeleri,

c) Birinci fıkranın (c) bendi kapsamında iken, bu kapsamdaki kişilerin kurduğu sendikalar ve konfederasyonları ile sendika şubelerinin başkanlıkları ve yönetim kurullarına seçilenlerden aylıksız izne ayrılanlar,

d) Harp okulları ile fakülte ve yüksekokullarda, Milli Savunma Bakanlığı hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken askerî öğrenci olanlar ile astsubay meslek yüksekokulları ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitimine tâbi tutulan adaylar,

e) Polis Akademisi ile fakülte ve yüksekokullarda, Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Emniyet Genel Müdürlüğü hesabına okumaya devam eden öğrenciler ile polis nasbedilmek üzere Polis Meslek Eğitim Merkezlerinde polislik eğitime tabi tutulan adaylar,

f) Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi ile fakülte ve yüksekokullarda Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okuyan veya kendi hesabına okumakta iken Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı nam ve hesabına okumaya devam edenler ile subay ve astsubay naspedilmek üzere temel askerlik eğitime tabi tutulan adaylar hakkında da uygulanır ve bu kişilerde sigortalı sayılırlar (5510 sayılı Kanun, 4.Madde).

3.1.1.2. Bazı Sigorta Kollarının Uygulanacağı Sigortalılar

a) Hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular hakkında, iş kazası ve meslek hastalığı ile analık sigortası uygulanır ve bunlar, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar.

b) 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanununda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde meslekî eğitim gören öğrenciler hakkında iş kazası ve meslek hastalığı ile hastalık sigortası; meslekî ve teknik ortaöğretim ile yükseköğrenimleri sırasında staja tabi tutulan öğrenciler, mesleki ve teknik ortaöğretim sırasında tamamlayıcı eğitim ya da alan eğitimi gören öğrenciler, kamu kurum ve kuruluşları tarafından desteklenen projelerde görevli bursiyerler ile 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 46'ncı maddesine tabi olarak kısmi zamanlı çalıştırılan öğrencilerden aylık prime esas kazanç tutarı, 82'nci maddeye göre belirlenen günlük prime esas kazanç alt sınırının otuz katından fazla olmayanlar hakkında ise iş kazası ve meslek hastalığı sigortası uygulanır. Bu bentte sayılanlar, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar.

c) Harp malulleri ile 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanuna veya 2330 sayılı Kanun hükümleri veya 8/6/1949 tarihli ve 5434 sayılı Kanunun 56'ncı maddesi uygulanarak aylık bağlanmasını gerektiren kanunlara göre vazife malullüğü aylığı bağlanmış malullerden, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a), (b) ve (c) bentleri kapsamında sigortalı olarak çalışmaya başlayanların aylıkları kesilmez. Aylıkları kesilmeksizin 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında çalışanlar hakkında uzun vadeli sigorta kolları, 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamında çalışanlar hakkında ise iş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulanır. İş kazası ve meslek hastalığı sigortası hükümleri uygulananların uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmayı istemeleri halinde, bu isteklerini Kuruma bildirdikleri tarihi takip eden aybaşından itibaren, haklarında uzun vadeli sigorta kolları da uygulanır. Bu fıkra kapsamına girenlerden ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmaz.

d) Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimine katılan kursiyerler, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılırlar.

e) Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır ve bunlar hakkında kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümleri uygulanır. Bu sigortalıların uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde, 50 nci maddenin ikinci fıkrasındaki Türkiye’de yasal olarak ikamet etme şartı ile aynı fıkranın (a) bendinde belirtilen şartlar aranmaksızın haklarında isteğe bağlı sigorta hükümleri uygulanır. Bu kapsamda, isteğe bağlı sigorta hükümlerinden yararlananlardan ayrıca genel sağlık sigortası primi alınmaz (5510 sayılı Kanun, 5.Madde).

3.1.2. Belirli Bir Yaşı Tamamlamak

Olmaması gereken emeklilik yaşı bireylere arasında ve zenginlik, üretkenlik ile sağlık gibi unsurlara dayalı olarak farklılık göstermektedir. Buna ek olarak, emeklilik kararları emekli aylığı sisteminden de etkilenmektedir. Emeklilik aylığının olmadığı durumlarda kişiler çalışma yaşamındaki verimlilikleri, çalışmadıklarındaki marjinal faydaya eşit olduğunda emekli olmaktadır. Sağlık sorunları olan ve düşük verim sağlayan kişiler sağlıklı olan ve verimli bir çalışma performansı sergileyenlere göre daha erken emekli olmaktadır. Emeklilik aylığının mevcut olduğu sistemlerde bu durum emeklilik durumunda edinilecek faydanın nasıl formüle edildiğine bağlı olarak farklılık gösterebilir ya da göstermeyebilir. Optimal bir emeklilik sisteminde emeklilik aylığı sistemi tarafsız ya da aktüeryal olarak adil olmalıdır (Cremer ve Lozachmeurb, 2004, s. 2260).

5510 sayılı Kanun, sosyal güvenlik sistemimiz içerisinde yer alan geçmişten günümüze kadar olan bütün kanunları birleştirici özelliği taşıdığından geçmiş dönemde yürürlükte olan kanunlardan kazanılmış haklar için de çeşitli düzenlemeler

içermektedir. Yaşlılık sigortasına hak kazanmanın ikinci şartı olan yaş unsuru da 08/09/1999 tarihinden önce sigortalı olanlar, 08/09/1999-30/04/2008 tarihleri arasında sigortalı olanlar ve 30/04/2008 tarihinden sonra sigortalı olanlar olmak üzere üç devreye ayrılarak eski kanunların mülga olmamış hükümlerine göre farklı şartlar taşımaktadır.

3.1.2.1. 08/09/1999 Tarihinden Önce Sigortalı Olanlar

08.09.1999 tarih ve 4447 sayılı Kanununun 17'nci maddesi ile 506 sayılı Kanuna eklenen geçici 81'inci maddesi ile yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları açısından 08.09.1999 tarihinden önce sigortalı olanlar için kademeli bir geçiş düzenlemesi yapılmıştır. 506 sayılı SSK'nun geçici 81'inci maddesinin (A) bendi gereğince, 4447 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 08.09.1999'da eski hükümlere göre yaşlılık aylığı almaya hak kazanmış olanlar ile 08.09.1999 tarihinde 18 yıllık sigortalılık süresini dolduran kadınlarla, 23 yıllık sigortalılık süresini dolduran erkekler, 506 sayılı Kanununun 60'ncı maddesinin 4447 sayılı Kanunla değişmeden önceki hükümlerine göre yaşlılık aylığı almaya hak kazanacaklardır (Güzel ve Okur ve Caniklioğlu, 2010, s.464).

506 sayılı Kanununun 4447 sayılı Kanunla değişmeden önceki 60'ncı maddesine göre,

- Kadın ise 50, erkek ise 60 yaşını doldurmuş olması ve en az 5000 gün veya,
- Kadın ise 50 erkek ise 55 yaşını doldurmuş olması ve 15 yıldan beri sigortalı bulunması ve 3600 gün yahut,
- Kadın ise 50, erkek ise 55 yaşını doldurmamış olmakla beraber kadın ise 20 erkek ise 25 yıldan beri sigortalı bulunması ve en az 5000 gün, malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olma şartlarını yerine getirenler yaşlılık aylığına hak kazanacaklardır (Başbuğ, 2013, s.222).

3.1.2.2. 08/09/1999-30/04/2008 Tarihleri Arasında Sigortalı Olanlar

5510 sayılı Kanun, ilk defa 08.09.1999 ile 30.04.2008 tarihleri arasında sigortalı olanların yaşlılık aylığına hak kazanma koşullarına ilişkin bir geçiş hükmü öngörmüştür. Buna göre, ilk defa 08.09.1999–30.04.2008 tarihleri arasında sigortalı olanlardan kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak ve en az 7000 gün malullük, yaşlılık, ölüm sigortası primi ödemiş olmak veya yine kadın ise 58, erkek ise 60 yaşını doldurmak, 25 yıldan beri sigortalı olmak ve en az 4500 gün malullük, yaşlılık, ölüm sigortası primi ödemiş olmak koşuluyla yaşlılık aylığına hak kazanacaklardır (5510 Sk. geç.md.9/1). Yapılmış olan bu düzenleme 506 sayılı SSK'nun 60'ncı maddesinin (a) bendinin tekrarıdır. Böylece 506 sayılı Kanun kapsamında 08.09.1999 ile 30.04.2008 tarihleri arasında ilk defa sigortalı olanların yaşlılık aylığına hak kazanma şartları korunmuştur (Ergin, 2008, s.178-179).

3.1.2.3. 30/04/2008 Tarihinden Sonra Sigortalı Olanlar

Ülkemizde yaşlılık sigortasından faydalanmak için öngörülen yaş şartı SSGSSK.'nun 28. maddesinde düzenlenmektedir. Maddede 30.04.2008 tarihinden sonra ilk defa sigortalı olanlar açısından yaşlılık sigortasından sağlanan haklara sahip olabilmek için kadın sigortalıların 58 yaşını, erkek sigortalıların ise 60 yaşını doldurmaları şartı öngörülmüştür. Ancak aynı maddenin ikinci fıkrasının b bendine göre ise kanun tarafından öngörülen yaş sınırınının 2036 yılına kadar prim ödeme şartını yerine getirenler için uygulanacağı anlaşılmaktadır. Bundan sonraki yıllarda ise kadın ve erkekler için kademeli olarak 2048 yılına kadar yaş koşulu arttırılmıştır (Kayırgan, 2014, s.77).

Bu bağlamda, belirtilen tarihlerde prim ödeme gün sayısı koşulunu yerine getirenlerden,

- 1/1/2036 tarihine kadar kadın için 58, erkek için 60,
- 1/1/2036 ilâ 31/12/2037 tarihleri arasında kadın için 59, erkek için 61,

- 1/1/2038 ilâ 31/12/2039 tarihleri arasında kadın için 60, erkek için 62,
- 1/1/2040 ilâ 31/12/2041 tarihleri arasında kadın için 61, erkek için 63,
- 1/1/2042 ilâ 31/12/2043 tarihleri arasında kadın için 62, erkek için 64,
- 1/1/2044 ilâ 31/12/2045 tarihleri arasında kadın için 63, erkek için 65,
- 1/1/2046 ilâ 31/12/2047 tarihleri arasında kadın için 64, erkek için 65,
- 1/1/2048 tarihinden itibaren ise kadın ve erkek için 65 yaş şartı aranacaktır (SSGSSK. m. 28/2).

5510 sayılı kanunun yaşlılık sigortasına ilişkin yaş ile ilgili hükümlerinin uygulanmasında, sigortalıların mülga 02.06.1949 tarihli ve 5417 sayılı Kanun ve mülga 04.02.1957 tarihli ve 6900 sayılı Kanun ile 17.07.1964 tarihli ve 506 sayılı, 02.09.1971 tarihli ve 1479 sayılı, 17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı, bu Kanunla mülga 17.10.1983 tarihli ve 2926 sayılı ve 08.06.1949 tarihli ve 5434 sayılı kanunlara, 17.07.1964 tarihli ve 506 sayılı SSK'nın geçici 20. maddesine tâbi sandıklara veya bu Kanuna göre ilk defa yaşlılık sigortasına tâbi olduğu tarihte, nüfus kütüğünde kayıtlı bulunan doğum tarihleri esas alınacaktır (SSGSSK. m.57/2) (Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği m. 85/3). Bununla beraber kimi durumlarda birden fazla nüfus kaydının bulunması veya nüfus kaydı ile nüfus cüzdanında yer alan doğum tarihleri arasında bilgilerin uyuşmadığı görülmektedir. Söz konusu husus da Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nde düzenleme altına alınmış ve 85. maddede sigortalılar ile hak sahiplerinin nüfus cüzdanlarındaki doğum tarihleri ile nüfus kayıtlarındaki doğum tarihleri arasında fark varsa nüfus kayıtlarındaki tarihin, birden fazla nüfus kaydı bulunanların, bu kayıtları arasında fark varsa nüfus kayıtlarındaki eski tarihli kaydın, birden fazla nüfus kaydı bulunanlardan, kayıtlarının birisinin idare veya mahkemelerce verilmiş bir kararla yapılmış veya düzeltilmiş olması durumunda kararların kesinleşmiş olması şartıyla nüfus kayıtlarına geçirilmemiş olsa bile bu kaydın esas alınacağı hüküm altına alınmıştır. Belirtilen tarihlerde prim gün sayısı şartını yerine getiremeyecek bir sigortalı için 2048 yılından itibaren yaş şartı 65 olarak uygulanacaktır. 5510 sayılı kanuna göre ilk defa sigortalı olan kişilerin prim ödeme gün sayılarını 2048'den önce yerine getirmelerinin zorluğu ifade edilmiş ve bu Kanuna göre ilk defa sigortalı olanlar

açısından yaş şartının 65 olarak uygulanacağı belirtilmiştir. Bir işçinin ödemekle yükümlü tutulduğu 7200 prim ödeme gün sayısı 20 yıl çalışmasına karşılık gelmektedir. Buna göre de 2010 yılında çalışmaya başlayan ve çalışmasını aralıksız sürdüren bu işçi 2030 yılında prim ödeme gün sayısı koşulunu yerine getirdiğinden kanunda aranan kademeli yaş şartına takılmayacak ve yaşlılık sigortasından faydalanabilmesi için erkek sigortalı için 60, kadın sigortalı için ise 58 yaşına ulaşması yeterli görülecektir. Bu bakımdan 2021 yılında çalışmaya başlayan 4/1-b ve 4/1-c kapsamındaki erkek sigortalılar ve 2023 yılında ilk defa çalışmaya başlayan aynı kapsamdaki kadın sigortalılar ile 2026 yılında çalışmaya başlayan 4/1-a kapsamındaki erkek sigortalılar ve 2028 yılında çalışmaya başlayan 4/1-a kapsamındaki kadın sigortalılar için 65 yaş koşulu ilk defa aranacaktır (Kayırgan, 2014, s.78-79).

3.1.2.4. Özel Yaş Şartları

Gerek 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda ve gerekse de 4759 sayılı Kanunla getirilen geçiş hükümlerinde yer alan prim ödeme gün sayıları ve yaş şartlarının genel olarak belirlenmiş olsa kanun koyucu bazı sigortalıların söz konusu şartları, çalışma koşulları, özel durumları ve sosyal konumlarını dikkate alınarak yerine getiremeyeceğini ön görerek herhangi bir hak kaybına neden olmaması açısından, yaş şartında bir takım ayrıcalıklar tanımıştır.

3.1.2.4.1. Erken Yaşlanma

Mevcut sosyal güvenlik sistemimizde hak sahibi olarak sağlanacak yardımların tespit edilmesinde kronolojik yaş esas olarak alınsa da bazı düzenlemelerle biyolojik yaşlılık olgusuna da itibar edilir. Çeşitli etkenlerle biyolojik bir durum olan erken yaşlanma olgusu 5510 sayılı kanununun 28/7 fıkrası gereğince, kurum sağlık kurulunca erken yaşlandığına karar verilen sigortalılar için yaş şartı her ne olursa olsun 55 olarak kabul etmiştir.

3.1.2.4.2. Malul Çocuğu Olan Kadın Sigortalılar

Maluliyet (özürlülük) konusunda sosyal sigortalar hukukunda ayrıcalıklı nitelikte hükümlerin vazedildiği bilinmektedir. Bu bakımdan çalışırken malul olanlara maluliyet sigortası (m. 25), çalışmaya başlamadan önce malul olanlara yaşlılık sigortası (m. 28/4, 5) ile koruyucu hükümler getirilmiştir. Buna ilaveten 5510 sayılı kanun ile daha da ileriye gidilmiş ve önceki yasal düzenlemelerde bulunmayan sigortalı dışında bir başkasının özrü de yaşlılık sigortasından faydalanmak bakımından yeni bir kolaylaştırıcı yol olarak öngörölmüştür (Uğur, 2012, s.219).

SSGSSK'nun 28/8 maddesine göre kadın sigortalının bakıma muhtaç derecede malul çocuğunun bulunması halinde hizmet sözleşmesi ile çalışanlar ve bağımsız çalışanlar için 01.10.2008, kamu görevlileri için ise 15.10.2008 tarihinden sonra geçen prim ödeme gün sayılarının dörtte birinin emeklilik yaş hadlerinden indirileceği ve bu sürelerin prim ödeme gün sayılarına da ekleneceği belirtilmiştir (Başterzi, 2011, s.2217).

3.1.2.4.3. Maden İşçileri

5510 sayılı Kanunun 28'inci maddesinin 6'ncı fıkrasında maden işyerlerinin yeraltı işlerinde sürekli veya münavebeli olarak çalışanların yaşlılık sigortasına ilişkin düzenleme yapılmıştır. Yapılan düzenleme ile 20 yıldan beri çalışan 50 yaşını dolduran sigortalıların 7200 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortası primi bildirilmiş olması halinde yaşlılık sigortasından aylık bağlanacaktır. 5510 sayılı Kanunun 40'ncı maddesindeki tablonun (10)'uncu sırasında sayılan maden işyerlerinin yeraltı işlerinde geçen prim ödeme gün sayılarına bu iş yerlerinde ve işlerde geçen çalışma sürelerinin her 360 günü için 180 gün fiili hizmet süresi zammı eklenecektir. Eklenen bu süreler ayrıca yaş hadlerinden de indirilecektir. Sigortalının yaş haddi indiriminden yararlanabilmesi için bu işlerde en az 1800 gün çalışması olması gerekmektedir (Öz, 2014, s.55).

3.1.3. Sigortalılık Süresi

Yaşlılık sigortasından faydalanabilmek için uzun vadeli sigorta kolları priminin ödenmesi gerekmektedir. Nitekim yaşlılık sigortasından sağlanacak yardımların finansmanı açısından katımlı rejim olarak ifade edilen sosyal sigortalarda, işverenin yanında sigortalının da prim ödeyerek bu sisteme katkıda bulunması amaçlanmıştır. Esas itibarıyla bu koşul, sigortalının ne kadar süre aktif sigortalı olarak sistemde kalması gerektiğini gösterir ve benimsenen finansman sistemi de dikkate alınarak aktüeryal dengenin korunması suretiyle belirlenmektedir (Başterzi, 2011, s.2217).

Bu bağlamda ödenecek uzun vadeli sigorta kolları prim oranı kural olarak % 20'dir. Bunun % 9'u sigortalı hissesi, % 11'i işveren hissesidir (SSGSSK. m. 81/1-a). Sosyal devlet olma niteliği gereğince devletin de SSGSSK. gereğince katkıda bulunma yükümlülüğü vardır. İfade edilen hükme göre de devlet kurumun ay itibarıyla tahsil ettiği uzun vadeli sigorta kolları primlerinin dörtte biri oranında kuruma katkı yapmakla yükümlüdür (SSGSSK. m. 81/son).

3.2. Yaşlılık Aylığının Hesaplanması

5510 sayılı Kanundaki hükme göre 4'üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar ile aynı fıkranın (c) bendine göre bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa sigortalı olarak çalışmaya başlayanların yaşlılık aylığı, ortalama aylık kazancı ile aylık bağlama oranının çarpımı sonucunda bulunan tutardır. Ortalama aylık kazanç, sigortalının her yıla ait prime esas kazancının, kazancın ait olduğu yıldan itibaren aylık talep tarihine kadar geçen yıllar için, her yıl gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan kazançlar toplamının, itibarî hizmet süresi ile fiilî hizmet süresi zammı hariç toplam prim ödeme gün sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan ortalama günlük kazancın otuz katıdır (5510 Sk. md. 29/1,2). Ödenen primlerin güncellenmesinde kullanılan katsayı yıllık Her yılın Aralık ayına göre Türkiye İstatistik Kurumu tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel indeksindeki değişim oranının % 100'ü ile sabit fiyatlarla gayri safi yurtiçi hasıla gelişme hızının % 30'unun toplamına (1) tam

sayısının ilâve edilmesi sonucunda bulunan değer olarak alınmıştır (5510 Sk.md.3/29). Bu hesaplama ile yıllık büyüme hızının etkisi %30 oranında olacaktır. 5510 sayılı Kanunun 29'uncu maddesinin 3'üncü fıkrasında ise aylık bağlama oranı sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalılığına tabi geçen prim ödeme gün sayısının her 360 günü %2 olarak uygulanacağı düzenlenmesi yapılmıştır. Bu hesaplamada 360 günden eksik süreler orantılı olarak dikkate alınacaktır. Ancak aylık bağlama oranının %90'ı geçemeyeceği düzenlemesi ile üst sınır getirilmiştir. Aylık bağlama oranına üst sınır getirilmekle birlikte alt sınır da getirilmiştir. Sigortalıya bağlanacak yaşlılık aylığı ortalama aylık kazancın %35, sigortalının bakmakla yükümlü çocuğu varsa %40'ından az olamayacaktır (Öz, 2014, s.55).

3.3. Yaşlılık Aylığının Başlaması

İşten ayrılma ve yazılı talepten sonra 5510 sayılı Kanunun 4/1-a,b bendi sigortalıları için yazılı istek tarihini takip eden, 4/1-c bendinde belirtilen sigortalılar için yetkili makamdan alınan emekliye sevk onayı üzerine görevleriyle ilişkisinin kesildiği tarihi takip eden, yine 4/1-c bendi sigortalılarından görevlerinden ayrılmış olmakla birlikte başka sigortalılık haline tabi olarak çalışmamış olanların yazılı istek tarihini takip eden aybaşından itibaren yaşlılık aylığı bağlanacaktır (5510 Sk. md.31/1). Kanunda “ay” kavramının tanımı yapılmış olup son defa kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmakta iken ayrılarak yaşlılık aylığı bağlanması için talepte bulunan ve ücretleri her ayın 15'inde ödenen 4/1-a,c bendi sigortalıları için izleyen ayın 15'inden, diğer sigortalılar içinse izleyen ayın 1'inden itibaren yaşlılık aylığı bağlanacaktır (Başbuğ, 2013, s.243).

Kanunda yaşlılık aylığının sigortalının talep tarihini takip eden aybaşından itibaren bağlanacağı belirtilmiştir. Ancak sigortalının başvurusunun geçerli olması için yaşlılık aylığına hak kazanılmış olması gerekir. Kanunda belirtilen şartların yerine getirilmemiş olması halinde sigortalının yaşlılık aylığı talebi reddedilecektir (Kuruca ve Özdamar, 2013, s.136).

3.4. Yaşlılık Aylığının Kesilmesi ve Durdurulması

Kanuna göre bağlanan aylıkların tahakkuk ettirildiği aydan itibaren on iki ay boyunca tahsil edilmediğinin tespitinde aylık ödemesi durdurulacaktır. 5510 sayılı Kanununun 97'nci maddesindeki düzenlemeye göre, yaşlılık aylığının tahakkuk ettirildiği tarihten itibaren on iki ay aralıksız tahsil etmeyenlerin durumlarının aylık bağlama şartlarının devam edip etmediğinin tespiti amacıyla durdurulmasıdır. Ancak bu durum geçici nitelikte bir uygulamadır. Zira aylık bağlama şartlarında değişiklik olmayan sigortalıya aylığı ödenmeye devam olunur (Şakar, 2011, s.278).

5510 sayılı Kanununun 4/1-a bendi sigortalılarından çalışma gücünün %40-%59 arasında kaybedilmesi nedeniyle yaşlılık aylığı alanların yapılan kontrol muayenesi sonucu çalışma gücü kayıp oranlarının %40 oranının altına düştüğünün belirlenmesi halinde bu durumun tespitine esas rapor tarihi itibari ile sigortalının yaşlılık aylığı kesilecektir (Başbuğ, 2013, s. 248).

5510 sayılı Kanunda yaşlılık aylığı almaya başlayan sigortalının tekrar çalışmaya başlaması halinde aylığının kesileceği düzenlemesi de yapılmıştır. Bağlanan yaşlılık aylığının yetersiz olması nedeniyle çalışma gücünde olup emekli olan kişilerin tekrar çalışma hayatına dönmesi özellikle ülkemizde sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Ancak kanunun yürürlüğünden önce sigortalılığı bulunanlar için destek primi ödemek şartıyla hem yaşlılık aylığı alıp hem de çalışabilme imkânı bulunmaktadır.

3.5. Yaşlılık Toptan Ödemesi ve İhya

4 üncü maddenin birinci fıkrasının; (a) ve (b) bentleri kapsamındaki sigortalılar ile bu Kanuna göre ilk defa (c) bendi kapsamında sigortalı olanlardan, herhangi bir nedenle çalıştığı işten ayrılan veya işyerini kapatan ve yaşlılık aylığı bağlanması için gerekli yaş şartını doldurduğu halde malûllük ve yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanamayan sigortalıya, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri kapsamında ise kendi adına bildirilen, (b) bendi kapsamında ise ödediği malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primlerinin her yıla ait tutarı, primin ait olduğu yıldan

itibaren yazılı istek tarihine kadar geçen yıllar için, her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek toptan ödeme şeklinde verilir.

Bu Kanuna göre toptan ödeme yapılarak hizmetleri tasfiye edilmiş bulunanlardan, yeniden bu Kanuna tabi olarak malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olanlar, yazılı olarak müracaat etmeleri halinde, aldıkları toptan ödemenin ödeme tarihi ile yazılı istek tarihi arasında geçen yıllar için her yılın gerçekleşen güncelleme katsayısı ile güncellenerek bulunan tutarın ilgiliye tebliğ tarihini takip eden ayın sonuna kadar ödemeleri halinde, bu hizmetler ihya edilerek bu Kanunun uygulanmasında dikkate alınır (5510 sayılı Kanun, 31.Madde).

3.6. Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Haklar

3.6.1. Emekli İkramesi

5510 sayılı kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa 4/1-c kapsamında sigortalı olarak çalışmaya başlayanlardan;

- Sigortalılık süresini 4/1-c kapsamında geçiren diğer bir deyişle kamu görevlisi olarak çalışanlara (ESK. ek m. 82/1-a).
- 5510 sayılı kanunun 4/1-(a), (b) ve (c) bentlerinde belirtilen sigortalılık hallerinin birden fazlasına tabi olarak çalışmış olmakla birlikte, anılan Kanun hükümlerine göre aylık bağlandığı sırada son defa uzun vadeli sigorta kolları açısından SSGSSK.'nun 4/1-c kapsamında çalışmakta olanlara (ESK. ek m. 82/1-b).
- 5510 sayılı kanunun hükümlerine göre aylık bağlandığı sırada uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışmamakla birlikte, uzun vadeli sigorta kolları açısından son olarak 4/1-c kapsamında çalışmış olanlara (ESK. ek m. 82/1-c), Kamu görevlisi olarak yaşlılık toptan ödemesine hak kazananlara (ESK. ek m. 82/1-d).

- Kamu görevlisi olarak çalışmakta iken ölenlerin hak sahiplerine (ESK. ek m. 82/1-e).
- Ölüm tarihi itibariyle uzun vadeli sigorta kollarına tabi olarak çalışmamakla birlikte, uzun vadeli sigorta kolları açısından son olarak 4/1-c kapsamında çalışmış olanların ölüm aylığı bağlanan veya ölüm toptan ödemesi yapılan hak sahiplerine (ESK. ek m. 82/1-f).
- Kamu görevlisi olarak çalışan ancak daha sonra bu görevlerinin bitmesi üzerine isteğe bağlı sigortalı olarak prim ödedikten sonra aylık veya toptan ödeme almaya hak kazanan kişilere (ESK. ek m. 82/5) emekli ikramiyesi ödeneceği kabul edilmiştir (Sözer, 2013, s.396).

3.6.2. Sağlık Hizmetleri

5510 sayılı kanuna göre ya da mülga sosyal güvenlik kanunlarından dolayı yaşlılık aylığından yararlanmaya başladıkları tarihten tüm sigortalılar itibaren genel sağlık sigortalısı sayılacaklardır (SSGSSK. m. 60/1-f, m. 61/1-e). Bundan dolayı yaşlılık sigortasından faydalanan sigortalılar genel sağlık sigortasından sağlanan haklardan olan koruyucu sağlık hizmetleri, hastalık halinde sağlık yardımı, analık halinde sağlık yardımı, ağız ve diş tedavisi ve diğer sağlık yardımlarından da faydalanma hakkına sahip olmaktadır.

Kanun koyucu, koruyucu sağlık hizmetlerini kişilerin hastalanmalarına bakılmaksızın kişiye yönelik hizmetler ile insan sağlığına zararlı madde bağımlılığını önlemeye yönelik hizmetler olarak tanımlamaktadır (SSGSSK. m. 63/1-a). Kanun koyucu burada kişilerin hastalanmadan önce gerekli önlemlerin alınarak sağlıklı hallerinin sürmesini esas almaktadır.

Hastalık halinde yapılan sağlık yardımları; koruyucu sağlık hizmetlerine rağmen kişilerin hastalanmaları halinde ayakta veya yatarak; hekim tarafından yapılacak

muayene, hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik muayeneler, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri, konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, hasta takibi ve rehabilitasyon hizmetleri, organ, doku ve kök hücre nakline ve hücre tedavilerine yönelik sağlık hizmetleri, acil sağlık hizmetleri, ilgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbî bakım ve tedaviler sağlık yardımları içerisinde yer almaktadır (SSGSSK. m. 63/1-b).

Kanun koyucu analık hallerinde sağlık yardımı yapılacağı hüküm altına almakla beraber normal yollarla çocuk sahibi olamayanlara da belirli koşullarda birtakım haklar tanımıştır. Normal yolla çocuk sahibi olanlara sağlanan analık yardımları ayakta veya yatarak; hekim tarafından yapılacak muayene, hekimin göreceği lüzum üzerine teşhis için gereken klinik muayeneler, doğum, laboratuvar tetkik ve tahlilleri ile diğer tanı yöntemleri, konulan teşhise dayalı olarak yapılacak tıbbî müdahale ve tedaviler, hasta takibi, rahim tahliyesi, tıbbî sterilizasyon ve acil sağlık hizmetleri, ilgili kanunları gereğince sağlık meslek mensubu sayılanların hekimlerin kararı üzerine yapacakları tıbbî bakım ve tedaviler olarak sıralanabilecektir (SSGSSK. m. 63).

Normal yollarla çocuk sahibi olunmaması halinde yardımların sağlanması için birtakım koşullar aranmıştır. Gerçekten sigortalının evli olması ve çocuk sahibi olmaması, yapılan tıbbî tedavileri sonrasında normal tıbbî yöntemlerle çocuk sahibi olamadığının ve ancak yardımcı üreme yöntemi ile çocuk sahibi olabileceğinin Kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucuları sağlık kurulları tarafından tıbben mümkün görülmesi, 23 yaşından büyük, 39 yaşından küçük olması, Son üç yıl içinde diğer tedavi yöntemlerinden sonuç alınamamış olduğunun kurumca yetkilendirilen sağlık hizmet sunucuları sağlık kurulları tarafından belgelenmesi, uygulamanın yapıldığı tıbbî merkezin kurum ile sözleşme yapmış olması, en az beş yıldır genel sağlık sigortalısı veya bakmakla yükümlü olunan kişi olup, 900 gün genel sağlık sigortası prim gün sayısının olması şartlarının birlikte gerçekleşmesi ve çocuk sahibi olmanın başka tıbbî bir yöntemle mümkün olmaması ve kurumca yetkilendirilen

sağlık hizmet sunucuları sağlık kurulları tarafından tıbben zorunlu görülmesi halinde en fazla iki deneme ile sınırlı olmak üzere yardımcı üreme yöntemlerinin uygulanabileceği kabul edilmiştir (SSGSSK. m. 63/1-e).

Bunların dışında kalan diğer sağlık yardımlarının içeriğinde; mevcut sağlık yardımlarına destek olacak şekilde teşhis ve tedavileri için gerekli olabilecek kan ve kan ürünleri, kemik iliği, aşı, ilaç, ortez, protez, tıbbî araç ve gereç, kişi kullanımına mahsus tıbbî cihaz, tıbbî sarf, iyileştirici nitelikteki tıbbî sarf malzemelerinin sağlanması, takılması, garanti süresi sonrası bakımı, onarılması ve yenilenmesi hizmetlerinin de yerine getirileceği kabul edilmiştir (SSGSSK. 63/1-f).

3.7. Yaşlılık Sigortasından Sağlanan Hakların Ölümünden Sonra Hak Sahiplerince Kullanılması

Kişilerin Yaşlılık Sigortasından sağladığı haklar ölümünden sonra da hak sahiplerince belirli şartlar yerine getirildiğinde kullanılabilir. Kanuna göre, ölüm aylığından yararlanmada sigortalıya ilişkin koşullar 32'nci maddede, hak sahiplerine ilişkin koşullar ise 34'üncü maddede düzenlenmiştir. Kanunun geçici 1'inci maddesinin ikinci fıkrası; "17/7/1964 tarihli ve 506 sayılı, 2/9/1971 tarihli ve 1479 sayılı, 17/10/1983 tarihli ve 2925 sayılı, bu Kanunla mülga 17/10/1983 tarihli ve 2926 sayılı kanunlara göre bağlanan veya hak kazanan; aylık, gelir ve diğer ödenekler ile 8/2/2006 tarihli ve 5454 sayılı Kanunun 1'inci maddesine göre ödenmekte olan ek ödemenin verilmesine devam edilir. Bu gelir ve aylıkların durum değişikliği nedeniyle artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanmasında, bu Kanunla yürürlükten kaldırılan ilgili kanun hükümleri uygulanır." hükmünü amirdir. Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin geçici 4'üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince, ölen sigortalının hak sahiplerine gelir ve aylık bağlanması ile bu gelir ve aylıkların durum değişikliği hallerinde artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanmasında Kanunun yürürlük tarihinden önce ölen sigortalılar için mülga kanun hükümleri, Kanunun yürürlük tarihinden sonra ölen sigortalılar için ise Kanun hükümleri uygulanmakta iken 5/12/2017 tarihinde anılan fıkra yapılan

değişiklik gereğince, Kanunun yürürlük tarihinden önce ölen sigortalıların Kanunun geçici 1'inci maddesi kapsamında olmayan hak sahiplerine gelir veya aylık bağlanmasında, sigortalıya ilişkin koşulların tespiti ile gelir veya aylığın hesaplanması ve paylaşılmasında ölüm tarihindeki, hak sahiplerine ilişkin koşulların tespitinde ise hak sahibi olma niteliğinin kazanıldığı tarihteki Kanun hükümleri uygulanacaktır. Bu hükümlerin uygulanmasına ilişkin sigortalıya ilişkin koşullar ile hak sahiplerinin kimler olduğu ve hak sahiplerine ilişkin koşullar da aşağıda açıklanmıştır.

3.7.1. Sigortalıya İlişkin Koşullar

2008/Ekim ay başından önce ölen 4/1-(a) ve 4/1-(b) kapsamındaki sigortalıların hak sahiplerine gelir veya aylık bağlanmasında, sigortalıya ilişkin koşulların tespitinde ölüm tarihindeki Kanun hükümleri uygulanacaktır. 2008/Ekim ay başından itibaren ilk defa 4/1-(c) kapsamında sigortalı olanlar için Kanun hükümleri uygulanacaktır.

Kanunun 32'nci maddesinin ikinci fıkrasına göre ölüm aylığı;

- En az 1800 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş veya 4/1-(a) sigortalıları için, her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş,
- Kanunun 47 nci maddesinde belirtilen sebeplerle kazaya uğramış, malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta iken veya malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı bağlanmasına hak kazanmış olup henüz işlemi tamamlanmamış,
- Bağlanmış bulunan malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı, sigortalı olarak çalışmaya başlamaları sebebiyle kesilmiş,

durumda iken ölen sigortalının hak sahiplerine yazılı istekte bulunmaları halinde bağlanacaktır.

Ölüm aylığı bağlanabilmesi için sadece 4/1-(a) sigortalıları için öngörülen her türlü borçlanma süreleri hariç en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi bildirilmiş olması şartında; gerek ölen sigortalı tarafından, gerekse hak sahipleri tarafından yapılan tüm borçlanmalar bu şartların oluşmasında dikkate alınmayacaktır. Ancak, 2008/Ekim ay başından önce ölen sigortalıların 900 gün hesabında borçlanılan tüm süreler dikkate alınacaktır.

3.7.2. Hak Sahibine İlişkin Koşullar

Kanunun 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının (7) numaralı bendinde hak sahibi kavramı; "Sigortalının veya sürekli iş göremezlik geliri ile malullük, vazife malullüğü veya yaşlılık aylığı almakta olanların ölümü halinde, gelir veya aylık bağlanmasına veya toptan ödeme yapılmasına hak kazanan eş, çocuk, ana ve babası" olarak tanımlanmıştır.

Kanunun 56'ncı maddesinde, ölen sigortalının hak sahiplerinden;

- Kendisinden aylık bağlanacak sigortalıyı veya gelir ya da aylık bağlanmış olan sigortalıyı kasten öldürdüğü veya öldürmeye teşebbüs ettiği veya bu Kanun gereğince sürekli iş göremez hale veya malul duruma getirdiği,
- Kendisinden aylık bağlanacak sigortalıya veya gelir ya da aylık bağlanmamış olan sigortalıya veya hak sahibine karşı ağır bir suç işlediği veya bunlara karşı aile hukukundan doğan yükümlülüklerini önemli ölçüde yerine getirmemesi nedeniyle ölüme bağlı bir tasarrufla mirasçılıktan çıkarıldıkları, hususunda kesinleşmiş yargı kararı bulunan kişilere gelir veya aylık ödenmeyeceği öngörülmüştür.

Kanunun 56 ncı maddesinde, kendisinden aylık bağlanacak sigortalıyı veya gelir ya da aylık bağlanmış olan sigortalıyı kasten öldürdüğü veya öldürmeye teşebbüs ettiği veya bu Kanun gereğince sürekli iş göremez hale veya malül duruma getirdiği hususunda kesinleşmiş yargı kararı bulunan kişilere aylık bağlanamayacağı

düzenlendiğinden kişinin, kendisinden aylık bağlanacak kişiyi kasten öldürmesi yeterli sayılacak ve aylık bağlanmaması için herhangi bir mahkumiyet şartı aranmayacaktır.

Kanunun 34'üncü maddesine göre, sigortalıların hak sahiplerine ölüm aylığı bağlanırken aranan şartlar aşağıda belirtilmiştir.

3.7.2.1. Eşe Aylık Bağlama Şartları

Kanunun 3'üncü maddesinde ölen sigortalının eşi hak sahibi olarak belirtilmiş, 32'nci maddesinde ölüm sigortasından aylık bağlanmasında aranacak koşullar düzenlenmiş olup, sigortalının ölümü ile dul kalan eşe aylık bağlanabilmesi için, ölüm tarihinde sigortalı ile 4721 sayılı Kanuna uygun olarak evlilik birliğinin bulunması gerekmektedir. Söz konusu evlilik birliğinin sona ermesi ise boşanma kararının kesinleşmesi ile hüküm ifade etmektedir.

Boşanma davası devam ederken vefat eden sigortalının eşinin hak sahipliği hususunda;

- Ölen sigortalının mirasçıları tarafından 4721 sayılı Kanunun 181 inci maddesine göre boşanma davasına devam edilmemişse, evlilik boşanma ile değil ölüm ile sonuçlandığından sağ kalan eşe Kanun hükümlerine göre aylık bağlanacaktır.
- Ölen sigortalının mirasçılarından birinin 4721 sayılı Kanunun 181 inci maddesine göre davaya devam etmesi ve mahkeme kararı ile hayattaki eşin kusurlu olduğunun tespit edilmesi halinde aylık bağlanmayacaktır.
- Hayattaki eşin hak sahipliği sıfatının söz konusu karar kesinleşene kadar devam ettiği hususu göz önüne alındığında, sigortalının ölüm tarihinden kararın kesinleşme tarihine kadar geçen süre için eşe aylık bağlanacak ve kesinleşme tarihini takip eden ödeme dönemi başından itibaren aylık kesilecektir.

- Kanununun 96 ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine göre işlem yapılacak dosyalarda hatalı işlemin tespit tarihi olarak sigortalının mirasçılarının Kuruma yaptıkları son başvuru tarihi dikkate alınacaktır (SGK 2018/38 Sayılı Genelge).

3.7.2.2. Çocuklara Aylık Bağlama Şartları

Ölüm aylığı bağlanmasında evlilik bağı içinde doğan çocuklar ile sigortalı ve eşi tarafından evlat edinilmiş, tanınmış veya nesebi düzeltilmiş yahut babalığı hükmüne bağlanmış çocuklar da hak sahibi sayılmaktadır. Ölüm aylığına hak kazanma şartları yönünden çocuklar için ortak koşul;

- Hizmet akdi ile çalışmamakla birlikte, ceza infaz kurumları ile tutukevleri bünyesinde oluşturulan tesis, atölye ve benzeri ünitelerde çalıştırılan hükümlü ve tutuklular,
- 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanununda belirtilen aday çırak, çırak ve işletmelerde mesleki eğitim gören öğrenciler,
- Meslek liselerinde okumakta iken veya yüksek öğrenimleri sırasında staja tabi tutulan öğrenciler,
- Kamu kurum ve kuruluşları tarafından desteklenen projelerde görevli bursiyerler,
- 2547 sayılı Kanununun 46 ncı maddesine tabi olarak kısmi zamanlı çalıştırılan ve aylık prime esas kazanç tutarı 82 nci maddeye göre belirlenen günlük prime esas kazanç alt sınırının otuz katından fazla olmayan öğrenciler, Boşanma davası devam ederken vefat eden sigortalının eşinin hak sahipliği hususunda;
- Türkiye İş Kurumu tarafından düzenlenen meslek edindirme, geliştirme ve değiştirme eğitimine katılan kursiyerler,

hariç olmak üzere, Kanun veya yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında çalışmama veya kendi sigortalılığı nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış olmasıdır.

7103 sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile Kanunun 34 üncü maddesinin birinci fıkrasına 27/3/2018 tarihinden geçerli olmak üzere, “Ancak, hak sahibi çocuklardan 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamayanların, bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılmaları, bunlara aylık bağlanmasına engel oluşturmaz.” cümlesi eklenmiştir.

Maddenin yürürlük tarihi olan 27/3/2018 tarihinden itibaren ölüm aylığı bağlanması talebinde bulunan çocuklardan 4/1-(a) kapsamında sigortalı sayılanlara; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurana kadar aylık bağlanacaktır. Aylık almakta iken 4/1-(a) kapsamında sigortalılığa tabi çalışmaya başlayan hak sahibi çocukların da Kanunda belirtilen yaş ve öğrencilik nitelikleri devam ettiği sürece bağlanan aylıkları kesilmeyecektir.

27/3/2018 tarihinden önce gelir/aylık bağlanması talebinde bulunup, henüz işlemleri tamamlanmayan ve yapılan değişikliğe göre hak sahibi olduğu tespit edilen çocukların gelir/aylıkları da Kanunun yürürlük tarihini takip eden ay başından itibaren başlatılacaktır. 27/3/2018 tarihinden önce Kanunda öngörülen yaş ve öğrenim koşullarını taşımalarına rağmen 4/1-(a) kapsamında çalışmaları nedeniyle talepleri reddedilenlerin yeniden talepte bulunmaları halinde aylık başlangıç tarihleri zaman aşımı hükümleri de dikkate alınarak Kanunun yürürlük tarihine göre belirlenecektir.

Hak sahibi çocukların yabancı ülke mevzuatına, Kanunun 4/1-(b) ve 4/1-(c) bentlerine tabi çalışmaları ya da kendi sigortalılıkları nedeniyle gelir ve aylık almaları halinde ise mevcut uygulamaya devam edilerek aylık bağlanmayacak, bağlanan aylıkları ise kesilecektir. Ancak, aynı anda Kanunun 4/1-(a) ve 4/1-(b) bentlerinde yer alan sigortalılık statülerine tabi olacak şekilde çalışan ve Kanunun 53 üncü maddesi uyarınca 4/1-(a) bendi kapsamında sigortalı sayılan ve 4/1-(b) bendi

kapsamındaki sigortalılıkları da devam eden hak sahibi çocukların aylıkları kesilecektir.

Kanunun 50'nci maddesi kapsamında isteğe bağlı sigortalı olunan süreler zorunlu çalışma kapsamında değerlendirilmediğinden diğer şartların taşınması halinde aylıkların kesilmesini gerektirmeyecektir (SGK 2018/38 Sayılı Genelge).

3.7.2.3. Anne/Babaya Aylık Bağlama Şartları

Sigortalıların hak sahibi ana ve babalarına aylık bağlanması için Kanunun 34'üncü maddesine göre,

- Eş ve çocuklardan artan hissenin bulunması (65 yaşın üstünde olması halinde artan hisse şartı aranmaz),
- Diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmamış olması,
- Her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması, şartları aranmaktadır.

Artan hisse olmaması nedeniyle aylık bağlanamayan ana ve babanın 65 yaşını doldurması halinde, Kanunda aranan diğer koşulların da yerine gelmiş olması şartıyla bu yaşı doldurdukları tarihi takip eden ay başından itibaren ölüm aylığı bağlanacaktır.

Kanunun 3'üncü maddesinin birinci fıkrasının 16 ncı ve 17 nci bentleri;

“16) Gelir: İş kazası veya meslek hastalığı halinde sigortalıya veya sigortalının ölümü halinde hak sahiplerine, yapılan sürekli ödemeyi,

17) Aylık: Malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları ile vazife malullüğü halinde yapılan sürekli ödemeyi,” ifade eder hükmünü amirdir.

Söz konusu hüküm ile uzun vadeli sigorta kollarından adına prim ödemesi yapılan ya da kendi adına prim ödemesi yapan sigortalıların Kanunda belirlenen şartları taşımaları halinde hak kazandığı ödeme aylık olarak tanımlanmıştır. İlgili kanunlarda adına aylık denilse bile kanunda tanımlı uzun vadeli sigorta kollarından yapılan ödeme dışında kalan ödemeleri bu anlamda aylık olarak kabul etmek mümkün değildir. Bu itibarla,

- 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun,
- 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun,
- 442 sayılı Köy Kanunu,
- 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun,
- 5774 sayılı Başarılı Sporculara Aylık Bağlanması ile Devlet Sporcusu Unvanı Verilmesi Hakkında Kanun,
- 5269 sayılı Sivas Kongresince Seçilen Temsil Heyeti Üyeleriyle Türkiye Büyük Millet Meclisinin Birinci Döneminde Bulunan Üyelere Vatani Hizmet Tertibinden Aylık Bağlanması Hakkında Kanun,
- 5233 sayılı Terör ve Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşlanması Hakkında Kanun,
- 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun, kapsamında bağlanan aylıklar, Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının 16 ve 17 numaralı bentleri kapsamında aylık ya da gelir olarak değerlendirilmeyecektir.

Kanunun 34'üncü maddesi uygulamasında yukarıda bahsedilen aylıklar dikkate alınmayacak, ancak anne ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması şartının tespitinde dikkate alınacaktır.

Kanunun 34'üncü maddesine göre sigortalıların hak sahibi ana ve babalarına ölüm gelir/aylığı bağlanması için aranan diğer koşullar yanında, mutlaka Kurumun

denetim ve kontrol ile yetkilendirilen memurları tarafından gelir tespiti yaptırılacaktır.

Sigortalının ölümü üzerine aylık bağlama talebinde bulunan ana ve baba için Kurumun denetim ve kontrol ile yetkilendirilen memurları tarafından yapılacak gelir tespitinde, tahsis talep tarihi esas alınarak ana ve babanın bu tarih itibariyle koşulları sağlayıp sağlamadığı değerlendirilecek ve bağlanacak aylıklar ana ve babanın her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olması halinde, yazılı istek tarihini takip eden ay başından itibaren başlatılacaktır (SGK 2018/38 Sayılı Genelge).

3.7.2.3.1. Anne/Babaya İlişkin Gelir Tespiti İşlemleri

Sigortalıların hak sahibi ana ve babalarının her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olup olmadığının tespiti, Kurumun denetim ve kontrolle görevli memurları tarafından yapılacaktır.

Ölen sigortalıların hak sahibi ana ve babasının ölüm gelir/aylığına hak kazanma koşullarını yerine getirip getirmediğinin tespitinde; dosya memuru tarafından aşağıdaki şekilde işlem yapılacaktır:

- Hak sahibi ana ve babaların 65 yaşın üstünde olup olmadığı kontrol edilecek, 65 yaşın altında olanlar için artan hisse yok ise tahsis talebi reddedilecek, ana/baba 65 yaşın üstünde ise dosya işleme alınarak diğer şartlar kontrol edilecektir.
- Diğer çocuklarından hak kazanılan gelir ve aylıklar hariç olmak üzere gelir ve/veya aylık bağlanmış olması halinde talepleri reddedilecektir.

Bu tespitler ana ve baba için ayrı ayrı yapılacaktır. Ana ve babanın bu kapsamda gelir/aylık almaması durumunda, bir sonraki tespit işlemi olan her türlü kazanç ve irattan elde etmiş olduğu gelirinin asgari ücretin net tutarından daha az olduğu

hususunu değerlendirilecektir. Kurumun denetim ve kontrol ile yetkilendirilen memurlarınca ana/babanın her türlü kazanç ve iratlarının tespitinde Kanunun 34 üncü maddesinde belirtildiği şekilde harcamalar dikkate alınmaksızın, her türlü kazanç ve irat toplamının asgari ücretin net tutarının altında olup olmadığı belirlenecektir. Asgari ücretin net tutarının tespitinde asgari geçim indirimi, asgari ücret tutarına dâhil edilmeyecektir.

Gelir tespiti, hanedeki kişi başına düşen kazançta göre yapılacaktır. Kazanç ve iratların tespitinde ana ve babanın gerek aynı çocuktan gerekse diğer çocuklarından aldığı gelir veya aylık miktarları dâhil edilecektir.

Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliğinin geçici 4'üncü maddesinin ikinci fıkrasında yapılan değişiklik gereğince, Kanunun yürürlük tarihinden önce ölen sigortalıların hak sahiplerine gelir veya aylık bağlanmasında, sigortalıya ilişkin koşulların tespiti ile gelir veya aylığın hesaplanması ve paylaşılmasında ölüm tarihindeki, hak sahiplerine ilişkin koşulların tespitinde ise hak sahibi olma niteliğinin kazanıldığı tarihteki Kanun hükümleri uygulanacaktır (SGK 2018/38 Sayılı Genelge).

Sigortalının ölüm tarihi 2008/Ekim ay başından önce olup ilk defa 2008/Ekim ay başından sonraki süreler için ölüm gelir/aylığı bağlanacak olan hak sahiplerine ilişkin şartların tespitinde Kanunun 34 üncü maddesi esas alınacak ve aylığın kesilmesi ile yeniden başlatılmasında da Kanunun 35 inci madde hükümleri uygulanacaktır. Ancak, ölüm gelir/aylıklarının hesaplanması ve hak sahiplerine paylaşılmasında ölüm tarihindeki mevzuat esas alınacaktır.

Yönetmeliğin yürürlük tarihinden önce 506, 2925, 1479 ve 2926 sayılı Kanun hükümlerine göre bağlanan gelir/aylıkların artırılması, azaltılması, kesilmesi veya yeniden bağlanmasında, Kanunun geçici 1'inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince ilgili Kanun hükümleri uygulanacaktır. Söz konusu kanunlara göre bağlanan ancak daha sonra iptal edilen aylıklar geçici 1'inci madde kapsamında kabul edilmeyecektir.

SONUÇ

Yaşlılık; toplumda kaçınılması olanaksız olan en büyük sosyal risk olarak görülmektedir. Bu dönemde yaşam fonksiyonlarının yavaş yavaş kaybedilmeye başlanmasıyla kişiler çalışma hayatından çekilmek zorunda kalmaktadır. Çalışma hayatının sona ermesi sonucunda kendisi ve ailesi için oluşan gelir kaybının getirdiği zorluklar, yaşam standartlarının eskisi gibi olamama ve çevreye bağımlı olarak yaşama durumları ile yaşlılığın doğal sonucu olarak sağlık sorunlarının ortaya çıkması kişilerin yaşlılık dönemlerinde karşılaştığı problemlerdir. Bu dönemde özellikle gelir kaybını önlemek ve çalışma hayatında olduğu gibi birçok haktan mahrum kalmama ihtiyacı sosyal güvenlik sisteminin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Ulusal ve uluslararası birçok alanda sosyal güvenlikle ilgili yapılan düzenlemelerle yaşlılık dönemindeki olumsuzlukları ortadan kaldırmak adına yaşlılık sigortası oluşturulmuştur. Finansmanı 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası kanununda belirtildiği üzere çalışma hayatındaki mevcut fiilen çalışanlardan alınan primlerden karşılanan yaşlılık sigortası, bu primlerin karşılığı olarak belirli şartlar yerine getirildiğinde, kişilere yaşlılık aylığı ve birçok yan haktan faydalanma imkânı vermektedir.

Sigortalı olmak, sistemde sigortalı olarak kalınan süre ve belirli bir yaşa kadar fiilen çalışmak şartlarını sağladıktan sonra hak kazanılan yaşlılık aylığı, bu şartların kendi içerisindeki değişiklikleri ve geçmişten günümüze kadar bu alanda birçok mevzuatın yürürlükte kalması ile yeni kabul edilen her kanunun eskisiyle birlikte uygulanma çabası yüzünden sistemin karmaşık bir yapıya bürünmesine neden olmaktadır. Sosyal güvenlik alanında yapılan reformların en kapsamlısı ve sonuncusu olan 2008 yılında yapılan düzenleme ile emeklilik hakkı sunan üç kurum SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı sistemli olarak Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) çatısı altında birleştirilerek tek mevzuatın yürürlükte olması sağlanmış olsa da eski mevzuatta sağlanan emeklilik şartları ile yeni kanunun şartları arasında çıkan farklılıklar yüzünden birçok insan yaşlılık dönemlerinde yaşlılık sigortasından

faydalanmak yerine çalışma hayatının içinde yer almaya devam etmektedir. Özellikle eski kanunun getirdiği yaş şartlarının yeni kanunla daha ileri bir yaşla değişmesi sonucu diğer şartları sağlayan kişilerin sadece yaş şartı yüzünden birkaç yıl daha çalışma hayatının içerisinde olması çalışma ve iş gücünün verimini azaltmaktadır. Bunun dışında bütün şartları sağlamasına rağmen yaşlılık aylığından elde edeceği gelir, çalışırken elde edeceği gelirden düşük olacağı için emeklilik şartlarını azami ölçüde kullanmaya çalışan kişilerde yine çalışma hayatının rotasyonunu olumsuz etkilemektedir. Yaşlı kesimin gelir kaybını düşünerek çalıştığı işleri bırakmaması genç nüfusun işsiz kalmasına, üretimin düşmesine, ilerleyen dönemlerde prim oranlarının belli ölçüde azalması sonucunda da yaşlılık sigortasının elde edilecek aylığın miktarının düşmesine yol açmakta, bu durumda sosyal güvenlik sistemini kendi içinde bir paradoksa sokarak açmaza sürüklemektedir.

Sayılan problemleri ortadan kaldırmak ve mevcut sisteme ikame olması amacıyla devlet tarafından desteklenen bireysel emeklilik sistemiyle emekli olduğunda yaşlılık aylıklarının çalışma dönemindeki seviyede tutulması amaçlanmıştır fakat sistemin makro zamanda faydaları topluma iyi anlatılamadığı ve her ne kadar devlet tarafından destekleniyor olsa da ülke kültürünün kamuya duyduğu güveni özel sektöre duymaması nedeniyle beklenen ilgi ve etkiyi yapmamıştır.

Görülmektedir ki devlet eliyle yapılmayan uygulamaların toplum nezdinde karşılığı bulunmamaktadır. Farklı sistemler yaratarak yaşlılık dönemindeki gelir kaybını azaltmaya çalışmak, çalışanların geç emekli olmasını ya da emekli olduktan sonra tekrar çalışma hayatına katılmasına engel olmadığı gibi bu süreçleri daha da karmaşıktırarak ciddi bilgi kirliliklerine yol açmaktadır. Belirli bir süre ikame sistemlerin içeriğini tam olarak anlayamadan sistemin vaatlerini gerçekleştirmek adına verilen emek, işgücü ve maddi kayıplar çalışanların mevcut şartlarını daha da zorlaşmasına neden olmakta kişiler de bu süreçleri telafi etmek adına yasa dışı yollara başvurabilmektedirler. Özellikle çalışmadığı halde kayıtlarda çalışıyor gibi gösterilerek emeklilik hakkına sahip olmak ya da sistemin emeklilik haklarından en üst seviyede faydalanmak adına son yıllarında yüksek prim ödeyerek emekli olmaya

çalışanlar zamanında kaybettikleri avantajlarını bu şekilde geri kazanma yoluna gitmektedir.

Yaşlılık kavramı ve yaşlılık olgusunun son yıllarda dünya üzerinde popüler ve üstünde birçok çalışmanın yapılan bir alan olduğunu düşünürsek hem ülkemiz hem de küresel düzeyde direkt olarak bu çalışmaların gelişimini etkileyecek ve yön verecek düzenlemenin sosyal güvenlik sistemi olduğunu görmekteyiz. Özellikle yukarıda bahsettiğimiz gelir kaybı unsurunu ortadan kaldırmak için temel olarak yaşlılık aylığının miktarı yaşlılık döneminde hayat standartlarının seviyesini belirlemekle birlikte aylığa hak kazanıldıktan sonra sistemin yan hak ve ayrıcalıkları temel ihtiyaçlardan sonra gelen sosyal ihtiyaçların karşılanması noktasında önemli bir rol oynamaktadır.

Fakat mevcut sistemde yaşlılık aylıklarının finansmanının sadece fiilen çalışanlardan alınan primlerden karşılandığı için hem aylık miktarı yeterli düzeyde olmamakta hem de diğer yan hakların çeşitlenememesine sebep olmaktadır. Finansman kaynağının yalnızca çalışanların primleri yerine bütçe içerisinde yeni ödeme kalemleri oluşturularak sağlanması, eski ve yeni kanunlar birlikte değerlendirilerek sigortalı lehine olanın kullanılması ve en önemlisi karmaşık mevzuat yapısı yerine daha sade ve anlaşılır bir sistem oluşturulması yaşlılık aylıklarının sosyal güvenlik sistemi ve dolayısıyla yaşlılık dönemi içerisinde bireye doğru etki yapmasını sağlayacaktır. Ayrıca sistem içerisinde belirli bir dönem çalışması olan sigortalının yaşlılık aylığı için hangi şartlarının eksik olduğunu bilmesi ile kendisi açısından en avantajlı ve kazançlı yoldan emekli olma şartlarını öğrenme kabiliyetine sahip olması da sosyal güvenlik sisteminin işlevselliğini arttıracak, kayıt dışı çalışmayı azaltacak yalnızca bireye değil ülke ekonomisine de katkıda bulunacaktır. Özellikle burada mevzuat bilgisinin sade ve anlaşılır olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü özellikle ülkemizde bireyler sosyal güvenlik sisteminden birçok emekli olma yolu ve hakkı varken piyasada en bilinen yol olan herhangi bir işyerinde çalışıp prim ödenmesi sonucunda emekli olacağına inandığından eş, dost, akraba olan işverenlerin işyerlerinde fiilen çalışmadıkları halde

alışıyır gibi gösterilip emeklilik ve yaşlılık aylığı için gerekli olan şartları sağlama yoluna gitmektedirler. Bu da kayıt dışı istihdama yol açmakta, ülke ekonomisi zarar görmekte dolayısıyla yukarıda belirttiğimiz finansman kaynağı bulma seçeneklerini azaltmakta ve yaşlılık aylıklarının istenilen düzeyde olmamasına sebep olmaktadır.

Sonuç olarak yaşlılık aylığının ülke ekonomisi koşullarında çeşitli finansal parametrelerin alt sınırından yüksek ve yaşlılık döneminde refah yaşam standartlarını sağlayacak düzeyde olması için emeklilik şartlarını oluşturan mevzuat hükümlerinin basit ve anlaşılır hale getirilmesi ve yaşlılık aylıklarının finansmanın yalnızca primlerle değil çeşitli vergi uygulamaları ile başka finans kalemleriyle desteklenmesi gerekmektedir. Ancak bu koşullar altında kişiler, yaşlılık dönemlerinde yukarıda bahsettiğimiz seviyeye ulaşabilir ve hayatlarının son evresini huzurlu ve konforlu biçimde tamamlayabilirler.

KAYNAKÇA

Akgül, H. (2018) *Aksu ilçesinde (Isparta) kırsal nüfusun yaşlanması ve yaşlı nüfusun sorunları* (Yüksek Lisans Tezi) Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.

Akyıldız, H. (2004). *Sosyal güvenlik reformuyla ulaştığı son şekliyle sosyal güvenlik hukuku*. Isparta: Kutup Yıldızı Yayınları.

Altan, Ö.Z. ve Şişman, Y. (2004). Yaşlılara yönelik sosyal politikalar. *Kamu-İş, İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 7 (1), 2.

Alper, Y. (2008). ABD sosyal güvenlik sistemi bir model olabilir mi. *Çimento İşveren Dergisi*, 22 (2).

Anderson, B. (2009) *The Dictionary of Human Geography. Emotional Geography*.

Arıcı, K. (2015). *Sosyal güvenlik*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ayhan, A. (2012). Sosyal güvenlik kavramı ve sosyal güvenlik ilkeleri. *Sosyal Güvenlik Dergisi*, 1 (1), 41-55.

Başbuğ, A. (2013). *Sosyal güvenlik sisteminde sosyal sigortalar*. Ankara: Şeker İş Yayınları.

Başterzi, S. (2011). *5510 sayılı yasaya göre yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları – önceki mevzuatla karşılaştırmalı bir değerlendirme*. İstanbul.

Baykara, M. (2014). *Sosyal güvenlik reformunun yaşlılık aylığına etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Bilgili, Ö. (2008). *Sosyal güvenlik uygulaması*. Ankara.: ASMMMMO Yayınları.

Bulut, Ü. ve Özçakar, N. (2012). Nasıl yaşıyoruz. *Turkish family physician*, 3 (1), 4-9.

Cremer, H., Lozachmeurb, J.M. ve Pestieauc, P. (2004). Social security, retirement age and optimal income taxation. *Journal of Public Economics*, 2259 – 2281.

Çifçili, S. (2012). Aktif yaşlanma. *Turkish family physician*, 3 (1), 3-7.

Danış, M.Z. (2019). <https://slideplayer.biz.tr/slide/11921868/>. (Erişim Tarihi: 03.12.2019).

Demirbilek, S. (2005). *Sosyal güvenlik sosyolojisi*. İzmir: Legal Yayıncılık.

Durak, M. (2004). Yaşadığı Ortamda Yaşlıya Hizmet Modeli, *Ankara Büyükşehir Belediyesi, Yaşlılara Hizmet Merkezi Yayınları*.

Erol, S. (Haziran 2011). Yaşlılık sigortası ve emeklilik yaşı tartışması. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 40-62.

Gökbayrak, Ş. (2010). Türkiye’de sosyal güvenliğin dönüşümü. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 25(2).

Gümüş, E. (2010). Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi; mevcut durum, sorunlar ve öneriler. *Siyaset, Ekonomi ve Toplumsal Araştırmalar Vakfı Dergisi*.

Güven, S. (1995) *Sosyal politikanın temelleri*, Bursa: Ezgi Kitapevi Yayınları.

Güvercin, H.C. (2012). Sosyal güvenlik kavramı ve Türkiye’de sosyal güvenliğin tarihçesi. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, Ankara.

Güzel, A., Okur, A. ve Caniklioğlu Ş. (2010). *Sosyal güvenlik hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları.

Kayırgan, H. (2014). *Türk sosyal güvenlik hukukunda yaşlılık sigortası* (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Keskin, U. (2018). Suat ÖZKAN'ın bakış açısından yaşlılık olgusu, *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Bilecik.

Kuruca, M. ve Özdamar, M. (2013). *Tüm yönleriyle emeklilik*, Ankara: Yaklaşım Yayıncılık.

Marshall, G. (1999). *Sosyoloji sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Okur, A.R. (1999). *Sosyal güvenlik hukuku*, İstanbul.

Onur, B. (2000) *Gelişim psikolojisi yetişkinlik yaşlılık ölüm*, Ankara: İmge Kitapevi.

Öz, Y. (2014) *Türk sosyal güvenlik hukukunda yaşlılık sigortası* (Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özer, H.D. (2012) *Türk sosyal güvenlik hukukunda yaşlılık aylığına hak kazanma koşulları* (Doktora Tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2006). *5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu*, T.C. Resmi Gazete, 26200.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2012) *Avrupa Birliği'nde sosyal güvenlik*. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı: Yayın No: 46.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2010). *Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği*, T.C. Resmi Gazete, 27579.

Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK). (2018). *2018/38 sayılı genelge*.

Sözer, A.N. (2013). *Türk sosyal sigortalar hukuku*, İstanbul: Tercih Kitapevi.

Supan, B.A. (2013). *A Social Security System on the Verge of Collapse*, Paper Presented, Germany.

Şakar, M. (2013). *Sosyal sigortalar uygulaması*, İstanbul: Beta Basım Yayım.

Şakar, M. (1987). *Türk sosyal güvenlik hukukunda yaşlıların korunması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul.

Şimşek, S. (2015). *Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminde uygulanan idari para cezaları ve itiraz yolları*. (Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

Tunçomağ, K. (1987). *Sosyal güvenlik kavramı ve sosyal sigortalar*, İstanbul: Sermet Matbaası.

Turgul, Ö. ve Çiftçi A.C. (2011). *Yaşlılık nedir*. Sağlık Bakanlığı İzmir İl Müdürlüğü Narlıdere Sağlık Grup Başkanlığı Eğitim Ekibi Sunum Dokuman, İzmir.

TÜİK. (2018). <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27595>. (Erişim Tarihi: 25/04/2018).

Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal devlet bağlamında Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal güvenlik. *Sakarya Üniversitesi SBE Akademik İncelemeler Dergisi*, Sakarya. 8 (3), 275-305.

WHO. (1999). https://www.who.int/ageing/publications/exploding_myths/en. (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

WHO. (2018). <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health>. (Erişim Tarihi: 02.01.2020).

Yazgan, T. (1992). *İktisatçılar için sosyal güvenlik ders notları*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.